

n a š e p l a n i n e

7-8 1973

naše planine

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE
I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

le nostre montagne

nos montagnes

the mountains

unsere berge

Glavni i odgovorni urednik revije: Dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja preplata 30 dinara (za inozemstvo 4 USA dolara). Cijena pojedinog dvobroja 7 dinara (za inozemstvo 1 USA dolar). Uplate se šalju čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Preplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH 10102-678-710. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tiskar »Vjesnik« Zagreb.

GODINA XXV

JULI AUGUST 1973

BROJ 7—8

S A D R Ţ A J

<i>Boris Regner:</i> Tamo gdje je čovjek čovjeku čovjek	145
<i>Borislav Aleraj:</i> Brid	147
<i>Ante Rukavina:</i> Razapeti među bregovima	152
<i>Drago Bozja:</i> Zimski uspon na Vran-planinu	155
<i>Josip Bačić:</i> Gostoprivstvo bosanskih gorštaka	159
<i>Velibor Stanišić:</i> Vuk	160
<i>Vera Zec:</i> Ugodaji s planine	161
<i>Prof. Radosav Stanković:</i> Zeus je bio gnjevan na nas	163
<i>Živko Ilić:</i> Zimski uspon na Studenu	166
<i>Dr Željko Poljak:</i> Pireneji	167
<i>I. M.:</i> Kako poboljšati »Naše planine«	172
<i>Tine Mihelić:</i> Ekstremno skijanje	173
<i>Franci Savenc:</i> Everest rasprodan do 1978. godine	174
<i>Ing. Srećko Božičević:</i> Tajne podzemnih voda	175
<i>Dr Lamberto Ferri-Ricci:</i> Speleonauti otkrivaju nepoznato	177
<i>Visko Dulčić:</i> Suradnja s francuskim speleolozima	180
<i>Krešimir Ormanec:</i> Uspon na Dinaru	181
<i>Uzeir Beširović:</i> Prutaš	182
<i>Juraj Posarić:</i> Ne po nordijskom, već po humanom sistemu	184
Orijentacijski sport	184
<i>Bojan Tollazzi:</i> Splitski planinari na Dinari	186
<i>Josip Bačić:</i> Bosna i Hercegovina u »Našim planinama«	187
<i>Dragutin Rodman:</i> Vjekoslav Škaberna 1893-1973	189
Iz literature	189
Vijesti	190

SLIKA NA NASLOVNOM STRANICI:

Marijan Čepelak i Borislav Aleraj na izlazu iz Brida

Foto: Ing. H. Lukatela

ruša planine

GODINA XXV SRPANJ - KOLOVOZ 1973 BROJ 7-8

Tamo gdje je čovjek čovjeku čovjek

Doživljaji i dojmovi iz Hrvatskog zagorja

BORIS REGNER

BEOGRAD

U prirodi je čovjeku da ga nešto veže uz ljude i krajeve koje jednom posjeti. U prirodi njegovoj leži također da u te krajeve i među te ljude ponovno navrati. Misleći na to ljudi obično kažu da je to »obnavljanje i održavanje vezâ«. To je ustvari samo formalan i suhoparan izraz za mnogo dublja osjećanja i doživljavanja.

Mi planinari iz Beograda održavamo takve veze sa planinarima sjeverozapadne Hrvatske, posebno s onima iz Hrvatskog zagorja. Zato nas uvijek i iznova zahvati naročito raspoloženje kad se otisnemo na put u te krajeve, što, eto, već četvrti put činimo.

Čovjek bi rekao: već nema šta da se kaže. Ali nije tako.

Samobor i Krapina su mjesta koja najčešće posjećujemo. Njima ovoga puta dodajemo Kumrovec, Klanjec, Zlatar, Mariju Bistricu, Gornju Stubicu, Stubičke Toplice i Varaždin. Od gradina obiđosmo Cesargrad i Kalnik. Trakoščan samo u prolazu, više kao viziju nego li stvarnost. Obavijen u magle na vrhu brijega podsjećao je na dekor iz nekog romantičnog igrokaza. Iz mračnih maceljskih crnogoričnih šuma, u kojima kao da smo našli i doživljavali motive nordijskih sagâ, izbili smo u ono pravo, seljačko buntovno Zagorje, pravo pod Gupčevu lipu u Gornjoj Stubici. Iz magla nordijskih saga našli smo se najednom pred slavnom i krvavom stvarnošću seljačke bune. Prastara pradjedovska lipa, obavijena sa sedam gvozdenih obruča kao sa sedam pečata naše krvave ali slavne prošlosti, stajala je tu kao zalog da žrtve prošlosti kao i žrtve sadašnjosti nisu i ne mogu biti uzaludne, već vode k svjetlijoj budućnosti. To smo osjećali stojeći na brijegu s kojega se pruža vidik na stubičko polje, gdje su se u zimu 1573. sukobile seljačka i feudalna vojska.

Sve to simboliziralo je u našem osjećanju vjekovni hod ka budućnosti. Feudalni dvorci

koje smo vidjeli gdje još stoje — kao obnovljeni Oršićev odmah do nas — ili leže u ruševinama kao Kunšperk, Cesargrad ili Kalnik, nisu mogli niti mogu da taj hod zadrže ili zaustave. Ni ona monumentalna crkvena zdanja u koja smo ulazili, kao što su Bogorodica Jerusalimska na Trškom vrhu ili Marija Bistrica — pandani feudalnim zamkovima i dvorcima — nisu mogla da u nama zasjene utisak što ga je ostavila stara, gromovima i olujama oštećena i gvožđem kao staračkim štačama poduprta, ali ipak vječna Gupčeva lipa.

Varaždin, zapravo varaždinski stari grad i njegov muzej, obišli smo također s puno strahopštovanja. Prolazeći kroz hodnike, kule, dvorane, pored puškarnica i otvora za lumbarde, osjećali smo kako kroz nas prolaze davna zbivanja. Od pogibije lјutog protivnika Habzburgovaca Krste Frankopana (1527.) do velikog požara (1776.) koji je jedan od uzroka što Varaždin možda nije danas glavni grad Hrvatske. Ni sve ove burne povijesne magle, niti posjeta čuvenom varaždinskom groblju, gdje smo ponovno došli u vlast prošlosti idući od groba do groba, sve do rake Vatroslava Jagića i zajedničke grobnice palih u narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji, nisu nas mogle odvući u sjetu do te mjerde da zaboravimo kako ovaj grad kao i sva ostala mjesta u Zagorju živi živim i žilavim suvremenim životom i na starome gradi novo. U Zlataru, u drevnoj kuriji plemića Keglevića, obišli smo umjetničku galeriju izvorne umjetnosti naroda koju, ne znamo zašto, još uvijek zovu naivnom umjetnošću. Ona, u stvari, svjedoči da u narodu ovoga kraja žive nezadržive, izvorne umjetničke snage, koje je surova stvarnost prošlosti prigušivala, a sadašnjost ih oslobođa.

U crkvi na Trškom vrhu iznad Krapine vidjeli smo baroknu umjetnost ovoga kraja. Nažalost nije nam se ostvarila želja da posje-

tim Mariju Snježnu u Belcu, ali i ono što smo vidjeli dovodi čovjeka u nedoumicu nije li ta umjetnost u svojoj rafiniranosti, u nemirnom pokretu linija i figura, u teškom zlatu svoga dekora, zapravo naivna? Naivnija od umjetnosti koju danas zovemo naivnom. Bar u toliko ukoliko hoće da nam se »bogatstvom« nametne.

Ova naša kulturno-historijska pomalo skitačka sentimentalna lutanja po Hrvatskome zagorju završena su jedne mračne večeri u Stubičkim Toplicama gdje smo razgledali moderni hotel »Matija Gubec«. To zdanje, ma da viđeno samo uz put i vrlo letimčno usred duboke tame nepoznatog parka, potvrdilo je naše uvjerenje da ovaj kraj sporo ali sigurno iz svoje feudalne i puntarske prošlosti stupa u savremenost. O utilitarizmu arhitekture toga zdanja nećemo da govorimo. Da oduvara od sredine ambijenta kao sadašnjost od prošlosti, to je sigurno.

Netko će pitati: pa dobro, jeste li vi planinari? Što je s planinama? Istina je. Neki nemir, neka značitelja goni nas da lutamo po povijesnim prostorima i kulturnim bogatstvima ovoga kraja, ali planine ipak nismo zaboravili. Strahinjčica nad Krapinom naš je glavni centar, a planinarski dom na slikovitom sedlu pod Dedečkom naš je štab. Odatile silazimo, tamo se penjemo. Dovoljno je da kažem da smo se u toku tri dana tri put penjali i tri put silazili, ne računajući uspon na Cesargor i Cesograd i Kalnik, prije odnosno poslije toga. Šume na Strahinjčici dobro znamo. Smeta nam samo zvuk motorne pile koja odjekuje dubravom uz žalosno kršenje obojenog stabla. Radije bismo slušali rik (ruj) jelena kao u ono daleko feudalno vrijeme kad su hajke halikalike planinom, a preplaćena divljač jurila upropanj. Radije i to, premda smo protivnici svakog lova, pogotovo hajki feudalnog tipa. Moderni riku motornih sjećiva teško podnosimo kao zloslutni predznak bitke koju priroda gubi u neravnom ratu s čovjekom. To opterećenje neprestano nosimo u sebi, pogotovo onda kad se penjemo, a našem se pogledu otvaraju divni vidici na granično gorje prema Sloveniji i prema Međimurju. Ne možemo da izrečemo niti dovoljno izrazimo što osjećamo kad se pred nama, pri usponu, rastvaraju Macelj, Ravna gora i Ivančica kao stranice stare knjige pune divnih poznatih, ali uvijek još nedovoljno doživljenih priča. Ili kad silazimo: krapinska kotlina se iz dubine polako penje k nama uz strme pristranke. Svejedno, ili ona k nama, ili mi k njoj. Težimo jedno drugome i osjećamo ljepotu kraja. Divlji, neočekivani, alpsko-dinarski vijenac stijenâ zvanih Jelenška pećina, kruni, zaokružuje, podcrtava naš planinski doživljaj. Pogotovo kad nam pričaju kako se nekada, davno, tu strmoglavio jelen bježeći pred velikaškom hajkom... Sve se skladno uklapa u prostran, golem, potpun kulturno-historijski i planinarski doživljaj zvan Hrvatsko zagorje.

A gradovi? Samobor i Krapina! Stići kasno noću u Samobor, kad grad već spava... Žu-

bori rječica pod drevnim mostom, a u ušima kao da odzvanja ne samo huka vode već i klopotanje davno nestalih vodenica i starih ugaslih manufaktura. Grad miruje u tišini mračnih, tihih kuća. Samo vrijeme kao da tu hoda. Ide, zove, priča, jer ima šta da kaže. Opet smireni ambijent gradskog muzeja, sa starim ormanima i vitrinama punima prošlosti: cehovske diplome, zastave, blistanje stakla, kristala, proizvoda nekadašnje samoborske »glazute«. Vrcavo svjetlucanje i teške ozbiljne rubinsko-crvene boje. Pa susret s dragim već poznatim ljudima i njihov topao prijem...

Noć u Samoboru. Noćenje u Soičevom domu pod Oštrom, u guduri pod strmim pristranicama planine. Ili u domu na Velikom dolu, gdje se u mraku jedva naziru oštре konture mrakom zastrtih vrhova. Sve je to zajedno — Samobor!

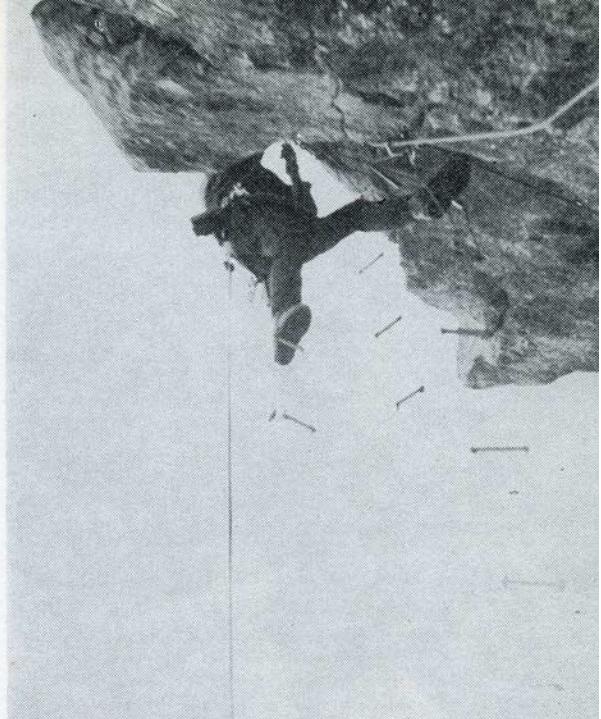
A Krapina? U Srbiji, stisnut između Cera, Gučeva, Boranje i Mačkovog Kamena, leži kraj u kome su selo Tršić i manastir Tronoša. Tu se rodio i rastao Vuk Stefanović-Karađžić. Kad sam u tome graničnom kraju sjeverozapadne Srbije, mislim na Krapinu, a kad sam u Krapini mislim na taj kraj. Jer Ljudevit Gaj i Vuk nisu se uzalud rodili. Jedan u sjeverozapadnoj Srbiji, drugi u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, a i jedan i drugi u graničnom kraju svoje uže domovine. Čudne li slučajne geografske i vremenske podudarnosti, jer živjeli su u isto vrijeme, jedan stariji drugi mlađi, i radili na istom poslu, svaki u svome narodu. Ali rad njihov, trud njihov, djelo njihovo, sreće se i stopiše u jednu cjelinu jednog sretnog trenutka za oba naroda, tako da se danas ne može više razlikovati što je i koliko učinio Vuk od onoga što je i koliko učinio Ljudevit. O tome razmišljam kad sam u Krapini, legendarnom gradu jedne praslavenske i sveslavenske legende, ali i gradu jednoga veličanstvenog i pozitivnog djela.

Ljudi! Ništa bez ljudi nema. Krajolici, pejzaži i planine bez njih su pusti, nijemi. Mi zapravo putujemo zbog ljudi. Ljudi su duša i smisao ovih naših »Susreta bratstva i jedinstva«. Nemojte nas koriti ako kažemo da u neku ruku hoćemo da učvrstimo djelo Gaja i Karađžića. Dakako, na naš skroman planinarski način. Lingvistički? Da. Jer se, zahvaljujući njima, razumijemo. Jer govorimo istim jezikom, Vukovim i Gajevim. Kulturno-historijski? Da. Jer upoznajemo ono što smo naslijedili od zajedničkih predaka i iz zajedničke teške i mučne prošlosti. Planinarski? Da. Jer se penjemo na divne planine naše zemlje, gdje s idealnih čistih visina drugačije dišemo i drugačije gledamo na zemlju u kojoj se rodismo i odrastosmo. Prijateljski? Da. Jer gost je domaćin svet, a domaćin gostu drag i hvale vrijedan, po starom adetu Južnih Slavena. Polag navade stare... Da li još da govorim o bratstvu? Nema ga većeg ni jačeg no što je ono u planinama i među planinama, gdje je čovjek čovjeku uvijek čovjek, nikada vuk.

Brid

BORIVOJ ALERAJ

ZAGREB

Prvi strop u Bridu Klina

Foto: M. Čepelak

— Pogledaj, osamdeset šatora je u Aniča luci, veli mi Maligan gledajući u dubinu. A kada smo stigli bila su samo dva.

Dado, Vavo i Žarko bili su jedini u Paklenici kada smo krenuli. Po ne znam već koji puta penjemo se uz glatku ploču dvije dužine po smjeru Klin. Svaki puta je jednak teško. Iako je obrasla u zelenilo, »Peršinova pločica«, kako je od milja zovemo, zaokuplja punu pažnju i vještina. Evo i vrha ploče. Ovdje se odvajamo od Klina, ovdje počinje Brid, od prvog metra prevjes koji nećemo ostaviti mnogo slijedećih dana.

A odavno nam taj lijevi rub Klina zaokuplja misli, odavno sanjamo pukotine koje još nismo vidjeli, zbrajamо potrebne klinove, da-lekozorom prelazimo prevjese.

Počeli smo prije dvije godine. Četiri puta smo već bili i ispitivali stijenu. Kolike su se

stvari od tada promijenile. Izmjenila se na nama cijela garnitura penjačke opreme. Penjali smo u raznim stijenama, suhim i zaledenim, ali misao na Brid stalno je tinjala u nama.

Koliko se događaja zbilo od onog prvog maja kada smo se po kiši prvi puta vraćali po užetu. Za nama je rješenje prve prevjesne dužine i stropa iznad nje*.

A zgodba s ovacama, kada je baka Marasović izgubivši ovce pitala nas dvojicu gore u stijeni nismo li ih negdje vidjeli s visine. Naravno da smo ih vidjeli, otiše su oko Aniča kuka i zaputile se prema moru. Bili smo zadovoljni i ponosni da smo mogli pomoći ovoj ženi iz Paklenice, čiji se život toliko razlikuje od našeg i koja ne može shvatiti zašto se veremo »uza Kuk«. Pa ni nama samima to nije sasvim jasno.

* Smjer smo započeli još prije dvije godine i, prije ovog posljednjeg pokušaja još smo četiri puta ulazili u stijenu da bismo se upoznali s penjačkim i tehničkim problemima Brida. Pokazalo se da su jednako veliki, ako ne i veći, problemi tehničke prirode (prebacivanje materijala, vode, opreme za spavanje, hrane, klinova). To je iziskivalo prilično domišljatost, a oduzimalo je i izvanredno mnogo vremena, pa smo ubrzo uvidjeli da će nam za ko-načni pokušaj biti potrebno najmanje osam dana. Zadnji puta smo u stijeni bili u listopadu 1972. i tada smo stigli pod karakteristični crni kamin, usječen u sami brid. U stijeni smo ostavili pohranjeno oko sto klinova, kako bismo kasnije trebali manje nositi.

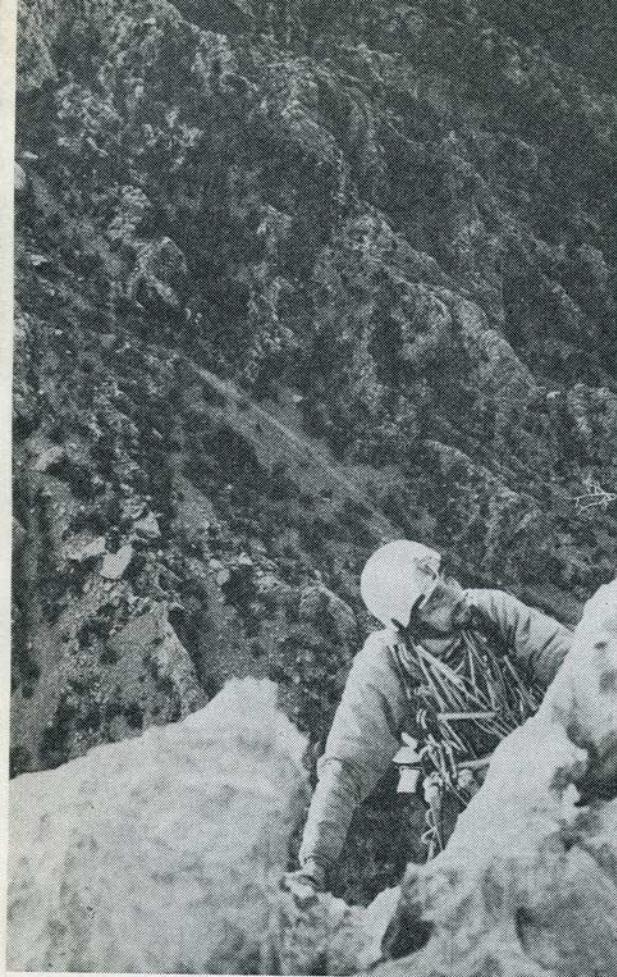
Pri ovom zadnjem, uspješnom pokušaju, nosili smo oko 60 kilograma opreme, raspoređene u četiri naprtnjače. Bilo je to 20 litara vode, hrana, klinovi, oprema za spavanje, te posebno još i veliki

svežanj drvenih klinova (kajli). Nosili smo također i acetilenske svjetiljke s provedenom instalacijom na šljemeve. Pokazale su se izvršnim. S njima se noću penje jednako dobro kao i po danu, što smo i koristili. Stijena je tako teška, da smo dnevno napredovali samo jednu dužinu (40 m). Dok je prvi penjač podigao do sebe svu opremu, već je bio mrak. Drugi se onda penjao sa svjetiljom, koju bi sigurno trajao duže.

U gornjoj polovici smjera ponešto smo izbjegli specijalne klinove, jer bi nam ih inače ponestalo.

Upotrebljavali smo 60 karabinera, od kojih petnaest s maticom. Ove s maticama koristili smo kod osiguravanja, samoosiguranja, te ukapčanja ležaljki za spavanje.

Penjali smo se navezani oko pasa, s pojasmom od pusta (filca) debelim više od jedan centimetar, opskrbljenim gajjkama. Taj pojaz omogućava da pe-

MARIJAN ČEPELAK, rođen u Zagrebu 1948. student mineralogije. Član PDS »Velebit« od 1962., u upravi društva od 1967. Speleologijom se aktivno bavi od 1960. Sudjelovao na preko 300 istraživanja speleoloških objekata (najdublja jama — Podgračić II — 363 metra). Od 1968—70. predstavnik Speleološkog odsjeka; instruktor na speleološkim školama 1971., 1972. i 1973. Orientacijskim sportom bavi se aktivno od 1963. (tri puta u republičkoj ekipi na saveznom natjecanju). U zadnje vrijeme organizator orientacijskih natjecanja i postavljač staza. Alpinizmom se bavi od 1968. (oko 50 uspona, od čega 17 prvenstvenih). Najznačajniji usponi: Brandler-Hasseova Direttissima u sjevernoj stijeni Cima Grande (1969), prvenstveni Jenjavi smjer u Aniča Kuku (1971), sudjelovanje u Prvoj hrvatskoj alpinističkoj ekspediciji na Grenland 1971. i uspon na Ingolfsfjeld.

Lijevo: M. Čepelak na izlazu iz Brida

Desno: Silaz pomoću nategnutog užeta-vodilice na jednom od prijašnjih pokušaja svladavanja Brida

Foto: B. Aleraj

A lani, gledajući s prvoga bivaka u Bridu bili smo svjedoci kada je kamen u jezivo kratkom trenutku pao i ugasio život mladog Mariborčana, penjača. Sišli smo tada, bilo je to spontano. Bila je to naša »zastava na pola kopljja«, izraz dubokog osjećaja sućuti.

Za tih praznika nismo više penjali. Otišli smo na izlet do jame Vodarice preko napuštenih Jurlina i prekrasnih livada samoniklih

sunovrata. Nas dvojica, te Jasmin i Dubravka. Bose noge po travi, fotografiranje, bilo je lijepo i pomalo sjetno.

A istu jesen ponovno smo četiri dana u stijeni. Dogurali smo do crnog kamina usjećenog u sami brid. Vratili smo se i u Luci se sasvim neočekivano sreli s penjačima s raznih strana. Austrijanci, Nijemci, razgovori o penjanju. Na ulazu u šator najednom se

njač prilično udobno prijeđe i punu dužinu stropa. Za slučaj pada imali smo nogostup načinjen od zamke, montiran na uže Prusikovim uzlom, te još jedan stremen sa penjalicom (steigklemme »Hieble«) u pripremi. Na sreću nije bilo nikakvog, niti malog pada.

Koristili smo dva normalna penjačka užeta od četrdeset metara. Za dizanje stvari imali smo »bikolor« od devedeset metara, zatim 300 metara pomoćnog užeta od pet milimetara za podizanje sa zemlje, te još sto metara isto takovih zamki za postavljanje učvršćenih, nategnutih užeta-vodilice, za slučaj eventualnog povratka. Takvi »gelenderi« ostali su u stijeni na tri mjeseca.

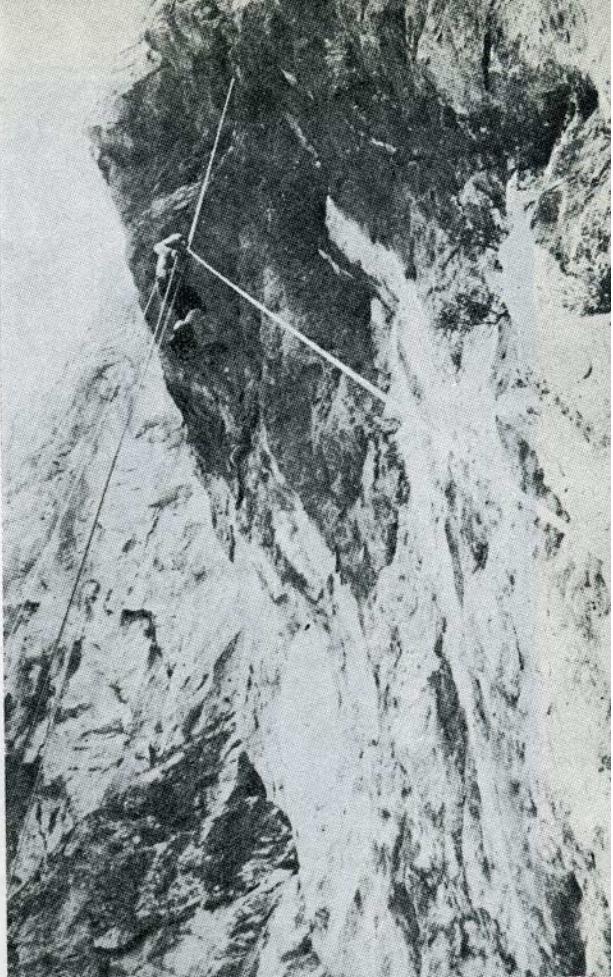
Za dužine na pločama drugi je penjač upotrebljavao penjalice modela Gibbs.

Opremu smo podizali preko kolotura uz pomoć Univerzalne stezaljke (bloquer) i penjalice »Hiebel«.

Hranili smo se dvoperekom, suhomesnatim proizvodima, te juhom i toprenom čokoladom. Nosili smo plišno kuhalo i posudu. Preko dana, usput, jeli smo groždice i kikiriki. Kod kuće smo načinili smjesu šećera i limunovog soka i upakirali je u prazne tube koncentrata rajčice. To se pokazalo kao vrlo dobro.

Spavali smo u mrežama za spavanje, koje smo razapnjali obično na ekspanzivne klinove, zbog nedostatka pukotina na željenom razmaku. Jedan je spavao u vreći za spavanje, a drugi u vestonu i »slonovoj nozi«. Ovo posljednje je zgodna kombinacija, jer se veston preko dana ako je hladno može koristiti kod osiguravanja. Za zaštitu od kiše nosili smo plastične folije. Za vrijeme penjanja u dva navrata je padala kiša, ali je nismo osjetili zbog prevjesnosti stijene. Kiša bi u ovom smjeru mogla biti vrlo neugodna, samo kad bi je nanio vjetar s Velebita.

BORISLAV ALERAJ, rođen u Zagrebu 1946. godine, po zanimanju liječnik. Član AO PDS »Velebit«. Planinari od 1956, alpinizmom se bavi od 1966. Do sada ispenjao 130 smjerova u stijenama Kleka, Velebita, Prenja, Julijskih, Savinjskih te Centralnih Alpa. Značajnija ponavljanja: Dragmanov smjer (V), JI Glava (V) na Kleku, te Dolga nemška čez lusko (IV+), Bavarska (IV+), Peternelova (V, VI), Direktna smer na Črni graben (Bernard-Zupanova, V i VI; četvrti ponavljanje) u Triglavu. Od smjerova u ledu treba spomenuti Hohe Riffel Nordwand »über die Eisnase« (VI), Spencer Couloir u Aiguille de Blaitiere (IV), Mittlerer Bärenkopf (Nordwand, IV, VI), Pallavicini-rinne u Grossglocknemu (IV) i NW Wiesbachhorn (Weltzenbach-Weg, +IV). Ispenjao petnaest prvenstvenih smjerova. Najznačajniji su Damuzova plafonjera (—VI) u Kleku, Danonočni smjer (VI) u Klečicama, Vrijeskovu pločica (V, VI) u Potkleku, Poluprvosteni smjer (V) u Kleku, te skijaški silaz niz SZ stijenu Velikog Kamenca na Prenju (IV, prosječni nagib 48°). Član je GSS-a i savezni instruktor za GSS.

pokaže Čo. Lutao je Velebitom i morao je obići i Paklenicu. Bio je optimističan tada, a i mi, jer se prvi puta vidjelo da smo stvarno odmakli. Čo, koji je ispenjan Klin zajedno s Nedom i Stankom. Već generacije se iskušavaju ovdje u stijeni Aniča kuka. Brahm, Dragman, Brezovečki, Mlinac, Jakić, Gilić, Ribarović, Pleško — to su imena na kojima mi možemo graditi dalje, od kojih smo učili i koja nas inspiriraju.

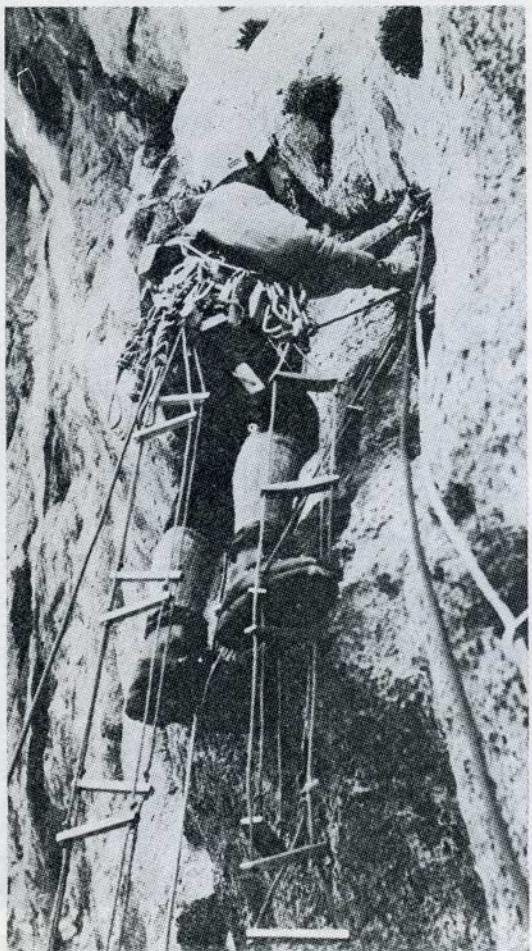
A sada, evo, već četvrti dan u stijeni. Postalo je živo, svaki dan je sve više šatora, sve više penjača. U Mosoraškom, u Velebitaškom, „Klinu“ odzvanjaju povici i udarci kladiva. Penju nepoznati, penju poznanici. Izmijenimo pozdrave, razgovaramo. Penju dalje, izlaze iz stijene. Silaze, ponovno ih vidimo dolje na siparu. Silaze prema šatorima, prema prijateljima, prema ugodnoj dokolici. A mi ostajemo, naizgled nepomični, ali malo po malo, dužinu po dužinu sve bliži vrhu. Ne penje se ovdje »cug — cug« nego dan — dan.

Život u stremenima, u prevjesu. Specijalac u strop, »bong — bong« u široke pukotine. Da li će doteći drvenih klinova? Kako ući u mrežu za spavanje?

Odmiju polako prevjesni metri žlebine u Bridu. Maligan kontrolira šatore. Broj je pao na četrdeset. Drugi dan ih je još samo nekoliko. Prošli su praznici, penjači su se razili kućama, a mi polako i dalje. Maligan rješava posljednji metar zadnjeg stropa. U zalasku sunca nestaje mi s vidika: još se samo stremeni njišu u modroj praznini. Bivak smo uredili na samom izlazu iz stropa u dva u noći, kada sam uz pomoć acetilenske svjetiljke stigao do Maligana. Jako smo pospani obojica.

Ali dolje u mraku usnule Aniča luke ipak ima nekog, nisu otišli svi. Ostali su prijatelji koji su za svih ovih dana pratili naše sporo pomicanje spremni da nas ohrabre preko radija, da nam pomognu da dignemo stvari, da priteknu u pomoć, ako zatreba. Bez njih i ostalih koji su nam u prijašnjim pokušajima pomagali sa zemlje uspon ne bi bio moguć. Dado, Krešo, Vavo, Luka, Dubravka, Jasmin, Šepac — Brid smo ispenjali zajedno.

Osmi dan, jutro. Stropovi su za nama, kraj smjera je blizu. A gore na rubu stijene vidimo glave prijatelja. I oni nama vide samo glave. Smiju se, smijemo se i mi. Pa mi smo

Teškoće počinju (prva dužina u Bridu)

Foto: B. Aleraj

ispunjali! Još samo da časkom izdremo te dvije posljednje dužine. I izašli smo, ali ne za čas, nego za cijeli dan. Sve do zadnjih metara teškoća nije popustila. Sunce je već nisko stajalo i pretvaralo more u rastaljeno zlato kad smo obojica stajali na rubu stijene. Dugi stisak ruke i osmijeh uokviren desetodnevnom bradom. »Dobro smo to potegnuli!« Čestitanje prijatelja, slikanje, osjećaj olakšanja. Pogled kruži zasnježenim vrhovima Velebita, spušta se na more i otroke. A iza nas dolje ostala je Stijena sa svojim glatkim vertikalama, odrezanim stropovima, rijetkim policama, svojim zelenim busenima koji rastu svuda, drvetima izraslim u prevjesima, sa puževima koji nikada nisu bili dolje u Anića luci, s kukcima, čiopama i golubima duplašima koji se u predvečerje oborušavaju i izvode vratolomije prije spavanja, tajanstvena, veličanstvena stijena Anića kuka.

I sada stojimo tu na vrhu, sapeti užetima i masom karabinera. Dva čovjeka, dva penjača čije su misli kroz osam dana bile tjesno udružene, jednako kao snaga i vještina ruku i nogu, u želji da riješimo ovaj problem koji smo sami pred sebe postavili.

Silazimo teško natovareni u podnožje stijene, do nekoliko usamljenih šatora. U Anića luci nema više nikoga. A nama je osam dana proteklo kao tren. U međuvremenu olistalo je i procvalo drveće. Snjegovi su se povukli samo na najviše velebitske vrhove, potok se vrlo smanjio. Stariji smo za osam dana, ali ti dani, kondenzirani u jedan doživljaj, ostat će u nama i svakim budućim danom bivati sve vredniji i ispunjavati nas dubokim zadovoljstvom i spokojstvom.

Prva noć na ravnom tlu. Zvjezdano nebo i crna sjena moćnog Anića kuka u kojem više ne svjetle dva mala acetilenska oka.

U stijenu se opet vratio mir.

UREDNIKOVA BIJEŠKA O BRIDU KLINE

Svladavanje Brida Klina dosad je najznačajniji događaj, najveći penjački domet i posljednja stepenica u razvoju hrvatskog alpinizma. Postignuta je nova kvaliteta i republički rekord u trajanju penjanja: osam dana u stijeni. Njime su se naši penjači uvrstili u elitu evropskog tehničkog penjanja (u tehničkom penjanju klin ne služi za osiguranje nego za penjanje). Po svojim osobinama smjer je sličan »direttissimama« u dolomitiskim Tre Cime. Brid kao penjački problem već je odavna poznat, ali se nije našao nitko dorastao da se s njim uhvati u koštac, premda Anića kuk već desetak godina privlači penjače iz raznih dijelova Evrope. Smjer je osim toga vrijedan i po svojim estetskim osobinama: prirodno je zacrtan rubom Klina tako da mu je zrak s tri strane; stijena je čvrsta i kompaktna, kao stvorena da se penjač s njom saživi. Prvo svladavanje Brida Klina odjeknulo je među alpinistima kao događaj prvoga reda i već se našlo penjača koji su ponovili smjer. Anića kuk u Velikoj Paklenici time se još više učvrstio među najzanimljivije stijene Evrope.

BRID KLINA

Za Huniku*

Penjali Borislav Alera, (194...) i Marijan Čepelak (1948), AO PDS »Velebit«, od 26. travnja do 3. svibnja 1973. u prva četiri pokušaja, od svibnja 1971. do studenog 1972., ispenjane su prve dvije i po dužine.

Priступ. Iz Anića Luke između kamenih gromada i po siparu pod SZ stijenu Anića kuka (kao za smjer Klin i Morsački smjer).

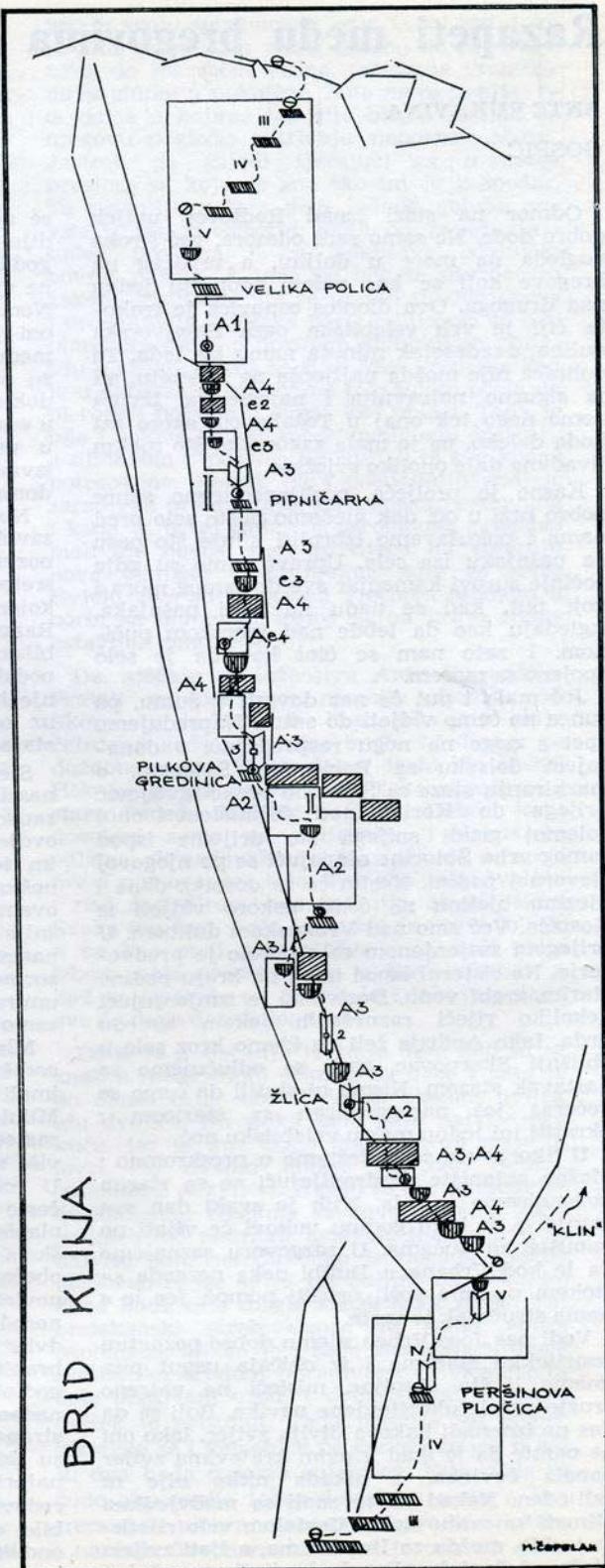
Opis. Prve 2 D po tzv. Peršinovoj pločici Brid Klina slijedi smjer Klin (IV s detaljem V). Na drugom osig. na vrhu ploče (kk) odvaja se od smjera Klin prema gore i lagano ulijevo. Smjer vodi po neizrazitom, jako previšnom bridu 20 m do malog udubljenja pod velikim stropom (osig. A3, A4; sva osigurašišta, osim prva dva u ploči i zadnjeg, su u stremenima). Po okom. toj crnoj ploči 4 m lijevo, pa preko stropa (A3) na otvorenu ploču. Oko 10 m ravnog gore, zatim lijevo do malog drveta, pa gore i preko ruba lijevo u karakteristično udubljenje na Bridu (»Žlicu«, osig. A2). Iz »Žlice« ravnog gore preko previsa u plitku žlebijnu i dalje po samom Bridu pod veliki izbočeni nos. Ispod nosa 3 m lijevo u previšnu ploču i po njoj gore, lagano desno u uski previšni kamn. Sa polovicu kamina prijeći desno preko brida na malu travnatu polici (os.g. A3; problematični klinovi, veliko trenje). Po ploči slijedi pukotinu paralelnu s Bridom oko 20 m (A2). Ispod malog previsa u desno i preko njega u podnožje široke pukotine (uskok kamna). Prijeći lijevo u nategu nekoliko metara do brida, zatim gore pod previšnu stijenu. Preko ruba lijevo i 5 m po razumljenoj ljudsci na njen vrh (»Pilkova gredinica«, osig. A2). Ovdje počinje veliki odlom u Bridu, previša žlebjina visoka oko 100 m. Pukotine su rijetke, zasigane, ili ih uopće nema, naročito u gornjem dijelu. Sa »Pilkove gredinice« ravnog gore (drv. kl.), zatim lijevo na crnu ploču i gore u plitki, mokri, previšni kamen. Preko previsa do prvog ekspanzivnog klinova (A3, A4, osig. nesigurno, klinovi slabo drže). Desno na rub žlebine (4e) i preko dva stropa (loši klinovi, 3e) do male police na vrhu ljuške (A3, A4). Dalje po vertikalno-previšnoj stijeni na malu polici (»Pipničarka«, osig. A3; ovdje je ostavljena boćica rakije). Sa police gore i koso lijevo, u previšnoj stijeni, pod strop (A3, 3e, klinovi slabo drže). Preko stropa slijediti isprekidanu i djelemočno zasigana pukotinu u previši i preko zadnjeg izlaznog stropa (najizbočeniji dio Brida) u okomitu otvorenu ploču (osig. A3, A4, 2e). Po njoj 15 m gore na »Veliku policu« (A1), zatim lijevo po širokoj pukotini i preko malog previsa na tanku ljušku (osig. V, kk, 1e). Prijeći 10 m desno na usku polici (grm.) i gore 5 m (IV, kk). Dalje koso desno pokraj velikog drveta na malu kršljivu polici (osig. III) i još 10 m do ruba stijene.

Ocjena. Efektivno vrijeme penjanja (samo u napredovanju) 8 dana. U stijeni ostavljeno oko 160 klinova (obični, razni profilirani, drveni, maticice za uglavlivanje, »Bong-bong« klinovi i 13 ekspanzivnih klinova). Na 7 bivaka ostavljeno još 11 ekspanzivnih klinova radi postavljanja mreža za spavanje.

Tekst oča: A3, A4. Od podnožja Brida (drugo osig.) do izlaznog stropa ukupni previs iznosi oko 40 metara. Za ponavljanje potrebno vjerojatno dva do tri dana i dvadesetak različitih klinova (osobito profiliranih). Korisna je upotreba »produžnih zamki« za ukapčanje u klinove radi smanjivanja trenja.

Marijan Čepelak

* Smjer posvećen poginuloj prijateljici Ani Klasinc (1949—1970).

Razapeti među bregovima

ANTE RUKAVINA

GOSPIĆ

Odmor na stazi iznad Radlovca uvijek dobro dođe. Ne samo radi odmora, već široka pogleda na more u daljini, a unatrag na bregove koji se kao valovi propinju jedan nad drugoga. Ova dionica osnovica je trokuta čiji je vrh velebitska oaza Smojverska duliba, dvadesetak minuta nama iza leđa. Ta dolinica nije možda najljepša na Velebitu, ali je sigurno najravnija i najzelenija. Izvora nema nego tek onaj u Težakovcu, skoro sat hoda daleko, pa je mala zagonetka što malim livadama daje onoliko svježine.

Kasno je proljeće, poslijepodnevno sunce dobro prži u oči dok gledamo pusto selo pred nama i pokušavamo izbrojiti konje što pasu na pašnjaku iza sela. Upravo tamo su gdje počinje surovi kamenjar sve do samog mora i koji put, kad se nađu na ivici pašnjaka, izgledaju kao da lebde nad morskom pučinom. I zato nam se čini kao da je selo spojeno sa morem.

Još malo i put će nas dovesti u šumu, pa sunca ne ćemo vidjeti do sutra. Napredujemo opet s noge na nogu raspredajući o današnjem dolasku sa Barica na Šatorinu, o markiraju staze sa Šatorine preko Matijević brijege do Korita nad Mliništem i onoj golemoj grudi snijega što drijema ispod samog vrha Šatorine otapajući se po njegovoj sjevernoj padini. Nestat će za desetak dana i njezinu bijelinu ne ćemo uskoro vidjeti iz Gospića. Već smo nad Vrbanskom dulibom. U brijegom zasjenjenom selu počelo je predvečerje. Na cisterni ispod nas i na kraju padine starica grabi vodu. Dozivamo je izmjerenjući nekoliko riječi raznešenih jekom između brda. Iako Andrija želi da idemo kroz selo u obližnji Skorpovac, ipak se odlučujemo za nastavak stazom. Nismo ni slutili da ćemo se većeras još narazgovarati sa staricom skratiti joj jednu mrkulju velebitsku noć.

U Skorpovcu se smještamo u preskrmomno i vlažno sklonište pozdravljujući se sa starim poznanicama iz sela. Njih je svaki dan sve manje, a za koju godinu vukovi će vijati po napuštenim kućama. U razgovoru saznajemo da je kod Vrbana u Dulibi neka nezgoda sa stokom pa smo pošli pružiti pomoć, jer je s nama stručniak te vrste.

Vodi nas Joso Vrban njemu dobro poznatim poorijskim stazama i iz običaja usput pita imamo li što »šuoљ«, misleći na vatreno oružje već iz ukorijenjene navike. Boji se da nas ne iznenadi kakova divlja zvijer, iako oni ne pamte da je ikad u ovim krajevima zvijer navala čovjeka, a nikada nitko nije na ozlijeđen. Nekad su se znali sa medvjedima optimati za svoju stoku. Uostalom vrlo rijetko ih i vide, možda za ljetnih zima, a ljeti zvijer bježe od čovjeka. Ponekad, rijetko, medvjed

se pojavi među blagom i onda ga smatraju dijelom svoga stada. Možda svake desete godine ili još rjeđe napadne goveda, ali oni ne vjeruju da je to neki njihov domaći medu. Nema se on radi čega razgoropaditi, nego su oni tamo u Zagrebu pustili nekog starog medu iz zviriniaka, zaključuju seljani, jer oni su naši pitomi, oni su kao i mi sami, mirni: dok nas nitko ne dira. Ne možemo ih uvjeriti u suprotno, jer oni vjeruju u ravnotežu snađa u ustaljeni tijek života, a kada ih nešto izvanredno zadesi to mora biti izvan njihove domašaja, izvan njihova kraja.

Noć je potpuno zatamnila dolinu kad su završeni poslovi oko kuće i domaćini naš pozvali da u kući nastavimo razgovor. I tu sretosno osamdesetrogodišnju staricu Lucu s kojom smo predvečer iz daljine razgovarali. Razgovaramo o davnajnjim događajima, o blizim, ali o budućim samo izdaleka, jer ih to podsjeća na odlazak iz planine, to ih razapinje između planine i mora, sumorno prikiva uz opustjela osnilišta i straši neizvjesnom staračkom sutrašnjicom.

Sjeća se baka Luca da su se oni za stalno naselili ovamo godine 1929., onda kada je zapao onaj čuveni veliki snijeg. Imali su oni ovđe već od starine svoje ljetne stanove, ali im te zime poruši snijeg kuće u Pejakuši, nešto niže prema moru. Kako su onda došli ovamo, tako ostadoše do danas. Od nekadašnjih desetaka kuća samo su još dvije nastanjene. Ovdje se godinama bore sa svrivošću svakodnevnicu, rađali se i ženili, umirali bez puno rijeći i bez puno suza, jer samo tako moglo se obstatiti.

Mladići i dievojke zagledavali bi se po godišnjim svetkovinama u zaseocima koji su imali crkvice, tako u Radlovcu na Rokovo, u Mliništu i u Cesarici na blagdan sv. Jelene. A zagledati se, razgovarati s dievojkom pred više radoznalih očiju značilo je onda mnogo. U rodnim godinama ženili bi se ujesen, a često i u proljeće kada bi im sunce iza planine s dahom toplijih dana obećavalo škrta nadanja. Bilo je važno i da li se krave obećana za miraz oteliла, da zajedno sa neviestom promijeni konačište. U sušnim i nerodnim godinama trebalo je čekati svadbu dvije godine, jer na oskudnoj paši njihove hranitelice nisu imale snaće da se u istoj godini otele i začnu novi život. Nadanja, gola nadanja vrućivana su Nebu, jer sa drugom strana nitko nije očekivao pomoć, a nadanja su želiela stalnu žlicu varenike za čedo, najprije jedno, pa za cijeli čonor diece koji se redovito povrniao svake godine. Tako je to bilo u ona vremena dok se diece rađalo onoliko koliko ih je Bog stvorio, kako se izrazi stara Luca. A kako se čekalo do

ženidbe, neka se i to zna. Još nedavno djevojka se nije htjela sama slikati sa stranim ljudima, jedino ako je bila bukvica između njih. Također i žene, ako im muž nije bio u blizini. Vjenčavao bi ih »patar« u Karlobagu i neznano je i njima i nama izvedoše li tu riječ od fratar ili pater.

Psi zavijaju oko kuće, a crna noć se skrili uoko sela kao da nikada ne će uzmaknuti. Kroz prozor se primjeti komet koji ostavi svijetao trag i nestade. Da ga je vidjela baka Luca stavila bi skrušeno šaku na prsa i uzdahnula: »Prolj se zvijezda, netko je umro noćas.«

I priča nam dalje...

Sejanke su radale same ili uz pomoć matera ili iskusnijih žena iz susjedstva. Događalo se da su se vraćale sa blagom u predvečerja noseći čedo zamotano u maramu sa glave. Ako nešto nije bilo u redu umirale bi tih, onako kako su i živjele. Mrtve bi snosili k moru i zakapali u onaj kamenjar što ga more vječno oplakuje i s kojega su njihovi preci tko zna kada krenuli u velebitske visine za šakom zemlje, za škrštim pašnjacima. One koji su nestajali u vijavicama i drugim zimskim nevoljama zakapali su tamu gdje su im i kosti našli. Imaju oni i danas svoje mirilište gdje se odmaraju noseći mrtve k moru. Stariji su zadržali u sjećanju taj naziv, a danas mladarija kaže »Kod'rasta« s obzirom na veliko hrastovo drvo koje raste na tom mjestu. I zasvjetli suza u staričinu oku, na čas prestade pričanje. Svetjele suze niz obraze, a kroz pomrčinu svjetlo zvijezda treperi nad planinom.

Prvi svjetski rat upamtiše po onima koje pozvaše, a nikada se više ne vratiše, a drugi po čestom dolasku različitih vojski u selo. Dolazili su jedni i drugi, kaže starica, a čuli su da je talijanskih vojnika bilo kao mrava, sa perjanicama i bez, i tako jednog ratnog dana ostadoše bez konja, dviju krava i dvadeset i sedam ovaca... I ne pitamo ništa više o tome, da ne diramo stare rane. »Srećom, djece, da je to bilo davno i da rata više nema«, umorno doda starica. Već je kasno, pozdravljamo se i odlazimo. Tišina svuda je, i mrak, a zvijezde iznad nas su svjetle razbacane točke na tamnom svodu. Pričanjem razbijamo tišinu. Čude nas dvstrukre ograde oko malih oranica. Na kamene zidove metar visoke morali su podignuti još metar visoke drvene ograde, da im veprovne ne izrzuju krumpire. I sad se mi njima čudimo da oni nemaju ništa »šupljio« da suzbiju ovi napasti. »Što će nam, odgovori naš vodič, nikad ih ni ne vidimo, a obrane nas ove ograde.«

U Skorpovcu prelo. Zasjeli naši i Skorpovčani i pričaju o svemu što ih tjeraj s ovih ognjišta. I o jastrebu što im vreba život s visinom, a Mile ga Vrban svaki dan gleda čuvajući ovce po Budakovu brdu. Doći će »njemu kraj, prijeteći dobacuje i nastavlja, jer sve što je živo ima kraj. A jastreb neka lov divlje golubove po pećinama dabarskim. Neka ih tiera oko sivih kukova i neka po visinama

igraju svoju smrtonosnu igru. U toj igri, takje Mile puno puta vidio, golubu ne preostaje ništa do još većih visina, jer nema vremena da se skloni u pukotine. Zato mora penjati se u visine u kojima još nije bio, u kojima se njegovu pogledu otkrivaju nepoznati vidici. Jastreb ga slijedi tjerajući ga u svoje prostore za koje se zna tko im je gospodar. Ta nesmiljena igra diže jadnog goluba sve više u vis, u samrtni strah od nepoznata i tuđeg prostora i on pokušava očajnički povrat natrag. A tada po nekom utvrđenom zakonu visina ukrste se putovi progonjenoga i progonitelja, pa šaka perja lelujući se nad planinom šapče o bražnom golubinjem gnijezdu u stijeni. Sjeća se stari Mile vremena kad je u dabarskim kukovima bilo toliko pčela da bi rojevi potamnili sunce kao oblaci. Tada je bilo i volova koji su mogli medvjedu dojačati, a njihovom prodajom nabavljali bi sve kućne potrepštine. Nekad, pa i posljednjih godina, zaradivali bi koji dinar na šumskim radovima i kada bi u toj njihovoj skromnosti preostao mali dio novca, slali su djecu da stvaraju nova ognjišta u krajevima gdje se lakše živjelo. Sve su to plačali vječnom osamom u borbi sa planinom, kojoj su na kraju snaga ostavljali sami sebe.

Da, sjećaju se inženjera Ante Premužića. Pravili su oni ovu njegovu dionicu od Skorpovca do Dabarske kose. Bilo je to prije četrdeset godina i plaćao im je 7,5 dinara po dužnom metru. Kažu, dobar je to bio posao. Htio je on još više graditi. Tako započeo onu stazu između Ravnog i Crnog Dabara, koju dogotovi samo na prijevoju, i danas je odlična, ali nedovršena, i tako nikada ne spoji dravi put ova dva sela. Tko zna zašto, valjda i nad indinjirom ima indinjir, završi Mile. Svaka mu čast, doda Mile, bio je pravi čo'jek, a ne kao onaj između dva rata, koji prije izbora počne graditi cestu u Ravnim Dabarima, a kad ga izabraše ne dovrši je i takova ostade sve do dana današnjega.

Dalje se u sjećanju javljuju dani kad su se znali s medvjedom otimati za ovce i zato je do danas ostao običaj da za blagom uviđek idu dvojica. No stoka sada vase najviše oko kuća, jer je ima puno manje nego prije, a lovci što ovamo dolaze sa svih strana, potamanili su zvijeri. Nekad su tierali medvjede kamjenim pločama sa govedih leđa, kada su im hteli rastrgati lopatice. Ipak stariji se naiviše boje nerodice. To je nekada značilo gladovanje, jer se ni na daljinu od nekoliko dana hoda nije mogla smoći šaka zrnja. Taj praiskonski strah danas je samo gorka uspomena, ali im je i sada žao kada njihove svjetljetnim trudom obrađivane nišvice ne bi dale očekivani urod. I drugo, strah od suše uviđek je prisutan. Tada presuše svi izvori, iskoriste se i kamenice pa donose snijeg iz sat ili dva hoda dalekih snježnica. Nije onda ni čudo ako ovako teško dovučenu vodu u tim trenucima umora, slabosti i bezvodice nekom i naplate. Treba znati da im je ona tih dana vrednija i skuplja i od najboljeg piča i

sigurno je da onoga koji raspe i kap gledaju poprijeko.

Uza sve svoje nedaće oni su vedri i postojani u svom trpljenju. Obraduju se svakom prolazniku, ali im je najveće veselje kada ih posjete njihovi iz dalekog svijeta. To obično biva pri kraju godine, ako je ikako moguće, pa zajedno božićuju i dočekuju Novu godinu uz okićeno božićno drvce, kao da su u nekom većem mjestu, samo što umjesto pjesmama skraćuju večeri uspomenama i pričama.

Noć je dobrano odmakla. No uslijed zemljopisnog položaja ovih brdima zaklonjenih seoca i najduži je dan ovdje nešto kraći, vremena ovaj čas svi imamo na pretek, pa se nikome ne žuri na konak. Dječačić Joso sluša sve te ne trepući očima i ne vjerujući baš svaku riječ. Njega će mimoći mnoge ovdasne gorce čaše. Njegov otac pravi kuću u Karlobagu, pa će on dolaziti ovamo samo ako bude lovac i ako ga srce koji put povuče na djedovo ognjište. Jednu godinu je već proveo u Karlobagu polazeći školu i jedan je od rijetkih daka iz ovih predjela. U prijašnja vremena rijetko je tko školovao djecu. Daci bi silazili u Cesariću u školu svakog dana pješačeći dnevno 4-5 sati, a zimi kad bi na ovoj tisućmetarskoj visini snijeg zabacao kuće i puteve, učili bi kod kuće kako su znali i mogli. Onda bi u proljeće opet nastavljali, ako ne bi nakon koje duge zime prekinuli školovanje zauvijek. A ženska djeca? Njih je uвijek čekalo vreteno i preslica zabodena iza grede pod krovom, a ona druga saznanja dolazila su i bez škole sama po sebi.

Konačno, vrijeme je za spavanje. Popili smo do kraja vareniku i kiselo mljeko kojim nas ponudiše domaćini. Za rastanak i više u šali pitamo starog Milu što misli zašto mi a i drugi planinari ovako bazamo po brdima.

»E, e, sigurno ste dokoni, a netko vas i plaća za to«, odgovori Mile upitno nas gledajući. Nasmijasmo se, a i on s nama vjerujući da nije pogriješio.

Ujutro nas obasja toplo sunce i široko plavo nebo.

Penjemo se stazom-kraticom po primorskoj strani Budakova brda prema Baćić-kuku ili Samogradu, kako ga Dabrani zovu. Tu negdje prema moru pao je nedavno jedan zrakoplov. Jedan život je prekinut, a tajna nesretnog pada spaja se u niz s ostalim legendama o planini. U vidokrugu sa Budakova brda najdraži nam je pogled na Šatorinu, odanle smo jučer pošli. S desna strže u sunce grebeni Kize ispod koje ćemo danas proći. Iza nas na pučini neki parobrod ostavlja tanak trag. Skoropovčani su već sa stokom ovdje, nekoliko goveda i malo stado ovaca, njihova

je to velika vrijednost, Pozdravljamo se s njima odlazeći preko Solila i Copina vrha na stazu prema Baćić-kuku. S golih litica njegova vrha promatramo šume koje ga okružuju sa svih strana. U njihovoj prividnoj tišini tisuću zamki što ih njezini stanovnici spremaju jedni drugima. A iz mnogih smrtonosnih okršaja rada se nova snaga u onoga tko ostaje pobjednik.

Pred podne smo u Ravnom Dabru. Tu čak možemo naravnati satove, kako nam kaže tamošnji »posljednji Mohikanac« Nikola Baćić. Naime na kuku Čelincu jedan je otvor i kada osjen dode do njega, točno je podne. Nikola nas upućuje da krenemo na stazu preko Papratnjaka. U toj dolini on bere srčanik, korijen biljke Digitalisa, za svoje stare poznanike koji mu još uvijek pišu da im pošalje taj domaći lijek. No mi ćemo u Crni Dabar i ostavljamo Nikolu da ga i dalje čuvaju tornjevima slični Čelinac i Rujičin kuk. Njega i njegovu prorjeđenu obitelj, jedinu u Ravnom Dabru.

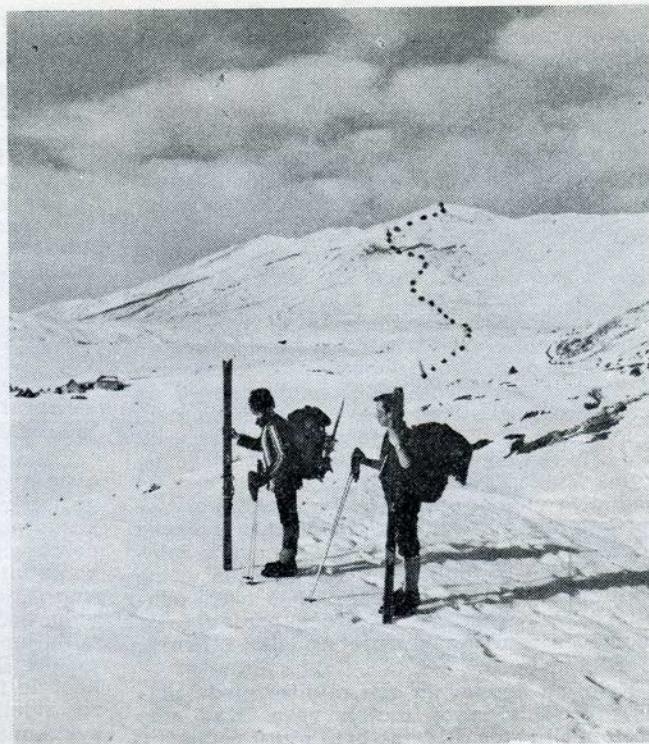
Sa one nedovršene Premužičeve staze između Dabara ulazimo u dolinu Crnog Dabra, duguljstu elipsu među hridinama što odiše pitomom u ugasmom ljepotom, sada sumorna ugodaja bez vriske djece i bez stoke na padinama. Sa lijeve strane okružena je položitom padinom Crmošljivca (1311 m) obraslog mladom bukovinom, a sa desne kameni vijenac Kize (1278m) zasjenjuje već jedan dio doline. Livade su u punom cvatu, nestvarnom, bezživotnom. Sve cvijeće, sva šarolikost neobradenih parcela ne mogu dati sliku ni zvukove nekada živog sela, iako ublažuju tugu i gorčinu. Samo miris, boje i treperenje trave, koja se ove godine prvi put ne će kosit, ne mogu rastjerati onaj dah umiranja što lebdi nad selom, nad već iskrivljenim i razotkrivenim krovovima. Oko cisterni, tih nekada najvređnijih dijelova imanja, obrasla je trava, korita su polomljena, a koliko su truda uložili da ih sagrade.

Gazimo nekadašnjom stazom povrh kuća, odmah ispod Kize. I sada je primjetna. Oblak iznad Crne dulibe na istočnom kraju Crnog Dabra donese nam po koju kap kiše. Kapi kao suze lepršaju oko nas, oko mrtvih kuća u nijemoj dolini. Suze su to za naraštaje koji su ovdje stvarali nade, živjeli s njima i umirali, a one su ih razapinjale između bregova i neostvarenih želja, suze za bezbrižna djetinstva ostavljena na pašnjacima i za one koji su ovdje ostavili sve da uvenu u daljinu. Nijemo prolazimo kao da odajemo počast onom mrtvom zrakoplovu iz razlupane čelične ptice i ovim napuštenim krovovima u crnobarskoj pustoj dolini.

Zimski uspon na Vran-planinu

DRAGO BOZJA

SARAJEVO

Kad god smo u zadnje vrijeme preko Doljana i Risavca autom dolazili do zadnjeg kraka šumskog puta na Vitlenici i odlazili prema Vilincu, za leđima nam je ostajao usamljeni i smrknuti masiv Vran planine. Ostajao je nekako odbačen, sam, kao da sa svojih 2074 metra ne spada među najviše planine u Bosni i Hercegovini. Međutim, negdje duboko u srcu ostala je želja. Tiha i nedorečena, bilo bi lijepo zimi se popeti gore!

I onda jednog dana, iznenada, glasno, izrekoh svoju pritajenu želju. U prostorijama mog planinarskog društva vrtili su malo sumnjičavo glavama ali ipak nije trebalougo da nađem dva istomišljenika. Pero i Neno izrazili su spremnost da mi se pridruže. Plan je skovan. Ostalo je samo da nas posluži vrijeme, snijeg, naše noge i leđa.

Petak je 23. mart. Kasno smo pošli mojom vjernom četvrticom (Reno 4) put Jablanice, a odatle lošom makadamskom cestom za Doljane. Selo već spava, samo nas seoski psi bučno pozdravljaju. Laju li radi sebe ili sela, teško je reći. Iako na padinama uz sami put ima već snijega, kolovoz je čist. Na naše zadovoljstvo napredujemo dobro, to znači sutra manje dugog pješačenja. No radost je bila kratka. Već se kola zabacuju na sve češćim plohamama snijega i leđa. Neno i Pero svaki čas izlaze i svojski guraju. Konačno je svako guranje postalo uzaludno. Dalje nije išlo. Snijeg je bio dubok a prije nas nije prošlo nikakvo vozilo. Žao nam je. Sutra će trebati dobro

potegnuti. Za svaki slučaj ponijeli smo šator i začas priredili naš »otel«. Prije nego smo se uvukli u svoje vreće, još jedan pogled na nebo a uho na tranzistor. Izgleda da nas vrijeme neće izdati.

Subota 24. mart. Premda smo sva trojica hvalili svoje vreće, hladnoća je bila najbolja budilica. Nešto je poslije pet. Brzo se spremamo. Šator ostavljamo u kolima i polako s teškim naprtnjačama odlazimo put našega cilja. Tada još nismo znali da će biti dalji nego smo se nadali. Zvijezde se još vide na nebu, ali nas zabrinjavaju rumeni oblaci na istoku. Naprtnjače nas pritišću i treba nam dosta vremena da sinhroniziramo korak sa dahom. Znoj curi niz lice, a zora nas pozdravlja. Nije vesela kao što je bio sutan. Paperjasti oblaci cirusa ne najavljuju lijepo vrijeme. Svejedno, penjamo se dalje. Već smo odavno napustili zasneženi šumski put i sada se penjamo strmo uz padinu. Jasno nam je da je prtina napravljena odozgo prema dolje. Prokleta naprtnjača. U mislima sam pronašao stotinu stvari koje nisam trebao nositi. Tarem znoj, gundam i brojim korake. Tek kad izbrojim 200 pogledat ću da li će strmini skoro kraj. Dodavola, pa nisam se pomakao ni 50 metara. A onda kad sam po neznam koji put bio kod 151, 152, 153, nesto strmine i Vrata. Prvi put ugledah Dugo polje pod snježnim pokrivačem. Izvanredan prizor. Zaboravih skinuti skije sa ramena i tu, do sada već sto puta prokletu naprtnjaču. Nepregledna

snježna pustinja. Lijevo masiv Čvrsnice, a desno Vrâna. Pristîzu Pero i Neno. I oni su jednako oduševljeni. Čujem Nenu kako tiho, kao za sebe, govoriti:

»Eno ga, tu je Vran!«

Tek tad se trgoh, bacih skije u snijeg, a zanjima i naprtnjaču. Fotografiram. Crno-bijelo, kolor. Još ovo, još ovo. Ne trebam štedjeti, filma ima. I dok Neno priprema obilan doručak, Pero na svom plinцу kuha kavu. Divno!

Iznenada pred nama uskrsnuše dvije prilike. Bio je to stari poznanik, lovočuvan Andelko, i njegov prijatelj Frano. Svi smo se radovali ovom susretu. Bio je nenadan i stoga drag. Zimi su ovđje susreti rijetki. Već poslije prvih riječi pozdrava i dobrodošlice srkali smo Perinu »crnu«, a Andelko nas je pozvao da ostanemo kod njega. Kad je saznao da nam je cilj vrh Vrana, malo je zavrtio glavom, ali nam je preporučio da odemo do njegovog kuma Vlade, čija se kuća smjestila u samom podnožju strmine pod masivom planine. Već su nam opet naprtnjače na ledima, a konačno i smučke na nogama. Divno jurimo niz zaledenu blagu padinu. Svijsni smo da ćemo ovaj spust plaćati usponom, ali je teško odliti poslije višesatnog napornog penjanja. Za sobom čujemo dovikivanje Andelka i Frane:

Kako su čudnovate ove ravnice među planinama. Udaljenost uvijek vara. Kad smo pošli misili smo da ćemo brzo biti u podnožju. Naša mala kolona se razvlači. Svako je zauzet svojim mislima i na svoj način bori se sa teretom na ledima. Prolazimo pored poneke kuće ispred kojih nas pozdravljaju začuđeni stanovački. Kuda? Na Vran. Sretno! Noge se kreću ritmički i koriste svaku terensku mogućnost da sa smučkama otkliznu koji metar. Dah je ujednačen i krećemo se kao dobro sinchroniziran stroj. Ipak se odužilo. Ta gdje je kuća Vlade Grbića?

Gotovo nenadano pred nama se ukazao uspon. Sve je bijelo, pod tankim oblačnim slojem svjetlo je difuzno i nema sjena. Tada se gubi pravi reljef i konfiguracija terena se više osjeća nego vidi. Stavljamo na skije »cucke«, taj nezamjenjivi revkizit kod uspona na smučkama, i savladajuemo strminu. Kao da i njoj nema kraja. Kao da smo izgubili svaki osjećaj za relacije. Da li je to radi difuznog svjetla ili radi pozamašnog tereta na leđima? Tko će znati. Konačno smo na kraju uspona, a pred nama valovit teret i, najvjeroatnije, ipak kuća i štale Vlade, ali se nazire opet poprilično daleko.

Prvo nas je dočekao lavež psa. Istrčao je nekih stotinjak metara ispred kuće i uporno lajao. Morali smo obići kuću sa stražnje strane. Tu nas je dočekao domaćin sa svojim ukućanima i prijateljem. Kako je to divno kod tih ljudi. Stisnuta je prijateljska desница, izrečena imena i kao da smo se poznavali odavno.

Poznaju ti stanovnici planinare. Prijateljini s njima. Al'zimi, e, do sada zimi, po snijegu, niko nije dolazio. Jasno, da nije moglo izostati pitanje sa prikrenom znatiželjom: »Kuda ljudi?« — »Na vrh Vrana!« — »Zar, na

Veliki ovršak?» — uslijedilo je opet kratko pitanje. »E, bogami, do sada niko, po snijegu, nije nikad izašao na Veliki ovršak« — dodade stari Ivan, otac Vladin.

Poslije dobre okrepe spremili smo se za uspon. Ostavili smo višak stvari, prikopčali smučke i krenuli. Prije smo morali obećati da ćemo noći kod Vlade. Bili smo nekako pritajeno uzbudeni. I otac i sin davali su nam upute gdje i kako da se krećemo. »Tuda se ide ljeti, a možda će to i sada biti najbolji put?« — »Ne znamo, jer nikad zimi nismo išli gore. Bili su brižni. Na pitanje da li ima usova Ivan nam pokaže gdje se ponekad srueče snježni usovi. »Ali ne brinite, neće ove godine, nije bilo vjetra krivca«. Mislio je na vjetar sjeveroistočnjak. »Sretno ljudi, čuvajte se!« — ispratili su nas ljubazni domaćini. Strmina je odmah počela.

Kako sam u sebi želio ledenu snježnu koru, oštре dereze na cipelama i cepin u ruci. Ove je godine zima bila čudna. Snjegovi su počeli kasno padati, južnog vjetra nije bilo i snježni pokrivač se nije slegao ni promrzao. I sa smučkama mjestimično propadamo dublje nego bismo željeli. Strmina je jaka i mišići na listovima hoće da puknu. Bočno kretanje opet ne valja jer se smučke otklizavaju. Znoj curi potocima, slijeva se u oči i prži. Svaki čas skidam naočale i brišem oči. Bez njih je teško, difuzno svjetlo bolno iritira. Cijelo tijelo je napeto, svaki mišić boli. Kao i jutros kod savladavanja prve etape, opet brojim u sebi korake. Do 100, pa još 10, 20, 30, do 200, još barem deset. Podižem glavu i tražim kraj. Ko zna gdje je? Prilično smo razmaknuti. Svako ima svoj tempo. Konačno smo na maloj zaravni i - predah. Duboko dolje ispod nas je Dugo polje sa Risavcem. Razbacane kuće kao sitne kockice. Preko puta Čvrsnica. Prepoznajem vrhove Velikog Vilinca, Muharnice, Malo Sljeme, Veliko Sljeme. Kako je samo veličanstven masiv Velike Čvrsnice sa Pločnim. Ogromni kuloari ruše se u dubinu. Sasma desno, iznad Blidinja, Jelenak. Blješti se ledena kora. Varka! To je sasma tanka skramica u koju se ne mogu zabiti klinovi dereza ni oštři vrh ceplina.

Nenina mladost nam ne da dugog počinka.
»Idemo!« Opet usklađujemo korak i disanje,
i kroz rijetku bukovu šumu nastavljamo uz
slijedeću strminu. Susrećemo životinjske tra-
gove. Zec, lisica ili vuk? Tko će znati. Mislimo
samo na to kako ćemo stići gore. Između
smučki i cucaka zaledio se snijeg. Cucki mo-
kri, otežali. Sve postepeno postaje kao olovo.
Smijem se sam sebi. A šta bih rekao da sam
na pet ili šest hiljada metara. Da, kondicija,
na nju ponekad ne mislimo. Iskustvo ne može
sve nadoknaditi. O, očaja! Treba se spustiti
barem pedesetak metara. Moramo dati tako
teško zarađene metre. Nema druge, dolje!
Cucki koče. Suteći stojimo pred jako strmom
padinom. Kao da je тамо gore negdje vrh.
Klekovina viri iz snijega. Ne možemo je obići,
već moramo tuda. To već postaje mučenje.
Propadamo i klizimo natrag. Neno je naj-
uporniji i krči put. Iza njega je lakše. Ko-
načno savladamo tih stotinjak metara i na-

Kod gorštaka po povratku s vrha

Foto: D. Bozja

stavljamo strmim grebenom. Znamo da je to greben vrha. Odmor. Jedemo jabuku, pijemo voćni sok. Vraća nam snagu. Već je prošlo tri sata kako se penjemo, a vrha nigrdje. Umor nam je obuzeo cijelo tijelo, jedino želja za pobjedom još je jaka. Sve češće zastajkujemo. Već smo deset sati u pokretu, a barem sedam sati sa smučkama na nogama.

Masiv Čvrsnice izdigao se u svojoj veličini. Prvi put ga gledamo u zimskom rahu iz ovog ugla. Sad se vidi i zaledeno Blidinjsko jezero. I kad smo mislili da ćemo stajati na vrhu, pred nama se pružio novi greben, istina, ne više tako strm, ali čini nam se da se penjemo još u beskonačnost. Nebo se potpuno naoblaci. Bilo je nekako čudno tih. Tek ponekad mali nalet vjetra. Tamo preko Velika Čvrsnica zadržavala je drugi, niži sloj oblaka. Jutrošnje crvenilo bilo je ipak točan predznak lošeg vremena. Meteorolozi su se opet jednom prevarili. Konačno je snijeg postao tvrdi. Skidamo skije i gazimo. Lakše nam je, ma da ponekad propadnemo do koljena. Odlučili smo doći do vrha. Jedino nas nevrijeme može vratiti. Zahvaljivali smo Čvrsnici što je sa svojih 200 metara veće visine zadržavala olujne oblake. I najednom vrh! Nije bilo dalje grebena. Mala gomila zasnježenog kamenja. Oko nje malo snijega, odnio ga je vjetar. Na jednoj kamenoj ploči piše: Vran 2074 — vrh. Sretni smo! Grlimo se i čestitamo si. Pogledali smo na sat: petnaest sati i 45 minuta. Dakle tačno deset sati na nogama. Svjesni smo da to nisu himalajski vrhunci, da to nije velika pobjeda, ali

to je ipak uspjeh koji nas raduje. Svaka pobjeda, pa i najmanja, draga je! Znamo i to da nam poneko neće priznati ovaj uspon kao zimski, jer je od kalendarskog kraja zime prošlo već tri dana. Svejedno, planinarstvo nije formalizam, to je beskrompromisna, poštena i lijepa borba čovjeka s planinom.

Nebo je natmureno, a horizonti zamagljeni. Šteta. Ipak škljocam aparatom. U predvečernjoj sumagliji naziremo prostrane masive, Ljubuše, Raduše, Cincara, Kamešnice, Tušnice i Vranice. Dolje u tmici vidimo još Duvanjsko polje, a tamo dalje vjerovatno je Buško blato.

Stavljamo smučke na noge i spremamo se za spust. Treba biti oprezan, jer snijeg je neujednačen i težak. Strmina je velika i spuštamo se prilično brzo. Što smo niže sve smo oprezniji, jer dublje propadamo! Tek sada smo dobili pravi osjećaj koliko smo se penjali, jer se spuštamo već jedan sat, a još uvijek je Dugo polje duboko pod nama. Premda još ne vidimo Vladinu kuću, čujemo njegovu motornu pilu. Znamo da više nije daleko.

Stižem prvi. Za mnom u manjim razmacima Neno i Pero. I tad doživljavamo nešto što mi se u mojim dugim godinama planinarenja još nije dogodilo. Prilazi mi Vlado, zatim njegov otac Ivan i njihov prijatelj Zelenika. Srdačno mi stežu desnicu i čestitaju na uspjehu. To isto se dešava i mojim drugovima. Vesele se našem uspjehu kao i mi. Sedamdesetrogodišnji Ivan svečano izjavljuje: »Ovdje sam od 1926. godine. Sve sam zime tu proboravio, ali

zimi se нико никад nije popeo na Veliki Ovrat. Tko ne vjeruje, neka dode k meni, ja ћu potvrditi!« Nazdravili smo dobrom domaćom rakijom. Već se lagano spuštao mrak kad smo ušli u kuću. Žena starog Ivana, jednako stara kao i on, skuhala nam je velik sud odlične crne kave. Neka se Pero ne ljuti, ali bila je bolja nego njegova koju nam je skuhao jutros na Vratima.

Ugodna toplosta sobe, prijatno i romantično svjetlo, za nas već odavno zaboravljene gasne lampe, stvorili su prijatnu atmosferu seoskog doma. Vani je tamno, jer su gusti oblaci zakrili mjesec. Od vremena do vremena javlja se pas. Idila, onakva kakvu opisuje Turgenjev ili Vojislav Ilić. Siguran sam da je ne bih zamijenio za nikakav hotel »A kategorije«. Srca se otvořiše i razgovor je potekao. Priča starina Ivan, priča njegov sin Vlado, snaha. Ima pomalo tuge u tim pričama. Ne žale se, ponosni su to ljudi. Al' eto, zar nije čudno da ovdje na Risavac nikad ne dođe poštar. Ne treba zimi, hladno je i snježevi su duboki, ali ljeti bi mogao. Ima cesta. Nije dobra, istina je. Ali mogao bi barem svakih 15 dana. Ima ko da piše. Raštrkala se mladost po domovini i svijetu. Ne bi se moglo reći da među 45 domaćinstava, koliko ih je na Risavcu, ima mnogo mladih. Njima se baš ne sviđa ovaj život, ovdje među brdima. Nema trgovina ni električnog svjetla i tko zna hoće li ikad doći. Preskupa je gradnja. Pa nema ga ni u Doljanima. Obećavalo se nešto, al' ništa. Ima dobre zemlje i pašnjaka. Čak su rodile i trešnje na stablima zasadenim prije nekoliko godina. No mladost ima svoje račune. Kažu da treba teško raditi, podosta poreza plaćati, a kad se treba što prodati, izostaju efekti. Ima Vlado brojnu porodicu: ženu, četvero djece, starog

oca i majku. Mnogo usta. Ne tuži se on, ali ipak je teško. Redovno sluša radio, ponekad nešto i pročita. Uvjeren je da bi se na Risavcu moglo dobro živjeti. »Samo kad bi nam pomogli, kaže on. Ne znamo mi kako sve to treba. Rijetko, vrlo rijetko, navrati neko iz opštine, poljoprivredni stručnjak također je rijedak gost.« Kaže da dolaze samo stručnjaci za ribe. Odlaže na Blidinje i često nešto ispituju. Možda bi od toga moglo biti neke koristi. Na Risavcu ima i škola. Idu djeca u školu. Nema je mnogo. Kad u kasno proljeće izdišu stočari, onda se broj djece poveća. U jesen opet odlaze, ostaju samo malobrojni stalni stanovnici. Razgovor se protegao duboko u noć. Otvorili ljudi srca i pričaju. I ljeti baš nisu česti posjetioci, a zimi, tada nema posjeta. Razumjeli smo te ljudi. Rado bismo im pomogli. Ponekad sitan dar, dobra riječ i razumijevanje mnogo znače.

Noć smo proveli udobno. I pored našeg ustručavanja, domaćini su nam dali svoju sobu i postelje. Brzo smo usnuli. Savladao nas je umor.

Nismo se ustali ranо. Odmor nam je dobro došao. Poslije doručka spremili smo naše rančeve, veoma srdačno se oprostili od naših domaćina i krenuli kućama. Odlažili smo s nekom tugom, ostavljali smo dobre prijatelje. Zastali smo na vrhu brežuljka i mahnuli još jednom. Doviđenja, izgovorili smo u sebi. Samo je još ponekad zalajao pas.

Spustili smo se ponovo u Dugo polje i lagano krenuli prema Vratima. Prolazeći pored istih kuća kao i dan ranije, ljudi su nas srdačno pozdravljali. »Znamo da ste bili na vrhu Vrana, čestitamo vam! Cijelo vrijeme smo gledali kroz durbin. Sve smo vidjeli.« Kad smo odbili da uđemo u kuću, jer nismo imali vre-

OPIS USPONA NA VRAN

Od Jablanice put vodi lošom makadamskom cestom prema selu Doljani i dalje, ako snijeg dozvoli. Kada se u samoj Jablanici kreće prema Mostaru, na desnoj strani se odvaja spomenuta cesta. Automobil se slobodno može ostaviti pored puta, niko ga neće dirati. Dalje pješice jedan dio cestom, a onda pješačkom stazom koja se vidljivo odvaja na lijevoj strani puta i vodi prema Vratima na samom početku Dugog polja. Od Vrata desnom stranom padine smučkama u polje. Oko pola-sata poslije nailazi se na zaselak. Pored njega do podnožja brežuljka, uz brežuljak do na njegov najviši dio, a odatle po valovitom terenu do zadnjeg zaseoka, tj. do kuća i štala Grbića. Cio taj put, ovisno o kvaliteti snijega, može se prijeći za 1,5 sati vožnje na smučkama. Uputno je kod Grbića ostaviti višak stvari. Od kuća početi uspon direktno prema rijetkoj bukovoj šumi. Kada se izade na malu zaravan iznad uvale gdje se pod snijegom može nazrijeti okrugla cisterna, nastaviti rubom rijetke, još uvijek bukove šume, a zatim kojih stotinjak

metara u pravcu vrha kroz šumu do čistine. Treba se spustiti u uvalu, a zatim strminom izaći na greben. Ovo je malo teži detalj; lakoća prolaza ovisi o dubini snijega i o tome koliko viri klekovina. Kad se izade na greben treba pravo gore. Mjestimično voditi računa o strehamama i držati se podalje od ruba. Ako je snijeg tvrd i zaleden, uspon sa derezama bit će bez teškoća i mnogo lakši nego sa smučkama. Orientacija izlaska na vrh ne predstavlja teškoću. Spust sa smučkama, samo za dobre vozače, može uslijediti linijom uspona, ali je bolje voziti što dalje od streha. Ako ima snijega nanešenog vjetrom, postoji izvjesna opasnost od pločastih lavina.

U zimskim uvjetima prvi su izvršili uspon 24. marta 1973. Drago Bozja, Pero Hilčišin i Nenad Meandžija, svi članovi PD »Bjelašnica« Sarajevo. Uspon je izvršen povodom 25-godišnjice osnivanja društva.

Trajanje uspona 10 sati, čistog hodanja oko 7 sati. Preporučuje se noćiti kod Vlade Grbića i uspon poduzeti rano ujutro.

mena, srdačni seljani iznosili su vino i čašćavali nas. I opet sam se začudio. Znam, gorštaci su oduvijek bili srdačni ljudi, gostoprimaljivi, uviјek spremni da pomognu. Ali isto tako uviјek su naše uspone na planinu gledali s nekim podozrenjem. Kao da nisu mogli shvatiti šta to tražimo u planini i na vrhovima, zašto se pjenjemo kad nas nikakva sila i nevolja ne tjeri. Ovog puta bilo je drugačije. Svi su se zanimali za naš uspon, nekako ga doživljavali

zajedno s nama i radovali se našem uspjehu. Ne mogu to tačno objasniti, ali kao da su bili ponosni što se neko popeo na njihovu goru dok je još pokrivač.

Stajali smo na Vratima još koji trenutač. Ovog puta vjetar nam je donosio pozdrave sa vrhova Čvrsnice i Vrana, s prostranih ravnica Dugog polja. Doviđenja! Doći ćemo opet. Hvala ti, planino, što si nam bila naklona.

Gostoprimestvo bosanskih gorštaka

JOSIP BAČI

SARAJEVO

Približavala se noć, a naša grupa planinara umorno se primicala jednom planinskom našelju. Taj dan bio je izuzetno naporan, trebalo se popeti iz kanjona na planinu preko 2000 m i savladati udaljenost do podnožja drugog masiva.

Prolazimo kroz naselje i pitamo za kuću jednog domaćina. Susreću nas radoznala djeca i pokazuju nam jednu kuću. Po starom bosanskom običaju pozdravljamo se sa domaćinom i njegovim sinovima i u razgovoru izrazimo želju da nas primi na konak. Na mene je ostavio domaćin jak dojam: čovjek nešto više od 60 godina, smirenog držanja. Našu želju odmah je prihvatio i zamolio nas da malo sačekamo, dok ženski svijet spremi sobu. To smo iskoristili da se malo operemo i večeramo. Poslije večere sa dvojicom sinova odveo nas je u drugu kuću, lijepo građenu, sa prilično prostranom sobom, kakve do tada nismo imali prilike nalaziti u bosanskim planinama. U sobi su se nalazila dva kreveta sa čistom posteljinom, a na podu prostrići čilići i dušeci sa posteljinom. Istini za volju moram priznati, dok smo još razgovarali sa domaćinima, kradomice sam gledao gdje bi mi bilo udobnije leći, i izabrao sam pogledom jedan dušek prostr preko nekoliko čilića. Domaćini su bili vrlo obazrivi prema nama i nisu se dugo zadržali, te se oprostili zaželivši nam laku noć.

Ujutro, pošto smo se umili, donešoše sinovi crnu kafu, a zatim je došao domaćin da s nama popije kafu. U razgovoru s domaćinom zapitah ga da li možda ima kod njega ili kod drugih pletenih vunenih čarapa, ali dugačkih.

»Znam ja šta ti želiš, odgovori mi domaćin, takvih čarapa nema na vašoj Baščarsiji, ali ti će ih već dobiti.«

Poslije crne kafe poslužili su nas sa sirom, mlijekom i vrućom pogačom. Približavalo se i vrijeme našeg polaska, te se valjalo oprostiti s domaćinom i njegovim sinovima. Zamolih domaćina da nam kaže koliko smo dužni za

sve ovo što je za nas učinio, ali stari domaćin stavi ruku na prsa i reče:

»U mojoj se kući još do sada nije platio konak, pa ga nećete ni Vi platiti, a šta se zna u životu ko će kome još valjati.«

Pomislih u sebi da li ćemo se još ikad vidjeti. Kad već domaćin nije dozvolio da se plati, izvadili smo iz naših naprtnjaka svu zalihu kafe, čokolade i bonbona, te dali da se djeci podijeli.

Nastavili smo naš put. Dugo sam putem razmišljao, da li bi ovi plemeniti gorštaci našli na ovako topao prijem, da su se slučajno zatekli u gradu.

Prošlo je od toga više od pola godine, kad je jednoga dana pojavi na vratima moje kancelarije krupan gorštan. U prvi moment začudih se neobičnom posjetiocu, ali ubrzo prepoznah u njemu jednog od sinova našeg gostoljubivog domaćina. Pod mišićom je držao u novinskom papiru zamotan neki predmet.

»Evo, reče odmotavajući, babo je poslao čarape o kojima ste s njime razgovarali i pozvao Vas da opet dođete.«

Zahvalih se na pozivu i zapitah ga za cijenu, ali mi mladić reče da mu je baba zabranio primiti novac. Pozvah ga da se navrati poslije podne mojoj kući, međutim žurio se da posvršava neke poslove u gradu i da stigne na kamion kojim će se prebaciti u planinu. Kad već nije mogao da mi dode kuću, zamolih ga da primi nešto novaca, da mu se nađe princi dok je u gradu. Jedva je to primio.

Ipak, pružila mi se prilika da se odužim tim dobrim ljudima na taj način što sam im nekoliko puta omogućio smještaj i ispašu ovaca na terenu našeg preduzeća u vrijeme dok je snijeg bio na planini.

Ovaj mladić posjećivao me i dalje, no poslije nekoliko godina obavijestio me da mu je baba umro. Od tada prestao je da mi dolazi i tako se nije ostvarila želja da se još jednom sastanem sa starim domaćinom.

Vuk

VELIBOR STANIŠIĆ

BEOGRAD

Ne bih se smio zakleti da nikada nisam sreо na slobodi vuka — nekada tako čestog nezvanog gosta planinskih stočara. U prvim studentskim godinama glava mi je bila puna pričanja starijih drugova o tome kako je taj i taj planinar satima odbijao baterijskom lampom vuka koji ga je pratio ili kako je ta i ta grupa probdjebla, drugom prilikom, čitavu noć, leđa u leđa, sa okrenutim šiljcima cepina i smučarskih palica ka čoporu vukova koji ju je okružio.

U to vrijeme spuštao sam se jednog zimskog dana sa pustog Bećirovca na Kopaoniku ka Brzeću. Opazio sam kako kroz šumu, nedaleko, dosta nezainteresirano, protičava nešto krupno, prljavo-žuto, nešta što bi lako moglo biti vuk. Nisam se trudio da to bliže provjeravam nego sam oborio smučke niz padinu i sprašio dolje, glavom bez obzira, do nedaleke farme.

Od tada mi se vuk povremeno prividao.

j a s t r e b a č k i v u k

U pravu apokaliptičnu noć, punu vihora, gromova i vodenih bujica, prijatelj iz Kruševca doveze autom moju, u to vrijeme tročlanu, porodicu do drvene kućice iznad jastrebačkog izletišta Nastavci i ostavi nas da sami organizamo svoje boravište za tih nekoliko majskeh dana. Svijeća je davala jedva malo topline vlažnoj, ko zna od kada neotvaranoj prostoriji. Spolja je šumilo, hučalo, klokotalo, treskalо, ječalo, prolamalo se. Jednom riječju — kijamet.

Jutro osvanu vedro, pomalo mamurno, sa pramenjem maglice zakačenim za šume po udolinama i postepeno prijede u svjež, sunčan dan. Zabijeliše se brezova stabla, a njihove krošnje dobiše intenzivnu zelenu boju. Oštro zamirisaše smreke i borovi.

(Takvi, do kraja raznježeni, lirske prizori, bez trui dramatike, mogu da nanose nešto nalik na fizički bol. Možda je to zbog podsvjesnog prisustva činjenice kratkotrajnosti te zelene boje, prolaznosti; tih krošnji, te šume i samoga čovjeka koji to promatra. Ili, možda, zbog nemogućnosti vjerne reprodukcije, slabosti riječi da izraze doživljaj, pa i neumesnosti takvih nastojanja upopće u svijetu običnih kategorija — svijetu u kome će se tog popodneva preživati praznični ručkovi i zuriti u televizore).

Kuda? Najbliži vrh je Sokolov kamen (1010 m). Dva sata nogu pred nogu, sa malom na ledima. Blag, zatim dosta strm uspon kroz svijetle, raskošno olistale šume, sve do vršnog dijela, među krupne okrugle, kamene blokove sumornog izgleda, pokrivenе djelomično dugim vlatima suhe trave. Tražimo mjesto sa dobrim vidikom na ocean jastrebačkih šuma,

da tamo rasporedimo stvari i tu provedemo dan. Tišina spokojnog proljetnog prijepodneva.

— Gustih šuma na suprotnoj padini, od Mihajlove kose, začu se udaljeno ali jasno zavijanje:

— Au-u-u-u...

Pretrnuh i grozničavo u sebi prebrah mogućnosti: sasvim liči na vučji glas, pas nije, najmanje lovački, čovjek — nije, kuća tamо nema, pojata — isto tako, neka druga zvjerka — teško. Što je dovraga? Fantazija proradi nezadrživo. Iza stabala i žbunja počeh da osjećam poglede, a svaki šušanj poče da dobija naročito značenje. Onda svjesno odbih to od sebe: glupost, učinilo mi se!

Kao u odgovor, ono tuljenje se ponovi.

Opet razmišljanje: susret sa jednim vukom (ako je samo jedan) sa dobrom batinom u ruci možda se može i reskirati. Ali šta sa djetetom? U najmanju ruku, prizor ne bi bio baš za djecu.

— Au-u-u-u... — oglasi se ono, i to nekako bliže.

Nas dvoje odraslih se zagledasmo, bez mnogo riječi nabacismo na leđa sve što smo počeli raspremati i, uz prasak suhih grana pod cipelama i suljanje šodera i suhog lišća, strugnušmo niz padinu. Presijekosmo zmijoliku stazu, protročasmo pojasa visokih starih bukv i ulaganismo tek pola sata poslije u brezovim šumama nadomak Nastavaka, kod napuštenе barake nekakvog šumskog radilišta. Dnevno boravište napravismo kraj nekoliko oborenih trupaca, u visokoj travi punoj zujanja insekata i mirisa nepoznatoga cvijeća.

Poslije nekoliko dana prijatelj nas je vratio autom u Kruševac.

— Da li se na Jastrepцу ponekad javi vukovi? — riješih se da progovorim.

— Nikad, već godinama. A što pitaš?

— Ništa. Onako.

m a g l i č s k i v u k

Osmorica smo bili tog februara na stanovima Stubica, na visoravni Vučevu, u masivu Maglića, u bačiji Blagoja Vukovića iz Mratinja. Malo je reći da smo pokušavali izvršiti kašak uspon u barijeri Klekovo Maglića. Zalijetali smo se i udarali na svaki mogući način, ali se planina nije davala. Danim je sipoao snijeg kao iz vreće. Čak su se i na stjenovitim rebrima, uz koja smo pokušavali uspon, otiskivali čitavi mali usovi, a o granama nismo smjeli ni misliti. Uz to je vjetar ledio krv u žilama, a oblaci poput tijesta legli su na planinu.

Svakog dana izjutra kretali smo uzbrdo i obično se završavalo time da nas Sveti Kecović (koji je prije decenije i pol, zajedno sa Ahmetom Hreljom, u Goraždu — kako se sam

izražavao — »ganjao alpinizam«) budući najstariji među nama, uvjeri da se dozovemo pameti i zadovoljimo skijanjem po Vučevu.

Navečer smo ložili vatrui i sušili opremu, a u našim pričama vukovi su igrali značajnu ulogu. Sve u svemu, raspoloženje je bilo dosta čemerno, a mi promrzli i na oskudnoj hrani.

Bila su među nama i dva momka (Kobi i Mirko) sa jako izraženim »traperskim« sklonostima u pogledu stila planinarenja, doživljavanja planine, odijevanja i opreme. Voljeli su pušku i dvosjekli nož bar toliko koliko cepin i dereze, puštali su brade, pušili lule, obožavali divljinu, propagirali krplje u ovom vijeku skija i uopće bili vrlo romantični i pomalo staromodni.

Sumrak je bio već gotovo prešao u pomrčinu kada neko od nas otvori vrata da bar malo izade silan dim od kojega već oči isplakasmo, i u taj tren povika:

— Eno vuka!

Svi ugledasmo kako se u tami, ali na svjetlijoj snježnoj pozadini nedaleko od bačije, kreće nešto crno. Ne oklijevajući, Mirko dograbi pušku (ko zna kako izmoljenu od kabineta za predvojničku obuku), kleknu na prag i opali. Snježne mase prihvatiše pucanj gluho, bez odjeka. Ona crna mrlja ostade nepomična.

— Gotov je! — svi istrčasmo i onda se zbunjeno zgledasmo.

Dvadesetak koraka od bačije nalazio se iglu. Napravili smo ga tog dana iz duga vremena, da se ne uležimo, a i da posluži za neke potrebe. Pored njega započeli smo zidati drugi. Vrlo blag konus koji smo mu dali obećavao je da će iglu ispasiti suviše »gotski«, pa smo digli ruke od njega kada smo odmakli metar od zemlje. U njemu je ostala uspravno naslonjena (vireći van polovicom dužine) zaboravljeni smučka kojom je poravnjavan unutarnji zid. Mirko je dobro gadao. Slomio bi mu vrat... da je bio vuk. Ovako je zrno prošlo kroz žlijeb smučke, pedalj od vrha.

Vratismo se natrag u bačiju, noseći »ulov«.

Vjetar zagudi još silnije preko vrtača i visova Vučeva, a Klekovo pleće nastavi da šumno otreša slapove pršića. Počinjala je petnaestosatna noć puna zastrašujućih zvukova. Nada u poboljšanje vremena sasvim splasnu.

U zlovjlojnoj šutnji, koja nastade kada smo se pozavlačili u spačave vreće, čulo se samo kako vlasnik ustrijeljene skije siječe lim od konzerve i pokušava da napravi zakrpu, psuјući poluglasno.

* * *

Nije mi krivo što i sada, prelazeći iz nedjelje u nedjelju bila, visove i grebene, ostajem uskraćen za susret s vukom. Uglavnom već i ne mislim na njega. Prolaze zime i ljeta i sve mi se više čini da nam se putevi neće ukrstiti.

Ugodaji s planine

VERA ZEC

SPLIT, PD »Mesor«

Sasvim nenadano u petak ujutro Neven javi telefonom: Idemo na Biokovo, Leo i ja. Pa, svakako, odmah odlučujem, jer godinama, iako tu pred »nosom« nikako da obidem to velebno brdo. A onda, već uplaćena karta za kolektivni izlet na Cincar, navečer dospijeva u ruke prijatelja (uz napomenu: ako se što isprijeći, dolazim na Cincar, maškar na zajedničkom sjedištu). Ali to veće je i pokolebalo moje oduševljenje jer je počela kiša, pa Gordana, koja nije mogla poći, odgovarala me od toga. Zaspala sam uz zbrkanu odluku i, naravno, prespavala uru u koju sam trebala ustati. A vani sunce proljetno, mediteransko i tamo daleko s prozora vidim magličaste obrise Biokova — i u trenu odlučim: idem. Idem sama. Ići ću s južne strane gdje nema snijeg i gdje je dobra markacija, iz Makarske.

Stigavši u Makarsku na rijev, svijet me radoznalo i podrugljivo zagleda (o, ne zavidim vam na lakin cipelama i uširkanim košuljama — ni najmanje). Potražim navodnog čuvara ključa od planinarskog doma na Vošcu. Od njega čujem da su dvojica (naravno, to su

oni) otišli jutros, ali bez ključa. Ključa nema. Ne znaju gdje je, kod ovog ili onog, on je na godišnjem odmoru... očito nema planinarske tradicije ovaj gradić podno primamljivog brda. I uputih se put Makra, malenog seoceta u samom podnožju Biokova. Kod posljednjih kuća počinje naglo da se uzdiže to brdo i pogledavši put neba učinilo mi se — visoko, visoko...

Kako je divno ići sam. Nema, prije svega, forsiranog hodanja, polako, bez razmišljanja, zagledam svaku kuću, obišavši i mjesno groblje (ta radoznalost, to porijeklo imena uvijek me progoni). Hodam serpentinama, koliko se put odužio time, ali vidim, mora tako biti — strmo je jako. Govorim sebi: ne smijem razmišljati ni o čemu, jer ako razmišljam ne ću opažati ništa oko sebe. To mi se često događa, odlutam svojim mislima nekamo u svoj daleki svijet i onda nisam prisutna ovom trenutku. Koliko ljubičaste boje, te boje, da se taj sivi kamen koji gazim, već nakon nekoliko metara udaljenosti pretvara u plavoljubičasto-magličasti treperavi drhtaj. Baš tako, činilo

mi se da sve ispred mene treperi i izvija se, toliko te boje, samo odakle? Pa kamen je siv, nešto poviše jedna krpica borove šume, koja se uzduž proteže mnogo duže nego u samu širinu; ono nešto grmlja još je ogoljelo, ne znam, vjerojatno zbog same grade kamena koja je najsvojstvenija za samo Biokovo od svih kraških planina ...

Nakon pola sata hoda sam zastala, okrenula se da vidim nezaboravni pogled na Makarski i zaljev. More se ljeskalo na suncu, a tamna borova šuma dijelila je tu srebrnu boju od ljubičaste boje kamena. Tri najuočljivija kontrasta boja, a opet sve se to prelamalo u duginim bojama i bezbroj, bezbroj nijansi ... Sjetila sam se onih šetača na rivi i spontano mi došla u misao jedna stara japanska pjesmica koju uvijek rado citiram prijateljima istomisljenicima, a znam je i napamet. »Sretnik« se zove:

Vi me nazivate divljakom.
Neka! Prijatelj sam svakoj ptici
što pjeva na grani,
poznam svako stablo i sve cvijeće
koje cvate na proplanku,
cvate samo za me.
A šuma mi svakog dana
svojim šumom povjerava tiho svoje
tajne.
Bogatiji sam no što misliš
i ne zavidim ti dvorjaniče
na tvom svilenom odijelu.
Jer ti, mislim, nemaš ništa
što bi mojoj sreći bilo nalik.

Istina je, dragi moji ljubitelji lagodnih šetnji, i činilo mi se, gledajući iz ptičje perspektive rivi vaših šetnji (pa vas više nisam ni vidjela), da sam tako visoko, visoko kao ptica i nedohvatljiva. Oprostite, ali učinili ste mi se jadnim, baš kao i ja vama sa punom na-prtnjačom i glomaznim gojzericama dolje na rivi.

Ali ne smijem dugo zastajati, moram naći drugove na Vošcu, jer postoji mogućnost da produže do releja na Sv. Juri radi prenoćišta. Ako ih ne nadem, moram se vratiti prije mraka, svakako.

Polač naprijed — serpentina cik-cak, borova šuma, u roku od deset minuta nadšao oblak, prekrio vrh i sunce i počinje rominjati kišica. Znate li kako žedan kamen piye vodu? Kiša je padala sve jače, a nigdje nisam vidjela mokrog kamena. Oko mene se širio okrijepljujući i omamljujući miris.

Uspon je sve strmiji, ali pošto idem polako, ne osjećam umor. Predah od nekoliko minuta da popijem mlijeko i još jednom uživam u

panorami udaljenih otoka. Već hodam tri sata, znači, još malo. I napokon: posljednje sedlo koje treba prijeći ... i dom ... prekrasna udolina u borovoj šumici s bijelim domom koji proviruje. Zavičem: Leoooooo, kad odjednom: ohoj ... Pa to su oni, požurim, poletim radujći se susretu, a još više zaprpašćenju svojih drugova što sam se, eto, sama uputila u brdo. Skakanju od radoši nije bilo kraja. Leo je morao skuhati duplu dozu čaja. A vjerujte, kuha ga odlično, magistrirao je što se čajeva tiče: tri lista kaduljice, šećera po ukusu — uvijek se mora probati — čaj iz filter-vrećice, bilo šipkov ili lipov, svejedno, malo ruma, uz obavezno miješanje od časa kad se stavi hladna voda.

A kuća je bila neka lovačka mala kućica, nedaleko od doma, od dvije prostorije bez dimnjaka, sa potkrovljem gdje je bilo sijena i gdje smo napravili »krevete« od naših vreća. A noć u planini? Tiha, mračna, tako mistična, uvijek bih se sa strahopostovanjem divila tim noćima u divljoj mirnosti. Bezmirjerno su divne takve noći. Uz tihu pucketanje vatre i peckanje dima za oči, tu u toj samoći imaoš osjećaj ogromne prostornosti oko sebe i slatke pobjede te prostornosti, jer si u njenoj srži, činiš se ogromnim jer misliš da možeš rukom dohvati zvijezdu (samo su dvije na mračnom nebu), pa opet istovremeno osjećaj sićušnosti kad pogledaš beskrajno tihu došaptavanje noći o prolaznosti čovjekova života. Nigdje kao u nepreglednim prostranstvima planina čovjeka ne zaokupljaju naizmjencično takvi osjećaji. Sjetih se opet onih na rivi i bila sam velika, i bila sam ponosna jer u brdu se živi — kako je neko rekao — plemenitije, zanesenije, osjećajnije ...

Noć je bila topla i sutradan nakon Leovog izvrsnog čaja podemo do Sv. Jure, najvećeg vrha Biokova (1762 m). Jedva smo se uspeli. Snijeg u nanosima, vlažan već od jutarnjeg toplog sunca. Odolivši vrtlogu vjetra na jednoj okuci stignemo do releja i kamena što označava najveći vrh, a koji nisu odstranili usprkos gradnji tog 75-metarskog diva od željeza. Bilo mi je žao, tako je osamljen stajao nasuprot njemu, i prkosio snjegovima, orkanima i potresima, i divio se onim upornim i rijetkim platinarima-sanjarima koji bi zatalali do njega.

Stare crkvice, koja je jednom obitavala ovđje, nije bilo — srušili su je. Za »dobrobit« onih koji vole bezbrinjnost soba u krilu grada.

I tako, zbog omaglice, pogled unaokolo bio nam je uskraćen, i u povratku smo tek osjetili strme zube Biokova jer nas noge do Makarske dobro zabolješe ...

Žeus je bio gnjevan na nas

Prof. RADOSAV STANKOVIĆ

NIŠ

Velika je čast za svakog planinara popeti se na Olimp — tron grčkih bogova. Legenda kaže da se na tom planinskom masivu u Tesaliji u sjeveroistočnoj Grčkoj, na vrhu od 2917 metara, nalazilo sjedište dvanaestorice grčkih bogova. Tu oni stanuju u veličanstvenim palačama koje je umjetnički ukrasio bog Hefest, provodeći život u veselju i razonodi. Tako kaže mitologija...

A bog svih bogova je vječiti, snažni i veliki Žeus, kome smo mi planinari krenuli u pohode.

Planinari Srbije zabilježili su još jedan podvig. Četrnaest planinara popelo se na Olimp, na vrhove Skala (2866 m) i Stefani (2909 m). Ostali su se sunčali na obali boga Egeja...

Autobus sa pedeset planinara iz Beograda, Smedereva, Niša i Gospića zaustavlja se 30. aprila 1973. g. u podnožju Olimpa, u Litoronu. Ispred alpinističkog kluba sačekuje nas nas prijatelj Kostas, vodič Olimpa. Sa njim

je jedan mladić i velik vučjak. Srdačan stisak ruku.

Litoron je malo mjesto nedaleko od glavnog puta Solun — Atena. Sve su kućice i kafanice okrećene. Praznik je i mlađi su na ulicama. Ukrasno šiblje procvjetalo. Visoko žito, pravo proljeće. Iznad krovova kuća ogromna klisura Mauros Longos. Grci je zovu Dolina divova. Ugledali smo stazu koja vodi na Olimp. U daljinu se naziru njegovi vrhovi Skala, Stefani i Mitikas. Svi pod snijegom. To je naš cilj. Kao da odmjeravamo sebe i svoje snage. Hoćemo li se moći uspeti za tako kratko vrijeme? Olimp je dostojanstven, kao da dodiruje nebo. A tesaljska ravnica, načićana malim selima priljubljenim za tle, pruža se u nedogled.

Polazimo u susret planini. Nad Egejskim morem oblaci i nemirni talasi. Prvi uspon. Skidamo vjetrovke. Planinarska hiža Stavros na 1000 metara visine. Okolo cvjetne livade.

Penjemo se uz stijene prema Skali

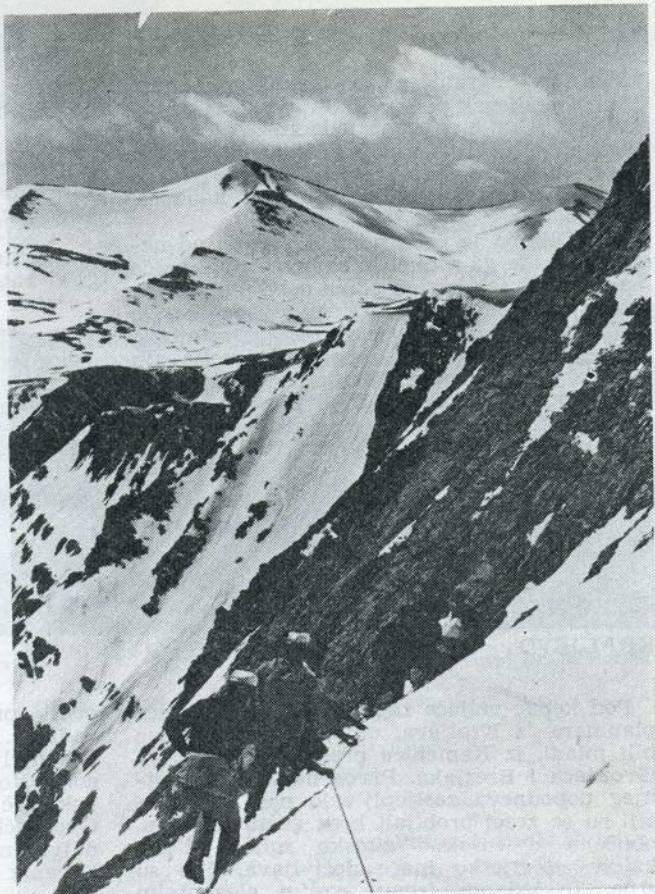
Svjež planinski zrak i opojan miris majčine dušice. Rančeve i svoje stvari tovarimo na konje i mule. Naš karavan nastavlja put prema drugom domu.

Sunce odmije, oblaci se prorjeđuju. Gusta borova šuma i hladovima. Često podižemo glave prema vrhovima planine. Od porušenog manastira Svetog Dionisija spuštamo se prema dolini u kojoj su polegli četinari. A onda opet uspon. Serpentine, serpentine. Do naših ušiju dopire šum vode. Na Prionji potoci Vrutus i Laubas izviru ispod samih stijena vrelom. Bistra i hladna voda stropoštava se preko огромnih kamenitih blokova koje su lednici vjejkovima glaćali. Kao da ih je srditi Zeus razbacao. Odmor. Punimo čuturice i nastavljamo put, uvlačimo se u njedra planine. Često se osvrćemo prema Litohorону. Radost u koloni. Kroz četinar, na stazi gazimo snijeg koji se otapa. Napor. Snaga je na izmaku. Ispred planinarskog doma na 2158 metara visine nepristupačni tereni. Pet minuta hodamo, dva odmaramo. I tako ponovo. Cini nam se da nikada nećemo stići. Posljednji metri kao da su kilometri. Naš pas Reks izlazi iz kolone, pretrčava, penje se, silazi, sjeda u snijeg, pogleda kolonu i svog gospodara Kostasa, ispruži

crveni i vlažni jezik i nastavi uspon prvi. Umorni posrćemo, kližemo se i padamo u snijeg. Hvatamo se za stabla borova kao da ih brojimo. Sada nismo u koloni. Svako se penje kako zna i umije.

I najzad, dom. Mala planinska kuća na stijeni, zatrpana snijegom. Zatičemo planinare, Amerikance. Nisu imali ključ od doma i spavali su tri dana na snijegu. Odgrnuli su snijeg i usjekli stazu do vrata. Oni su prva grupa koja je ovamo stigla od oktobra prošle godine. U domu kamin, stolovi, pejzaži Olimpa i polica za stvari. Svlačimo mokre košulje i sjedamo pored vatre. Sušimo odjeću i obuću. Sat, dva kasnije od nas stižu ostali po grupama. Uspon je trajao osam i po sati. Topao čaj nas okrijepljuje.

Planina oblači večernje ruho. Napolju duva jak vjetar i savija vrhove borova do krova doma. Kao da smo se bogu Eolu zamjerili. Do vrha Olimpa ima 800 metara visine i tri sata hoda. Tamne stijene nadnijele su se nad krov našeg doma. U daljinu svjetlučaju sijalice Litohorona. Kao da se pale i gase naizmjenično. Napolju hladno. Obuzima me neko čudno osjećanje uoči sutrašnjeg uspona. Dobro osmatram masiv koji se nazire prema zvijezdama.

Pobjeda je bila na strani planine

Njega treba savladati. Ulazimo opet u dom. Planinari veseli, igra i pjesma. Jedna grupa sjedi pored kamina i prepričava svoje uspomene sa ranijih uspona. Kao da smo u nekoj bazi. Sutra nas očekuje zajednički zadatak koji nije lak. Mnogi će ostati u domu. Nikola je nabacio posljednje cjepanice na vatru. Vjetar fijuće i udara metalne kapke prozora o zid. Kostas gasi plinsku lampu. U sobi je zavladao mir. Dim hvata za oči. Odsjaj vatre pravi čudesne sjenke na zidovima. Kao igra najlepšeg baleta. Ne mogu da zaspim. U mojoj svijesti prepliću se planinska atmosfera, mašta i grčka mitologija. Bacam pogled na kamin. Neki planinar skučio se na klupi kraj vatre. Strahujem da sutra ne bude loše vrijeme i vjetar. Vatra dogorijeva...

Prvi maja. Probudio me žagor planinara. Naša grupa spremi se pored vatre. Solunski zaliv u rumenim oblacima. Vrhovi Olimpa bez oblaka. Sivi snježni pokrivač dopunjaje planinski pejzaž. Moji dječaci, Nikola, Dobrica i Vojkan, ispijuju posljednje gutljaje toplog čaja. Pokret! Svi smo se našli u koloni. Oni koji ostaju u domu, ispraćaju nas planinarskim pozdravom »Zdravo«! Prohладno i obrazzi bride. Strmo. Aca Ristić usjeca cepinom zaledeni snijeg za svaki korak. Mi za njim,

Sunčevi zraci obasjavaju rustične gromade, izgledaju pozlaćene. Ispod nas cirk dubok nekoliko stotina metara. U daljini crni četinari kao zabodeni u snijeg. Penjemo se uz stijene prema Skali (2866 m). Lijevo, opet ogroman cirk. Upijamo ljepote prostrane visoravni po-krivene snijegom na kojoj se poigravaju sjenke mediteranskog sunca. Odmaramo ispod samog vrha Skala. Treba prikupiti snage za sve vrhove impresivnog Olimpa. Navlačimo vjetrovke i ostavljamo ostalu opremu, izuzev konopca i cepina. Dva druga su sustala. Dobrica nije mogao dalje. Ispratio nas je svojim tužnim pogledom.

Evo nas na vrhu Skale! Neopisiva ljepota masiva Olimpa plijeni naše poglede. Silazimo po trošnim stijenama. Bojažljivo. Na okopnjelim stijenama ovdje, ondje planinarska mar-kacija. Kostas upozorava na opreznost. Snijeg, škriljci, stijene. Pero iz Gospića i ja zatežemo konopac. Pod nogama ambis, da čovjeka vrtoglavljava uhvati. Sa velikih stijena voda se sliva i kvasi obuću. Kamen koji se odroni ispod nogu pada u ponor i razbijaju se u bezbroj komada. Hvatomo se za svaki kamen, četvoronoške. Razgovori su prestali. Čujem otkucaje svoga srca i udišem razrijeđen zrak. U dolini magla se kovitla kao u kotlu i brzo

podije u vis prema nama. Često zastajemo da se malo razide.

Vidljivost ograničena na nekoliko metara. Odmičemo korak po korak. Snježna bjelina zamara oči. Ovdje se samo jednom može pogriješiti a to znači — smrt. Svima nama zastao je dah kada se Nikola okliznuo i okrenuo u ponor. Zapomaganje. Da nije bilo konopca, završilo bi se tragicno.

Vrh Olimpa je pred nama i gorimo od nestreljenja da ga vidimo. Čekamo da se razide magla. Opet se ukazuje plavo nebo preko koga vjetar iz dubine goni pramenove magle. Do Mitikasa (2917 m) još osam metara relativne visine. Ali, zaledene stijene ne dozvoljavaju pristup grčkoj zastavi. Sat i po trajala je borba sa prirodom. Pobjeda je bila na njenoj strani. Bili smo gotovo zakovani za stijene

dok su Kostas i Aca skidali led. Ista sudbina zadesila je jučer beogradske alpiniste iz društava »Pobeda« i »Železničar«. Nisu uspjeli. Vratili su se u bazu razočarani.

Moramo nazad. U očima mojih dječaka suze. Tješim mlađe planinare da ćemo idućeg maja biti bolje sreće. Prije slijaska s Olimpa bacamo posljednji pogled na tron negostoljubivoga Zeusa i mjesto sa kojeg je Prometej upadio kraj rata među državicama drevne Helade i početak olimpijskih nadmetanja.

Otpočinje lagano i mučno silaženje po strmom terenu i trošnim stijenama. Upadamo u dubok i vlažan snijeg. Mitikas je ostao skiven u magli, zaleden i usamljen. I Zeus gnjevan na nas...

Zimski uspon na Studenu

ŽIVKO ILIĆ

KRALJEVO

Pod konac veljače zaputilo se nas šestorica planinara iz Kraljeva, od kojih smo većina bili mlađi, iz Kamenice preko gočkih visova Gvozdaca i Brezjaka. Prvog dana tog subotnjeg popodneva zasljepljivalo nas je sunce, čiji su se zraci probijali kroz gustu jelovinu, obučenu u čarobno zimsko ruho. Užitak, kakav se rijetko inače doživljava, bile su srne. U jednom trenu svojim elegantnim skokovima presjekle su nam stazu što nas je

vodila prema planinarskom domu na Dobrim vodama.

Nedjelja je osvanula sa prinovljenim snijegom što je napadao preko noći. Snježni pokrivač činio je čarobnom prekrasnu dolinu Gvozdačke reke preko koje smo prešli prema najvišem vrhu Studene. Preko kote 979 m i Krčanik (1138 m) izbili smo na Krš (1256 m).

Što smo se više peli, snijeg je silnije padao, a mečava kao metlom za nama zametala naše tragove. Činila je ona besputnim naš pravac prema najvišem vrhu, a do njega trebalo je savladati visinsku razliku samo za ciglo stotinu metara. Držali smo se jedino grebena i po snijegu iznad kolena.

Idući u koloni razmišljao sam o divnim mlađićima entuzijastima i ljubiteljima planina. Bio sam zadivljen njihovom srčanošću kada su odlučili da, umjesto na asfaltu u gradu punom smoga, praznični dan provedu na planini — u surovim uslovima jedne prave snježne mečave koja se nigdje tako ne može doživjeti kao na planini. Bili su to: Adam, Aco, Velja, Žuć i Predrag.

Po kijametu kakav se rijetko i na planinama doživljava, stigli smo na cilj. Kavljija, najviši vrh Studene, bio je kao metlom pomenut. Mečava kao da se zavjerila da nam uskraći uživanje što bi nam ga inače po lijepom vremenu odavde pružali prekrasni vidici na snježna planinska prostranstva. Za uzvrat imali smo zadovoljstvo što smo uspjeli, u čemu je bit svakog planinarenja, pa i ovog našeg izlaska na planinu. A uspjeli smo isto tako, po bespuću i jedino uz pomoć busole i karte, da se spustimo niz vrleti planine u Ibarsku klisuru.

Bila je ona ovoga dana, činilo nam se, pitomija nego obično.

Pico de Aneto (3404 m), najviši vrh Pireneja

Foto: Dr. Ž. Poljak

Pireneji

Dr ŽELJKO POLJAK

ZAGREB

Službena putovanja koliko god bila naporna, imaju i svoje ugodne strane. Ona unose promjenu u monotoniju svakodnevnog rada, omogućavaju čovjeku da vidi nešto nova, da proširi svoje horizonte i upozna nove ljude i narode. Svako putovanje sadrži u sebi više ili manje elemenata avanture, mogućnosti susreta s nečim nepoznatim, uzbudljivim i neočekivanim, ali što će netko doživjeti na putu ne ovisi samo o slučaju nego i o putniku samom, o njegovoj želji, ambiciji, pokretljivosti, značajelji, ukusu. Netko će putovanje iskoristiti za razgledavanje izloga i kupovanje suvenira, drugi u obilasku dućana, pogotovo ako ga put nanese u inozemstvo, treći će tražiti uzbudjenja u noćnim lokalima, a netko opet u posjeti turističkim atrakcijama i muzeju. Planinar će usput nastojati da razgleda nepoznate planine i da sklopi nova planinarska poznanstva. Iskusni planinar to ne će prepustiti slučaju nego će već kod kuće planirati put, nabaviti potrebnu literaturu i geografske karte, uspostaviti pismene veze s planinarama u zemlji koju će posjetiti. Planinarske organizacije u svijetu postoe radi uzajamnog pomaganja i poznate su po visoko razvijenoj solidarnosti. Ima planinara koji su na taj način usput i bez mnogo dodatnih troškova upoznali teško dostupne planine i izveli niz veoma atraktiv-

Putovati znači živjeti

Victor Hugo

nih uspona. Sjetimo se npr. pokojnog zagrebačkog planinara Miroslava Rotšilda (poginuo prije tri godine na Mont Blancu) koji je kao trgovачki predstavnik imao prilike, i iskoristio ih, da izvede čitav niz zanimljivih uspona u raznim afričkim zemljama, među ostalim i uspon na vrh Kilimandžara. Dakako da je službeno putovanje, opterećeno takvim dodatkom, napornije i komplikiranije, da ide na uštrb odmora i drugih zadovoljstava, ali je to koji put jedini mogući način da posjetimo planine do kojih inače, zbog oskudice vremena ili sredstava, ne bismo mogli doći i ostaju samo nedokućive želje.

Obilazeći sistematski čitav niz godina planine evropskih zemalja, ostala mi je na kraju jedna neispunjena krupna želja: planine iberskog poluotoka. Zbog poznatih teškoća formalne prirode prije mi je uspjelo obići Himalaju i planine Srednjeg istoka, pa čak i tako teško pristupačne kao što su one u Kurdistalu, Armeniji i Azerbejdžanu, nego relativno pristupačnije španjolske planine. Prošao sam doduše Španjolsku kao i mnogi drugi naši turisti uzduž i poprijeko u organizaciji jedne turističke agencije, obišao njene gradove i muzeje, ali njene planine ostale su mi dugo nedokućive, kroz prozor autobusa mogle su se nazrijeti samo kao

nejasne ljubičaste sjene daleko na obzoru iznad pustinjskih španjolskih pejzaža.

Jedna od velikih prednosti planinara pred običnim turistima možda je baš u tome što kompleksno doživljavaju zemlju kroz koju putuju, dolaze u uzak kontakt s njenom prirodom i ljudima, često se kreću daleko od turističkih kolosijeka koji nametljivo daju friziranu sliku neke zemlje. To su prednosti koje se ne mogu nadomjestiti ni na koji drugi način. Doživljaji proživljeni na planinarski način duboko se usjecaju u naše pamćenje i postaju sastavni dio našeg duševnog blaga.

Oko Pireneja

Tek početkom prošle godine, zahvaljujući sudjelovanju na jednom stručnom kongresu, ukazala mi se mogućnost da prokrstarim Španjolskom. Tom prilikom obišao sam ne samo one dijelove zemlje koji su daleko od uhodanih turističkih itinerara — i tim zanimljiviji! — nego sam posjetio vrhove španjolskih planina počevši od Pireneja pa do Sierra Nevade. Ovaj puta zadržat ću se samo na Pirenejima, golemom planinskom lancu na granici između Španjolske i Francuske, pravom prirodnom bedemu koji odvaja Iberski poluotok od Evrope i, kako neki kažu, odbija strujanje afričkih utjecaja na naš kontinent. Obišao sam Pireneje u krugu, uspeo se do njihovih najviših vrhova i doista se uvjedio da su dvije njihove padine dva različita

svijeta — svaki lijep na svoj način. Obilazak francuske strane započeo sam kod Perpigiana, a završio na Atlantiku, kod Biarritza u Biskajskom zaljevu. Tu sam prešao na španjolsku stranu, pa kroz zemlju Baska, Aragoniju i državicu Andorru opet stigao do francuske granice i tako zatvorio krug oko čitavog planinskog sistema.

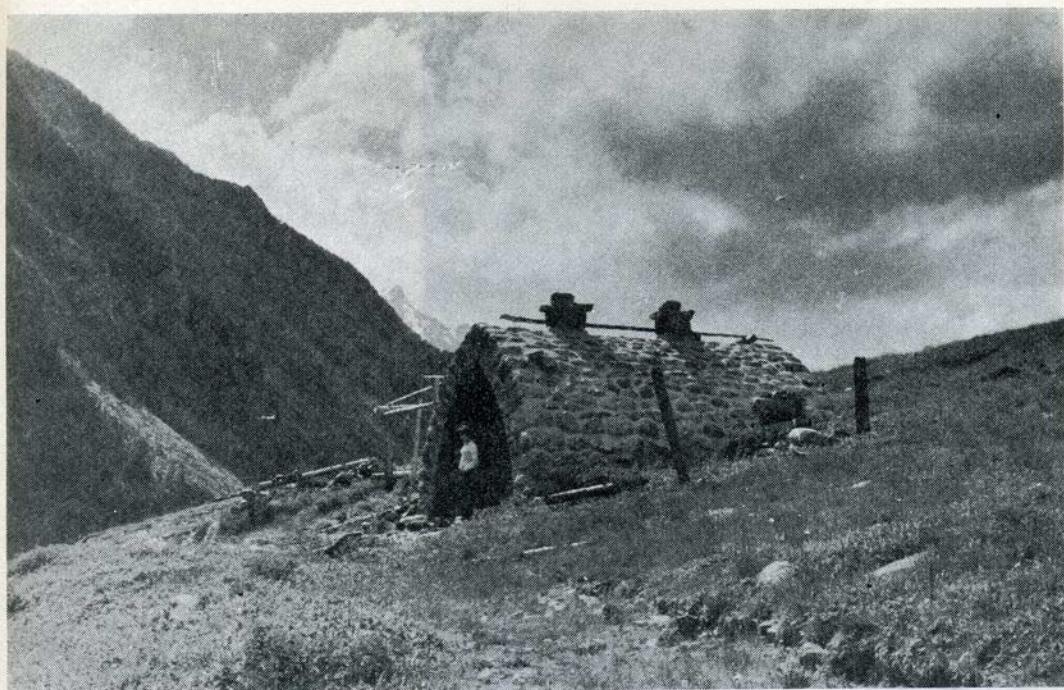
O golemom planinskom lancu Pireneja, o njegovim divnim tritisućacima i nacionalnim parkovima, naši planinarski putopisci nisu napisali još ni retka. Steta da naši planinari, koji se već posjetili ne samo visoke planine svih kontinenata na Zemlji, pa čak i mnoge neugledne vrhove, nisu još stigli do tog značajnog evropskog gorja što se pruža od Sredozemnoga mora do Atlantskog oceana u dužinu od 435 kilometara.

Pireneji se po svom prostranstvu mogu mjeriti s Dinaridima ili Karpatima, a po visini i s najvišim evropskim gorjem, Alpama. Po zanimljivosti, svom položaju i bogatstvu prirodnih ljepota oni su nešto posebnoga. Poklonici ovog velegorja neobično su brojni, među njima je nebrojeno planinara, alpinista, skijaša, lovaca, običnih turista, a sjetimo se činjenice da je u Pirenejima kolijevka speleologije i da su tu najdublje do danas poznate jame na svijetu. Zahvaljujući svemu tome kult Pireneja prerastao je uobičajene okvire i stao uz bok Andizmu, Apinizmu, pa donekle i Himalajizmu — zove se Pirenejizam.

Cirque de Gavarnie (lijevo: Grande Cascade, visok 422 m)

Foto: Dr Z. Poljak

Cabana (sklonište) Plana Primera (1600 m) na početku Vall Hiverna

Foto: Dr Z. Poljak

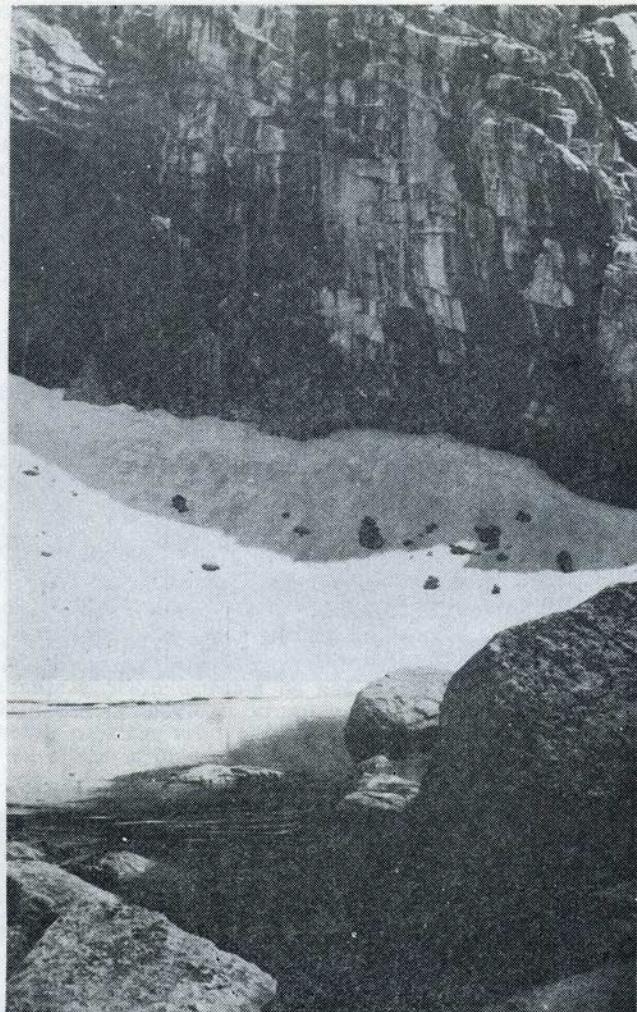
Mi ćemo pokloniti našu pažnju samo planinarskim mogućnostima koje nude Pireneji. Prvo treba podsjetiti da se znatno razlikuje njihova sjeverna, francuska strana od južne španjolske. Zanimljivo je da je sjeverna padina pitomija unatoč tome što se prilično naglo spušta u ravnicu, pa i unatoč jačem djelovanju atmosferskih padalina i ledenjaka. Španjolska padina je mnogo komplikiranija. Na tu se stranu od glavnoga bila odvaja velik broj dugih i prilično visokih postraničnih kosa između kojih su usječeni duboki nepristupačni klanci. U jednom od tih klanaca i nekoliko njegovih ogranačaka smjestila se zanimljiva planinska državica Andorra s 15 tisuća stanovnika katalonske narodnosti. Katalonaca inače ima još nekoliko milijuna u susjednoj Francuskoj i Španjolskoj (najveći katalonski grad je Barcelona), ali im je nacionalnost priznata samo u Andorri. Ona je relikt iz srednjega vijeka, a svoju samostalnost uspjela je zadržati zahvaljujući, među ostalim, teškoj pristupačnosti, te otpornosti katalonske čudi. U naše doba postala je prava turistička atrakcija, slično poput San Marina okruženog talijanskim teritorijem.

Zanimljivo je da francusko-španjolska granica ne ide preko najviših vrhova, zato jer su oni često u sporednim planinskim bilima, a ne u središnjem glavnom grebenu. Tako je npr. najviši vrh Pireneja (Pico de Aneto u Maladeti, čak 6 kilometara daleko od francuske granice, a impozantan granitni masiv Mont Canigou u istočnim Pirenejima, čak

više od 10 kilometara daleko od španjolske granice. Dalja značajka Pirenja je mnoštvo termalnih izvora na sjevernom podnožju kakvima se teško može pohvaliti bilo koja druga planina u Evropi. Oni su uvjetovali da se tu razvila posebna grana turizma koja se naziva termalizam. Među mnogobrojnim takvim središtima spomenimo samo svjetski poznat klimatski i kupališni grad Luchon, pravi biser Pireneja, zatim Lourdes koji je zahvaljujući jednom neuglednom pećinskom izvoru povezanom s religioznim kultom postao u roku od jednog stoljeća najveće proštenište na svijetu — preko tri milijuna hodočasnika godišnje!

Pireneji su u povijesti odigrali ulogu važnu gotovo poput Alpa. Još u vrijeme Rimljana njihov je lanac bio politička međa, a od 1659. god. je službena francusko-španjolska granica. Osim toga, on je otkad povijest pamti bio kulturna, narodna i jezička međa, a prema nekim mišljenjima on donekle predstavlja prirodnu granicu prema afričkom kontinentu i njegovim utjecajima. I zbilja, kad prijedete s francuske strane na španjolsku, osjetit ćete da ste došli u sasvim drugi svijet. Iz klimatski blage doline Garrone prelazite u vruću zavalu rijeke Ebra, iz zelene, šumovite i sočne krajine stižete u pustu i suhu Aragoniju.

Među nebrojenim planinskim biserima Pireneja opisat ćemo dva najlepša: cirque de Gavarnie na francuskoj i Pico de Aneto na španjolskoj strani.

Jezero Llosás (2493 m)
pod vrhom Pico de Aneto

Foto: Dr. Z. Poljak

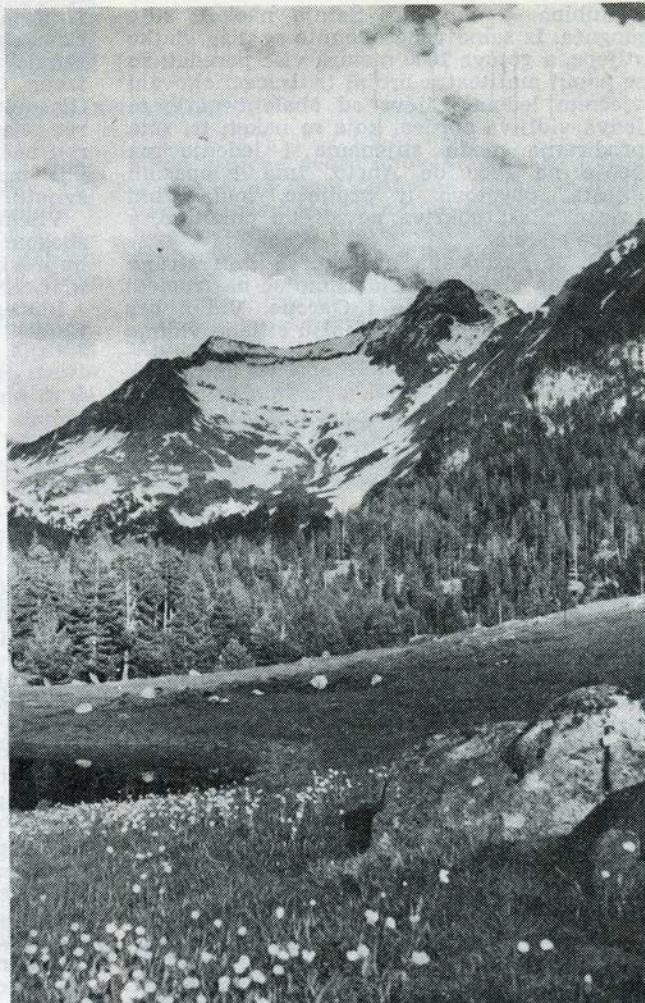
Cirque de Gavarnie

Oko 40 kilometara južno od Lurda, iza sela Gavarnie, nalazi se ulaz u golem ledenjački kotao cirque de Gavarnie (sirk d'Gavarnie). Iza sela vodi nas staza u jedan od najljepših kutaka na kugli zemaljskoj. Svake godine ovamo hodočasti oko 700.000 posjetilaca sa svih strana svijeta da se dive stvaralačkoj moći i maštiji prirode. Njen veličanstvo duboko potresa svakoga od njih, pa i one koji su svoj pogled navikli na alpske ledenjake. Tko je tu jednom bio, do smrti ne će zaboraviti što je vidio. Victor Hugo je pisao: »To je istodobno i planina i zidina, najmisterioznija građevina najmisterioznijih arhitekata, to je koloseum prirode«, a George Sand je jednostavno rekla: »Kakav kaos, pravi pakao!«.

Staza nas vodi u kotao promjera oko 3,5 kilometra. Dno kotla je na visini od 1640 m. Stijene koje ograju taj prostor dižu se u nekoliko orijaških stepenica, tako da čine

»amfiteatar u koji bi se mogli smjestiti čitavi narodi«. Na sve strane ruše se srebrni tračci vodopada, među njima Grande cascade visok 422 metra! Gornji rub cirka okružuje niz vapnenačkih vrhova, neki su viši od 3000 metara (Monte Perdido 3352 m). Među njima vidi se u stijeni glasoviti Breche de Roland (Rolandov projek, 2804 m), preko kojega vodi vratolomna staza u Španjolsku. Legenda kaže da ga je prosjekao vitez Roland jednim jedinim udarcem mača.

Ako jednom bude ostvaren proboj ceste kroz Pirineje na španjolsku stranu, naći ćemo se za par časaka usred nacionalnog parka Ordessa, divnoj dolini okruženoj strmim tritisućacima i pokrivenoj najljepšim šumama Španjolske. Sada se u tu dolinu može jedino 100 kilometara dugom cestom preko španjolskog grada Huesce, a zatim nema druge, nego istim putem natrag. Da bismo sebi uštedjeli taj povratak uspjeli smo ipak, kombinirajući 100 kilometara raznih brdskih cesta, probiti se u istočnom smjeru u dolinu

Picos de Vall Hiverna (3062 m)

Foto: Dr. Z. Poljak

rijeke Essere i tu kod sela Benasque započeti naš uspon na najviši vrh Pireneja.

Pico de Aneto (3404 m)

Najviši vrh Pireneja je stjenoviti šiljak koji dominira u impozantnoj skupini Maladeta (po naški rečeno Prokletije). Okružena ledenjacima i ledenjačkim dolinama, Maladeta ni u čemu ne zaostaje za Centralnim Alpama. Samo, ovdje nema markacija, nema planinarskih domova ni žičara, nema ni osiguranih staza i vidikovaca kao u Gavarniju. Ali tim bolje: posjetilac može doživjeti nesmetani kontakt s veličanstvom prirode. Možda ne dugo, jer i tu je u planu probijanje tunela kroz Pireneje, a tada će pohod Maladeti postati nedjeljnjam izletom.

Uspon na Aneto ostat će ipak rezerviran samo za dobre planinare. Problema s orijentacijom ne će biti ako nabavimo planinarsku kartu (sekcija Maladeta 1:25.000). Našli smo je

u jednoj robnoj kući u Barceloni. Planinarstvo u Španjolskoj visoko je razvijeno, ali to je posebna priča. Tko ne žali svojih kola, može seiza Benasqua popeti lošom brdskom cestom dolinom Vallhiverna (Zimska dolina) sve do visine od 1900 metara. Dalje treba pješice. Put vodi uz bučnu ledenjačku rječicu i uskoro izlazi iz šume na cvjetne livade. Pred nama je skladni dvoglavi Picos de Vallhiverna (3062). Među svojim vrhovima čuva vječan snijeg i led.

Skrećemo lijevo užbrdo i evo nas u dolini Llosás. Sa svih strana ovamo se bučno slijevaju brojni potoci hranjeni proljetnim otapanjem okolnih snježnika i ledenjaka. Nakon jednog strmijeg uspona stižemo između dva brijege do vrha doline. Veličanstven prizor! U golemin kamenom kotlu, među okomitim granitnim stijenama, stisnuto je ledenjačko jezero Llosás (2493 m). Sa svih strana prijeti priroda koja mrvi i satire, a jezero, duboko i tajanstveno, kao da čuva strašne tajne. Promjer mu je oko 300 metara,

a dubina — tko zna! Šetnja naokolo nije moguća. Iz same vode okomito se dižu glatke stijene, a gotovo 1000 metara više poredali su se poput amfiteatra brojni tritisućaci okovani vječnim ledom. Lijevod od obale uspinje se jedva vidljiva stazica, koja se nakon tri sata prodiranja među stijenama i ledenjacima penje na Pico de Aneto. Ima i opasnih mjeseta, pogotovo u proljeće, kad krhki snježni plasti pokriva nevidljive pukotine, a lavine prijete.

Vrh je raspucana hridina, sa svih strana opkoljena glečerima. Nalazimo se na tromediji Katalanije, Aragonije i Garone. Vidici bez kraja. Na sjevernom podnožju stijene vidimo

famoznu dolinu Barancs. Premda je s ove strane pirenejskog grebena, njene vode podzemno prolaze u Francusku. Tu je zapravo izvor Garone, a ne s one strane hrpta. Glasoviti francuski speleolog Norbert Casteret dokazao je to 1931. godine na spektakularan način bojadisanjem vode i tako speleologiji pribavio visok ugled u znanstvenom svijetu.

Vijeme ide, potrebno je Anetu kazati zbogom. Slijedi nezaboravna zvjezdana noć u improviziranom logoru pored bučnog ledenjačkog potoka.

Idućeg dana sišli smo u užarenu dolinu Ebra.

Pitanja za diskusiju

KAKO POBOLJŠATI »NAŠE PLANINE«

»Naše planine« za naše su područje jedina planinarska literatura. Cijenim napore uredništva da ova revija bude popularna među planinarima, ali mislim da se to ne postiže u onoj mjeri koliko bi trebalo. Svaki broj pročitam od prvog do posljednjeg slova, ali iz razgovora sa svojim planinarskim poznanicima stekao sam dojam da ih »Naše planine« u mnogo čemu ne zadovoljavaju. Došli smo do zaključka da bi korisno bilo usvojiti ove prijedloge:

— Izmjeniti dugogodišnji i u neku ruku krut sadržaj.

— Sadašnju rubriku »Iz literature« proširiti, odnosno uputiti planinare gdje i kako mogu nabaviti korisne planinarske knjige (npr. ja već dugo vremena bezuspješno tražam za knjigama »Kroz visoke planine« od Zgage i Gropuzza i za »Tehnikom spasavanja« od W. Marinera).

— Prvi dvobroj u godini trebao bi uvijek donijeti planinarski kalendar s akcijama za iduću godinu a i s pregledom zanimljivih datuma iz povijesti planinarstva.

— Trebalo bi uvesti rubriku »Predstavljamo Vam planinarsko društvo«, u kojoj bi pored podataka o dotičnom društvu bili predstavljeni i njegov najaktivniji članovi.

— Rubrika »Što svaki planinar treba da zna« mogla bi iz broja u broj školovati planinare svih uzrasta.

— Zbog nedostatka literature za gorske spasavaoce mogli bi iškusniji članovi Gorske službe spasavanja u svakom broju obraditi po neki problem.

— Predlažem i rubriku »Planinarski izlog« s opisom i fotografijom pojedinih dijelova planinarske opreme, cijenom i uputom gdje se može kupiti.

— Bilo bi dobro uvesti i rubriku za planinarske foto-amatere.

— Nedostaje zabavna stranica sa šalama iz planine.

Bit će mi dragو ako sam ovim svojim prijedlozima pomogao.

Drugarski planinarski pozdrav!

I. M.
planinar iz Konjica

UMJESTO ODGOVORA

Uredništvo se u cijelosti pridružuje apelu anonimnog ali dobromarnjernog čitaoca iz Konjica. Pozivamo planinarske stručnjake da se tom apelu odazovu i pomognu mlađim planinarima koji žele proširiti svoja znanja. Pisanje takvih članaka premašuje zadatka Uredništva, ali će ono uvijek vrlo spremno dati u NP prostora za tako aktuelne teme. Priznajemo da pisanje stručnih članaka nije lagan zadatka. Mnogo je lakše poslati Uredništu nekoliko izvještaja s izleta i proglašiti ih putopisima. Ali dok putopisnih i »putopisnih« materijala imamo punе fascikle, pa se preznojavamo kad treba autorima objasnitи zašto još nisu objavljeni, dotle kao gladni kruha čekamo na članke stručnog karaktera. Ni

samo Uredništvo nije zadovoljno strukturon časopisa, ali je nažalost prilično bespomoćno jer sadržaj revije ovisi u prvom redu o suradnicima. Budući da je pretplata na časopis vrlo niska i neekonomski, autorski su honorari više simbolične vrijednosti. Zbog toga se od autora traži mnogo amaterske pozrtvovnosti, a takve je svakim danom sve manje. Ipak, nismo pesimisti i vjerujemo da nas poplava komercijalnog duha neće preplaviti.

I na kraju: sadržai časopisa ovisi i o Vama, dragi čitaoci i planinarski aktivisti. Ako do sada niste znali o čemu biste pisali, evo Vam recept mladog planinara iz Konjica.

Urednik

EKSTREMNO SKIJANJE

Sredinom mjeseca svibnja ove godine izvršen je prvi spust s Triglava na skijama. Taj smjeli pothvat izazvao je niz komentara i dvojbi. Prvo je svakome došlo na misao pitanje: zašto? Budući da je to za nas novost, potrebno je da je ogledamo s nešto šireg vidika.

U nas je ekstremno skijanje do nedavna bilo gotovo nepoznato.* U drugim alpskim zemljama s njim se bave već nekoliko desetljeća. Odgovor je težak. Jasno je samo to da je poriv koji vuče skijaše u ledene strmine alpskih vrhova jednak porivu zbog kojeg se alpinisti penju na vrhove preko stijena umjesto po udobnim i osiguranim stazama. Svako od čovjekovih djelovanja u palničama (planičarstvo, turno skijanje, kajakaštvo) ima svoje ekstremne oblike. Strmi i vratolomni skijaški spustovi s alpskih vrhova ili preko ledenih stijena nisu ništa drugo nego ekstremni oblik turnoga skijanja, a u sebi imaju i komponente otkrivanja nepoznatoga.

Kao što je rečeno, počeci te vrste skijanja stari su nekoliko desetljeća. Do 1960. nije se na tom području dogodilo ništa značajnoga. Prvi put su ljudi saznali što su smioni skijaši počeli izvadati u brdima, kad su 7. srpnja 1961. Winter i Zakarias iz Graca sretno svladali na skijama Pallavicinijev žlijeb u sjevernoj stijeni Grossglocknera, strmiji od 50 stupnjeva. Malo zatim su austrijski skijaši-alpinisti presmučali i sjevernu stijenu Hochfernera u Wiesbachhornu. Iza toga se pojavio čovjek koji je još i danas pojmom za taj krajnji oblik vratolomije i koji je već na granici obješenjačke drzovitosti — Sylvain Saudan.

Taj Švicarac neuglednog izgleda je isto tako dobar alpinist kao i skijaš, prije svega pak raspolaze s takvim unutarnjim ravnotežjem, koje ljudima omogućuje da se ispravno ravnaju i u najkritičnijim položajima. To svojstvo je pri ovoj vrsti skijanja zapravo bitno važno. Saudan i njemu slični kreću se na krajnjoj granici mogućega. Greške nisu dopuštene.

Sylvain Saudan je započeo sa svojom sjajnom serijom vratolomnih spustova u Spencrovom kuloaru u Aiguille de la Blatiere u skupini Mont Blanca. Iza toga slijedili su još strmiji i još smjeliji pothvati. Whymperov žlijeb u Aiguille Verte, Gevasuttijev žlijeb u Mont Blanc du Tacul, sjeverna stijena Aiguille du Bionnassay, istočna stijena Monte Rose (najviša stijena u Alpama, 2500 m!), zapadna stijena Eigera, južna stijena Grandes Jorasses — to su najviši dometi tog čovjeka, koji je još i danas među živima i koji očito ne misli prestati. Spomenute stijene spadaju među najstrmije ledene strmine Alpa. U njima imaju i vrlo dobro opremljeni alpinisti za vrijeme uspona prilično muke, kad nađu na odsjek čija strmina prelazi 60 stupnjeva.

Taj isprva vrlo tih skijaš poslije je znao

svoje uspjehe dobro unovčiti. Sada se s njim u vezi može često čuti ime tvrtke skijaških vezova Salomon. To mu je omogućilo da je mogao pogledati i izvan Alpa i on je sigurno prvi smučar koji se spustio na skijama sa više od 6000 m visokog McKinleya, najvišeg vrha Sjeverne Amerike.

Danas je ekstremno skijanje u Zapadnim Alpama ušlo u modu, pojavilo se mnogo skijaša koji slijede Saudana. Među njima se ističe Južnotirolac Heinrich Holzer i Francuz Rossat-Mignot. Ta vrst skijanja prodire već i u Himalaju, pa nam je tako poznat i japski pokušaj silaza s Južnog sedla Everesta, koji se nije sretno svršio.

* U tu vrstu spustova možemo ubrojiti prvenstveni skijaški silaz niz stijenu Velikog Kamenca u Prepu, koji su izveli 25. ožujka 1972. Iskra Devčić, Urso Vrdoljak, Hrvoje Lukatela, Branko Šeparović i Borislav Aleraj, svi iz PDS »Velebit« iz Zagreba (vidi NP 5—6, 1972, str. 149. i donju sliku)

Naše planine zapravo ne nude ekstremnim skijašima tako ugodnih mogućnosti kao Centralne Alpe sa svojim ledenim stijenama i kuloarima. Ipak se i kod nas neki pojedinci bave sa, doduše rijetkim, ali prilično teškim terenima za strme spustove. Prvo je skijaše video Jalovčev kuloar, zatim su izvršeni spustovi s Rjavine, Dovškoga križa kroz Jugovu grupu, sa Škrlatice preko istočnog pobočja i sada s Triglava.

Glede Triglava treba dodati, da taj izrazito stjenoviti vrh vjerljivo nikad ne bi privukao skijaše da nije naš najviši vrh. Privlačne

mogućnosti za taj opasni sport u našim planinama trebat će potražiti drugdje, u izrazito skijaškim područjima. Tu dolaze u obzir prije svega strmi Žlijebovi i snježne strmine.

Taj pustolovni oblik turnoga skijanja nikad neće postati masovan: on je jednostavno preopasan. Osim toga zahtijeva tako kompletno sviđavanje planina, skijanja i mnogo drugoga, da iz njega ne će nastati ništa drugoga nego što je i danas — privlačan i atraktivni podvig najdrskih.

Tine Mihelić, Ljubljana

EVEREST RASPRODAN DO 1978. godine

Na ljetošnjem festivalu planinarskog filma u Trentu (12. svibnja 1973) bila su i tri naša Himalajca: J. Ažman, A. Kunaver i M. Mažešić. Pozvali su ih organizatori susreta alpinista iz cijelog svijeta, što ga svaki put priređuju za vrijeme festivala, a kao priznanje za uspon u južnoj stijeni Makala. Sa susreta su donijeli mnogo zanimljivih novosti o ekspedicijama, prije svega talijanskima, na Everest. Tako je Guido Monzino početkom godine uz veliku pomoć talijanskog ministarstva obrane odveo u Nepal ništa manju nego 63-člansku ekspediciju. Iako su sa sobom imali četiri helikoptera i dva aviona, morali su unajmiti 1600 nizinskih nosača (deset puta više nego naša posljednja ekspedicija). Da je njihova tehnika uistinu bila na najvećoj visini dokazuje i podatak da su novost o uspješnom usponu iz baze javljali teleprinterom. Za uspjeh se odmah saznalo i u Trentu, sudionicima je podijeljeno posebno izdanje talijanskog planinarskog lista »Lo Scarpone« kojega je zakupio Monzino samozato da bi lakše vodio kampanju za ekspediciju. Ipak je prisutne iznenadila vijest da se ekspedicija završila samo s usponom na vrh dvojice Talijana i u dvojice Šerpa i to po normalnom smjeru preko Južnoga sedla. Chris Bonington, vođa engleske ekspedicije koja je svladala južnu stijenu Anapurne i lanjske ekspedicije koja je morala odustati tik pod rubom južne stijene Everesta, i kojemu je lani Monzino odstupio rezervaciju za Everest, rekao je u telefonском intervjuu za englesku štampu da je vrlo razočaran: tako velika ekspedicija moralja je najmanje osvojiti južnu stijenu najviše gore.

S obzirom na to da su dosadašnje ekspedicije stalno postavljale nove rekorde u opremljenosti i troškovima, s pravom se možemo pitati kamo sve to vodi. Kako je Talijanima uspjelo skupiti tako velika sredstva (iako znamo da je Monzino dobar trgovac i da je sam dao pola novaca)? K tome moramo dodati da su još prije nekoliko godina rezervirali za sebe Everest za lanjsku jesen, ali su je u posljednjem trenutku prepustili engleskoj ekspediciji. Nećemo mnogo pogriješiti ako tvrdimo da su htjeli uspjeh pod svaku cijenu. I još nešto treba spomenuti, što sve snažnije dolazi do izražaja, iako u prikrivenom obliku:

želja za nacionalnom afirmacijom i na području alpinizma. Od dosadašnjih 25 ekspedicija i nekoliko usamljenih pokušaja samo je sedam ekspedicija uspjelo osvojiti vrh Everesta (engleska, švicarska, kineska, američka, indijska, japanska i sada talijanska). Mogućnosti za nove pokušaje rezervirane su daleko unaprijed: 1973 japsanska, 1974. španjolska i francuska, 1975. japanska ženska i kanadska, 1976. engleska vojna i francuska vođička, 1977. novozelandska i južnokorejska, 1978. austrijska i njemačko-austrijska (svake godine dvije ekspedicije: jedna prije, a druga poslije monsuna). U nepalskom ministarstvu vanjskih poslova već su podnesene molbe za kasnije, a mnogi su najavili svoje molbe. Čehoslovaci sa svojom »kakakaškom« ekspedicijom upravo sada istražuju mogućnosti, dok njihovi drugovi pokušavaju na Makalu. Ponovni pohod nagovijestili su i Argentinci, koji su prije dvije godine doživjeli neuspjeh. Po nekim glasovima pripremaju se i Poljaci, ako ne dobiju dozvolu za K-2. S obzirom na sadašnju sovjetsku usmjerenost nije isključeno da i njihovi alpinisti ne pokušaju ponovno. Za nekoliko godina predviđaju svoju ekspediciju na Everest i Rumunji.

A koje mjesto ćemo u tom dugom repu zauzeti mi Jugoslaveni? Iduće godine slavit će se u Hrvatskoj 100-godišnjica prvog planinarskog društva u Jugoslaviji, u Sloveniji ove godine slavimo 80-godišnjicu, sve su to događaji koje bi trebalo obilježiti bar rezervacijom Everesta za 1980. godinu ili koju godinu kasnije. Naša lanjska ekspedicija u južnu stijenu Makala donijela nam je nepodigliena priznanja i samo nam je još malo sreće trebalo da se pridružimo rijetkom društvu onih kojima je do sada uspjelo svladati uspon preko južne stijene tog osamtišćaka. Budući da se po našem povratku nitko nije usudio ni pomisliti da bismo započeli s reprizom, vjerljivo će vrhnje pokupiti Austrijanci. Kako je rekao vođa njihove vođičke ekspedicije na Manasu, oni već imaju dozvolu za južnu stijenu Makala u proljeće 1974. i čvrsto vjeruju u uspjeh jer će vjerljivo još uvijek biti upotrebljiva užad koju su fiksirali u stijeni naši momci.

Franci Savenc, Ljubljana

Tajne podzemnih voda

Ing. SREĆKO BOŽIČEVIĆ

ZAGREB

Speleolog u kanalu Pastene

Za Mjesec se kaže, da više nije tajanstven. Nakon stoljetnih pogleda samo kroz objektiv teleskopa, konačno je čovjek i iz neposredne blizine razgledao onu žutu i »romantičnu« nebesku pojavu. Površinom zemljinog susjeda čovjek se sve slobodnije kreće, ali na svojoj rođenoj planeti ostavio je još mnogo, mnogo nepoznanica i tajnovitih područja. Iako su sateliti posnimali svaki djelić naše planete, ipak je ona, vojničkim jezikom kazano, ostala na dosta mjesta neosvojena, jer ljudske noge nisu još svuda njom kročile. Osim visokih planinskih lanaca, prašuma, pustinja i hladnog plavetnila naših oceana, prostrano podzemlje vapnenjačkih naslaga krije još uvijek mnoštvo nepoznanica i tajni. One nisu na svakom mjestu jednake, one su gotovo uvijek nešto posebno, specifično i nadasve neobično. Ako pri tom ispitivanju čovjek-istraživač osjeti, da svojim radom slaže komadić po komadić mozaika jedne nepoznanice, tada je njegov rad koristan i plemenit.

U istraživanju krškog podzemlja i svih njegovih tajni još je do nedavno postojala određena granica do koje je čovjek prodirao uz često puta i velike napore, da bi na jednom mjestu bio konačno zaustavljen. Iako se vidi jelo da bi morfološki (t.j. prema gradi ili funkciji) neki podzemni objekt morao imati svoj prirodni nastavak, pred istraživačima se zna ispriječiti vodeno sifonsko jezero kao neprolazna barijera. U tami podzemnih voda ostala bi nedoređena tajna.

Istraživači su obično mogli konstatirati jedino dubinu i podvodnu konfiguraciju sifona, vidjeli su da u njemu nestaje podzemni vodeni tok, ali što se krije iza te vodene prepreke, to nitko nije znao. Ronilački zahvati na takovim mjestima bili su prije nekoliko godina velika rijetkost, ali u današnje vrijeme nova i suvremenija tehnika istraživanja i tu priskače čovjeku u pomoć.

Samostalni ronjoci ili ljudi-žabe, obskrbiljeni vlastitim izvorom kisika na svojim ledima i plivajući bez teške ronilačke opreme, imaju mogućnost da mnogo lakše savladaju razne prepreke sakrivene u tami vodenog bazena. Uz jaku i sigurnu rasvjetu, uz radio ili telefonku vezu s bazom, podvodni speleolozi skidaju vjekovni veo i s ovog dijela zemaljske kugle.

Pošto je naša domovina klasična zemlja krša i kako među deset tisuća do sada poznatih speleoloških objekata imade mnogo i onih sa sifonskim zavrsecima, osjetila se potreba prodriranja i u taj dio podzemnih kanala. Već preko deset godina na području susjedne Slovenije »jamari-potapljači« iz dana u dan postižu sve vrednije rezultate. Listamo li njihovu speleološku i ostalu stručnu literaturu, primjer za primjerom sve je interesantniji i lijepi.

Pri projektiranju hidroenergetskih zahvata u našem kršu ukazala se također potreba da se, osim hidrogeoloških i speleoloških istraživanja pokuša riješiti i nepoznanica nekog

sifona, tako da je npr. ronilački zahvat u području Duvanjskog polja, u ponoru Kovači, imao za rezultat otkrivanje nastavka podzemnog sistema u jednom kraku ponora, ali su daljnja ispitivanja napuštena radi relativno visokih voda. Dužina vodenе prepreke iznosila je 40 m, dok je dubina sifona bila oko 8 metara. Slična su istraživanja potopljenih sifona obavljana još na području Popovog polja, u Herceg Novom (za potrebe vodosnabdijevanja), te u području Boke Kotorske. Na žalost podaci o takovim ispitivanjima nalaze se još uvijek samo u arhivskim izvještajima i stručnoj literaturi naručilaca takovih ispitivanja. Kad govorimo o takovim ronjenjima, ne smijemo zaboraviti i na ronjenje izvedeno u završnom sifonu pećine Vetrnice kraj Zagreba, ali bez postignutog željnog rezultata.

Sudjelujući pri takovim ispitivanjima video sam da ronilac treba da bude ne samo izvrstan stručnjak za podvodna istraživanja, nego i speleolog kome su barem djelomično poznati zakoni i morfologija krša.

Velika je razlika od ronjenja u slobodnim morskim dubinama, gdje uz dnevnu svjetlost postoji i neograničena mogućnost manevriranja vlastitim pokretima. Ronilac-žaba, koji si lazi u podzemlje, sukobljuje se u prvom redu s potpunom tamom, a zatim sa znatnom neprizirnošću vodenog ambijenta, što je u nekim slučajevima jedna od velikih i teško savladivih situacija. Kao pri svakom istraživanju, nesreće su i u ovakvim ispitivanjima moguće, ali istraživač mora biti duboko svjestan da se njegova vlastita hrabrost dopunjuje jedino s ispravnim i besprijeckornim funkcioniranjem opreme koja mu omoguću-

je ovakav zahvat. Zbog svega toga istraživač tajni podzemnih voda u prvom redu mora biti naoružan velikom dozom strpljivosti kao i mogućnošću kontrole vlastitih snaga, te dometa i sigurnosti opreme koju koristi pri svojim ispitivanjima. Uspjeh je sve manje ovisan samo o jednom faktoru — o čovjeku, a sve više o nizu činjenica koje najčešće dolaze iznenada i neočekivano. Ali kao svagdje u speleologiji, i tu se nameće pravilo — pojedinačne ne znači ništa, nepoznato i neosvojeno može otkriti i savladati samo grupa hrabrih i vještih istraživača, koji iznad svega trebaju njegovati drugarstvo i steći međusobno povjerenje.

Poznati talijanski ronilac i speleolog dr Lamberto Ferri-Riccki iz godine u godinu postiže sve značajnija otkrića koja su u prvom redu rezultat smislijenog i studioznog razmatranja problema uz ispravno odmjeravanje ljudskih mogućnosti. Jedan takav značajan i vrlo instruktivan prikaz objavio je u talijanskom geografskom časopisu »Atlante« 1970. godine u Novari. Saznavši za rezultate njegovih istraživanja poželio sam da se i naši čitaoci upoznaju s ispitivanjima tog istraživača na primjeru jednog speleološkog objekta. Zato sam mnogo zahvalan prevodiocu članka Klaudiiju Milotti, također poznatom podvodnom roniocu, koja je, vjerujem zainteresirana za ovakove pothvate i na našoj Jadranskoj obali.

Bio bih zadovoljan, kada bi ovaj napis zainteresirao mlade speleologe i ronioce na području Hrvatske i ponukao ih da se što intenzivnije posvete otkrivanju tajni »sedmog« kontinenta.

Na ulazu u podzemni voden sifon

Foto: S. Božičević

Speleonauti otkrivaju nepoznato

Dr LAMBERTO FERRI-RICCKI

Na granici mraka

Podzemni svijet, što ga mnogi smatraju svjetom bajki i tajni, postao je zadnjih desetljeća, zahvaljujući najprije pojedinim pionirima, zatim grupama sve brojnih speleologa, predmet preciznih studija i pogotovo predmet intenzivnih istraživanja. Na planeti na kojoj je čovjek već svugdje bio, speleolog je možda posljednji istraživač koji ima priliku otkrивati mesta stvarno do sada nepoznata. U Evropi se pojavljuje sve veći broj ekspedicija, jer čari svijeta bez svjetlosti privlače sve više sljedbenika. Speleologija se ne bavi više samo izučavanjem prirodnih ljepota, nego je postala i sport za mnoge pojedince željne rekreacije i avantura.

Putevi sedmog kontinenta

I speleologija je imala koristi od tehničkog napretka. Danas na primjer osobna speleološka oprema može biti izrađena od sintetičkih tkanina, koje su otporne na hladnoću, a uz to lagane i čvrste. U današnjoj suvremenoj istraživačkoj praksi radiostanice su montirane i u šljemove, konstruiran je pištolj za zabijanje klinova u čvrstu stijenu, izradene su lagane električne bušilice i svrdla, konstruirane čelične žičare i liftovi, plastični čamci, najsuvremenija podvodna oprema, dehidrirana hrana i dijetalna programirana ishrana. No uza sve to, fizička i psihička priprema pojedine osobe kao istraživača ostaje još uvijek osnovni faktor svakog uspjeha.

Istraživači riskiraju možda sada više nego prije s obzirom da nove veće mogućnosti tjeraju istraživača da savlada sve teže prepreke.

Između tih prepreka na prvom su mjestu sifoni, tj. dijelovi pećine potpuno ispunjeni vodom, koji su do prije nekoliko godina zaustavljali i najbolje ekspedicije i za čija se istraživanja moraju savladati nove nepoznance speleologije i podvodnog svijeta.

Iako poteškoće savladavanja sifona ne uvjetuje samo njihova dužina, važno je naglasiti da je u zadnje vrijeme istražen sifon dulji od 300 metara. Speleolozi su sada otkrili iza takovih sifona divne pećine i one se sve više istražuju. Mnoge od ovakovih pećina nalaze se uz morsku obalu u područjima strmih vapnenjačkih hridina, što ujedno dokazuje polagano tonjenje kopna u more.

U sifonima Pastene

Imao sam čast organizirati ekspediciju u spilju Pastene, koja se nalazi u blizini grada Frosinone (80 km jugoistočno od Rima u području Kampanje). Ova je spilja poznata po

svojim prirodnim ljepotama i po tome što je jedna od malobrojnih spilja u Italiji koja je uredena za posjet turista. Sastoje se od dvije galerije — gornje i donje. Kroz donju galeriju protjeće rijeka ponornica, koja ponire u podzemlje nedaleko od ulaza u spilju. Za vrijeme niskih voda prodiranje u ovaj dio spilje moguće je uz pomoć čamca do udaljenosti od oko 300 metara od ulaza.

Ekspediciju smo organizirali s ciljem da istražimo tok rijeke ponornice znajući da ćemo naići na mnogo uzastopnih sifona. Za vrijeme jakih kiša voden i tok, koji ulazi u spilju, može potpuno zatvoriti ulaz u nju i tada nanesti znatne štete kako u samoj spilji, a tako i izvan nje zbog iznenadne poplave. Ovamo su dolazile već brojne ekspedicije i pokušale riješiti problem ponornice, kako bi se sprječile poplave za vrijeme jakih kiša. Međutim sve te ekspedicije nisu doprile dalje od 300 metara iza ulaza, jer se tamo svod pećine spuštao u vodu i formirao nepoznat sifonski prostor. Dolazili su i speleolozi-ronioci, spuštajući se u ovaj dio spilje, kao i na njezin izraženi dio, udaljen od ovog ulaza oko 2 km zračne udaljenosti.

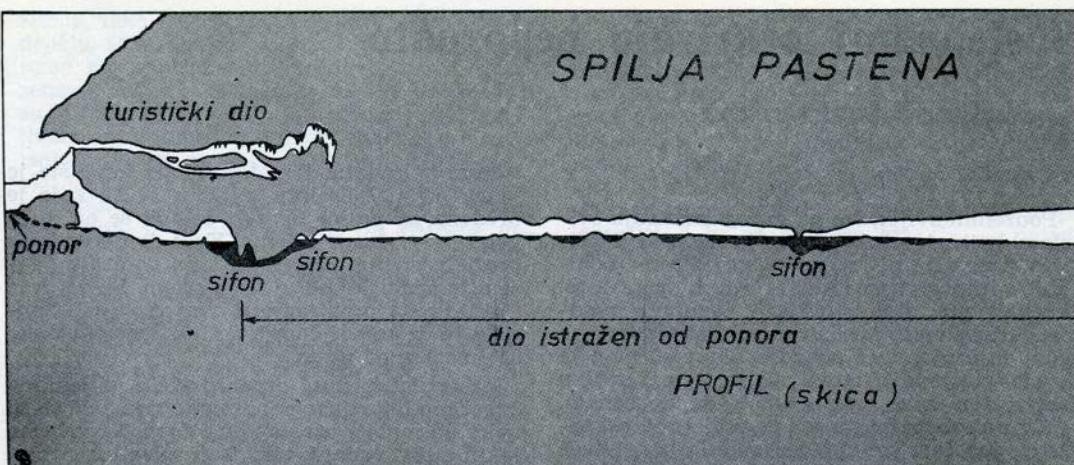
Početkom 1963. godine upoznao sam se s problemima Pastene. Prije toga sam se kao podvodni ribolovac spuštao u podvodna skrovišta dugačka i nekoliko desetaka metara, pa sam time već bio i psihološki spreman za istraživanje Pastenove spilje.

Svi su smatrali da je istraživanje Pastene neobično težak pothvat, s obzirom da su sve karakteristike spilje ukazivale na mogućnost postojanja mnogo uzastopnih sifona. Tome treba pridodati da je voda koja se slijevala u spilju bila prljava, zagađena i neugodna mirisa jer su u nju ulazile otpadne vode nekoliko naselja. Nakon uzastopnih posjeta sifon-jezerima i prethodnih hidrogeoloških promatrancija, uvjerio sam se da bismo i ovu spilju mogli istražiti. Mojoj grupi odlučili su se pridružiti speleolozi iz Rima, jer su neki od njih bili izvrsni planinari i ronioci, ali nisu imali iskustva u ronjenju s autonomnim ronilačkim aparatom (ronilački aparat s bočama zraka za samostalan, ali vremenski ograničeno vrijeme ronjenja — opaska S. B.) Morali smo trenirati u uvjetima sličnim onima u Pasteni i zato smo odabrali hladne i mutne vode jezera Albano, a pored toga smo namjerno improvizirali sve poteškoće na koje bismo mogli naići, pa smo u tome i pretjerali, ali baš zato stekli i potrebnu sigurnost.

Vidljivost dva metra

Konačno smo bili spremni da savladamo sifone spilje Pastene. U toku jedne od prvih ekspedicija spustio sam se u sifon-jezero, koje

SPILJA PASTENA

je udaljeno oko 300 m od ulaza. Pred sobom sam ugledao uzak prolaz, koji je počinjao na dnu jezera i slijedio ga otprilike 20 metara. Najednom sam se našao među isprepletenim granama nekog stabla što ga je bujica uvukla u spilju i njime zatvorila prolaz u dalje dijelove sifona. Morao sam se vratiti na površinu jezera. Drugi prolaz nije postojao.

Slijedeće godine ponovo pokušavamo, jer smo čuli da je u spilji Pastena bila velika poplava i nadali se da je bujica vode otčepila sifon.

Meteorološki je izvještaj predviđao lijepo vrijeme. Ako bi nas zateklo iznenadno nevrijeme, za nas bi to moglo značiti sigurnu smrt. Od ulaza brzo silazimo u dubinu zemlje. Predvodi nas grupa iskusnih speleologa koji nose užad i ljestve. Druga grupa speleologa, tzv. »šarpa grupa« već je prije odnijela opremu do jezera na ulazu u sam sifon. Ovi su se vrijedni speleolozi spuštali niz svoje lagane ljestve noseći na ledima teške čelične boce punjene zrakom na pritisak od 150 atmosfera. S tim se bocama mora veoma pažljivo rukovati, jer u slučaju eksplozije one su jako opasne.

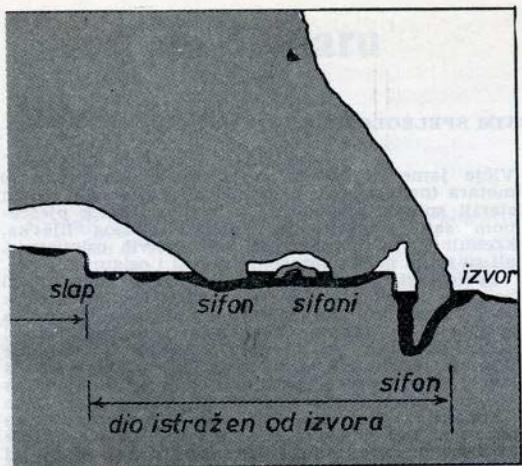
Kao i uvijek prije uronjavanja, svi smo uzbuđeni. Služeći se perajama napredujemo podvodnim jezerom. Voda je jako hladna. Napokon smo na kraju jezera. Na obali se sastajemo s prijateljima koji su ovdje u međuvremenu postavili bazu i pripremili ostalu našu opremu. Prije uronjavanja je uobičajeni dogovor: ponavljamo upute, ispiremo usta jakim dezinfekcionim sredstvom i iza toga — dolje pod vodu, bez oklijevanja. Na 8 metara dubine ukazuje se crni put koji označuje tok rijeke. Imamo sreću, prolaz izgleda slobodan, ali vidljivost je svega dva metra. Provalčim se brzo, a dubinomjer na ruci pokazuje da se hodnik polagano i neprimjetno uspinje. Promjer prolaza iznosi oko 2 metra. Napredujem između neravnih stijena držeći u ruci uže, koje me povezuje s bazom i koje me podsjeća, da tamo na njegovom kraju postoji jedan drugi svijet. Na moj znak slijede me

moja dva prijatelja. Već nekoliko minuta napredujem hodnikom i gubim osjećaj koliki sam put prešao. Najednom zrak! Izranjam, pogledam oko sebe i dajem užetom znak mojim prijateljima. Nakon nekoliko minuta svih smo zajedno.

Iz baze nam javljaju da je sifon dulji od 70 metara. Ostavljamo boce na obali i u ronilačkim odjeljima ispitujemo i snimamo novo otkriveni podzemni prostor. Tok je rijeke širok i raznolik, negdje je ravan, negdje udubljen, a vodopadi se smjenjuju s omanjim jezerima. Na »dah« savladavamo još dva kraća sifona. Ponornica je dulja nego što smo mogli predvidjeti. Nakon nekog vremena svod galerije postaje visok i šiljast. Ispred nas čuje se mukli i jednolični šum vodopada. Stižemo na mjesto s kojeg se voda ruši u dubinu i procjenjujemo da je visina oko 7 metara. Uz vodopad su stijene glatkе i nemoguće je spustiti se dolje bez užeta. Koristimo kraći odmor i mislimo na povratak, jer opažamo da smo već na kraju snaga. Gotovo smo i sretni što ne možemo dalje naprijed. Svjetiljke jedva osvjetljavaju zidove prostrane podzemne prostore. Na zidovima ima na desetine stalaktita. Neki su i ogromni.

Žurno se vraćamo. Jako umorni stižemo do prvog sifona. Put nam osvjetljava crvena svjetiljka. Svaki je od nas pažljivo pokušao procjeniti pri polasku i povratku dužinu pređenog puta. Svi smo se složili da smo istražili oko 1800 m spilje. Plivamo jedan iza drugog u obratnom smjeru prema izlazu iz sifona. Oko nas sve je potpunoma mračno. Čim smo izronili, zabrinuti prijatelji postavljaju nam niz pitanja. Nakon nekoliko sati izlazimo iz spilje. U njoj smo bili prisiljeni čas roniti u hladnoj vodi, čas hodati obalama jezera, što je u ronilačkoj opremi vrlo naporno i zato smo se obilno znojili. Zbog čitavog niza ovakovih »stresova« osjećali smo se umorni.

Zadovoljni smo jer je pothvat uspio. Sjedimo u tišini promatrajući jedan drugoga dok se cigarete polagano dime.

U riječi koja ponovno izvire

Sifonsko jezero na izlazu rijeke ponornice nalazi se na prostranoj poljani, s ulazom koji je na dnu strme hridinaste stijene. Odlučili smo da ovoga puta započemo istraživanje završnog dijela ponornice počevši od njezinog sifona na izlazu. Organizirali smo čak tri ekspedicije, ali uvijek naišli na mnoge poteškoće.

Najprije smo savladali sifon dug 58, dubok 20 metara. Iza ovog sifona prostiralo se jezero, u koje se ulijevao vodopad visok 6 metara. Penjamo se uz njega i dolazimo u novo jezero. Iza ovog jezera nastavlja se novi sifon. Prepreke koje trebamo savladati u ovom sifonu vrlo su velike — voda je hladna, umorni smo i moramo odustati od dalnjih istraživanja. Vraćamo se.

Temeljito sam proučio uzroke neuspjeha. Zaključio sam da treba koristiti bolju opremu i bolje planirati ekspediciju. Na taj ćemo način uštedjeti vrijeme i energiju. Pripreme za drugu ekspediciju dugo su trajale. Kada smo ponovo došli do ulaznog sifona, sve je bilo spremno. Oko pojasa pričvršćujemo vreću s čekićem, klinove i ostalu opremu, 30 metara jakog najlon užeta, podvodni telefon, nepropusnu kutiju za instrumente i hranu. Ja nosim specijalni kalem sa 120 metara električne žice, koji se automatski namata, što će nam pomoći u sifonu. Električni kabel, koji ćemo pričvrstiti u prvom sifonu, odmotavat će se pomoću posebnog odmotaća pričvršćenog na obali jezera. Materijal koji nosimo sa sobom, otežava nam pokrete. Zadnjih 20 metara sifona su najteži i mislimo da uopće ne ćemo uspjeti. Napokon izrancamo na izlazu sifona, naporno

dišemo i odmaramo se na uskom stjenovitom platou. Nakon kraćeg odmora nastavljamo put.

Cigaretu se gasi

Dok prebacujemo jedan ronilački aparat iznad vodopada, osjećamo da smo jako zamorenici. Nastojimo upaliti cigaretu, šibice se teško pale i cigaretu se brzo ugasi. Izgleda da u ovom dijelu podzemne galerije, smještenom između dva sifona, ima dosta CO_2 i možda se radi njega i osjećamo tako umorni. Žurimo iz ove prostorije. Ponovo dolazimo do jednog vodopada. Ja ću sam dalje nastaviti put, pa radi toga ne treba prebaciti drugi ronilački aparat preko slapa. Stavljam si ronilačku opremu na leđa i pažljivo postavljam specijalni odvijač električnog kabela i telefon. Savladavam tri uska vijugava sifona duga oko 75 m. Nakon trećeg sifona mogu se oslobođiti aparat i nastavljam put pješke. Potpunomā sam sam! Od vanjskog svijeta dijeli me nekoliko stotina metara stijena i hodnika hladne i blatne vode.

Svod se spilje brzo uzdiže. Nakon pješačenja od stotinjak metara začujem vrlo jak šum slapa. Pred vodopadom zaključujem, da je to bez sumnje onaj isti koji nas je pred godinu dana spriječio da nastavimo s istraživanjima spilje.

Znači da je time čitava spilja Pastena istražena. Vraćam se. Nakon sat vremena ponovo sam s drugovima. Spuštamo se niz vodopad i nosimo ronilački aparat i ostalu opremu. Telefonski razgovaramo s prijateljima koji su ostali u bazi. Ponovo uranjamamo na putu prema izlazu. Zbog hladnoće vode koče mi se noge pa napredujem pomažući se samo rukama i užetom. Ništa se ne vidi. Kad smo izašli iz jezera, na izlazu bila je noć. Dočekalo nas je zvjezdano nebo, zabrinuti prijatelji i topao čaj.

Nakon četiri godine rada, uspjeha i neuspjeha, radosti i straha, osjećamo zadovoljstvo. Uspjeli smo u jedinstvenom pothvatu čiji su rezultati i od velike praktične važnosti. Upoznali smo uzroke koji onemogućuju normalan tok vode ponornice za vrijeme dugotrajnih kiša i shvatili što bi trebalo učiniti da se spriječe poplave. Nadležne smo organe upoznali s rezultatima naših istraživanja. Istakli smo da se sifoni mogu začepiti nakon svake kiše i da kao čep može poslužiti i samo jedno stablo donešeno bujicom za vrijeme obilnih kiša.

Svima nama ostalo je ugodno sjećanje na zajednički rad, a to je za sve nas mnogo.

Prevela s talijanskoga
Claudia Milotti

SURADNJA S FRANCUSKIM SPELEOLOZIMA

U »Našim planinama« 7-8, 1972. izašao je informativan članak ing. Vlade Božića »Nova pomagala u istraživanju jama« o nekim tehničkim novitetima koje su najprije koristili i uveli u praksu francuski speleolozi. Također se sjećamo članka »Istraživanje stranih speleologa u Jugoslaviji« izaslog u »Speleologu« 1961. (str. 25-26) od istog pisca, što nas je ponukalo da iznesemo svoja iskustva u vezi s tematikom spomenutih napisa.

S francuskim speleolozima suradujemo od 1969. godine. Francuzi su nas posjećivali 1969., 1970. i 1971. godine. Do suradnje je došlo gotovo slučajno. Jedna je grupa francuskih speleologa na prolazu kroz Split navratila k nama. U Splitu je ostala svega dva dana, jer je bila na putu za Tursku. Odveli smo ih u Vranjča, turističku pećinu u selu Kotlanice, i jamu Golubnjaču u Dugopolju, koju smo već ranije istraživali. Golubnjača je dosta težak i složen objekt.

Drugi je susret, nakon već uspostavljenе veze, bio 1970. godine. Tada je došla manja grupa pod vodstvom Pierre Croissanta iz speleološkog društva »Catamaran«. To je društvo učlanjeno u francuskom speleološkom savezu, a sjedište mu je Montbelliard (okružuje Dijon). Ova je grupa bila u Murvicama i na Vidovoj gori na Braču.

Treći je susret s francuskim ekipom, koja je brojala 13 osoba, bio u ljetu 1971. godine. Bili smo na Vidovoj gori i u Dalmatinskoj zagori. Sa svakom grupom francuskih speleologa bio je i poneki član drugog stranog speleološkog društva, no ipak najviše suradujemo s društvom »Catamaran«.

Francuski speleolozi dolazili su u Jugoslaviju slovenskim speleolozima i s njima suradivali. Slovenci suraduju s Englezima i drugim stranim speleolozima, a takve je suradnje bilo i u Hrvatskoj pri istraživanju jame Balinke. Ovakvom načinu suradnje ne bi se moglo prigovoriti, ali to ne vrijedi i za one strane speleologe koji u našoj zemlji istražuju na svoju ruku i nekontrolirano, organe i KS PSH. Našim je korisna i potrebna, ali bi na nekontrolirane »štetne« raznih stranih speleologa imali paziti najprije naši speleolozi. O tome bi trebala voditi brigu i Komisija za speleologiju PSJ, jer speleolozi ne mogu uvijek znati kdo sve i kuda šeta u turističkoj gužvi. Mi smo npr. preko društva »Catamaran« dobili francuski speleološki časopis jednog francuskog speleološkog društva i iz njega saznali da su njegovi članovi istraživali u Jugoslaviji npr. na poluotoku Pelješcu.

Prikljuk boravka Francuza imali smo se prilike upoznati s primjenom spuštalice i stezaljke, o kojima Vlado Božić piše u spomenutom članku. Oni stezaljku nazivaju još i autobilok. Mi sada raspolazimo s nekoliko takvih komada, ali ih rijetko upotrebljavamo, jer radije koristimo metode koje pružaju optimalnu sigurnost. Spuštalica je ne daje, jer ako se speleolog pri spuštanju udari u neki drugi način onesposobi, npr. ako mu popusti uže koje stezanjem koči spust, dolazi do opasnosti pada.

Usput bi se moglo nabaciti pitanje definicije alpinističke i speleološke tehnike. Obje su doduše usko isprepletenje, ali penjanje uz stijene nije isto što i spuštanje u jame.

Mi nastojimo koristiti pretežno, da tako nazovemo, dvostruko osiguranje, npr. ljestvice i uže. Ako popusti jedno, postoji oslonac i osiguranje na drugo. To su već hrvatski speleolozi iznijeli na jednom savjetovanju u Sloveniji, kao objašnjenje manjeg broja udesa u Hrvatskoj. Svakako stoji da je ljudski život najvažniji i da sigurnosne mjere nikad nisu na odmet, makar išle i na uštr bržeg spuštanja. U posljednje se vrijeme i kod nas češće upotrebljava i primjenjuje alpinistička tehnika, samo napominjemo da se alpinisti penju, a mi speleolozi spuštamo. Dakako da smo u mogućnosti koristiti daleko više mjera sigurnosti nego alpinisti.

Francuzi također ne paze puno na sigurnost, na što smo ih već upozorili. Prikljuk istraživanja

Više jame na Braču, koja je duboka preko 90 metara (prije nas su je istraživali zagrebački i neki stariji splitski speleolozi), s profilom nalik pješčanom satu i grotom u obliku strmog lijevka, krenuli su na istraživanje bez ikakvih osiguranja, ali su se na naše upozorenje vratili i osigurali.

Speleologija je riskantna, svakome se može desiti nesreća. Možda je samo prevelika hrabrost uzrok da su samo u 1971. godini poginula dva francuska speleologa u jamama Francuske i to baš članovi nama poznati društava: G. Kempf i Monique Ronzon. Monique Ronzon iz društva »Catamaran«, s kojim smo najviše suradivali, bila je kod nas sa svojim bratom Victorom u ekipi 1971. godine. Tih i simpatična djevojka čija nas je smrt nenadano potresla. Ime društva »Catamaran« označava ime dvotrupnog broda koji je sigurniji na moru od uobičajenih jednotrupsnih i simbol je sigurnosti.

Suradnja s Francuzima bila je obostrano korisna. Mi smo im pokazali kako vodimo speleološki katastar i zapisnik istraživanja. Naš zapisnik ima 28 stranica, a za poneke veće i arheološki zanimljivije objekte dodajemo prazne listove (uz listove za fotografije i nacrt) jer nastojimo dati zapisnikom što potpuniji opis objekta.

Francuzi ne posvećuju veliku pažnju opisu, a ni nacrtu. Lociranje objekta i opis iznose u nekoliko redaka. Nacrt im je više ono što mi nazivamo generalna skica, pa bi nalaženje objekta po njihovoj lokaciji ponekad predstavljalo problem. Njihova speleologija je, da u nedostatku boljeg izraza tako nazovemo, vše sportska, premda u nekim njihovim izdanjima ima i temeljitije obrade.

Francuzi su speleolozi daleko bolje opremljeni od nas, počevši od užeta, pa do busole. Imaju nepromočive vreće, a na njima je označeno koji se dio opreme u pojedinu vreću spremi. Njihovi kombinirani imaju džepove s unutrašnje strane, kukuljicu i patentni zatvarač. U slučaju paranja zaližepe krupu posebnim ljepljivom. Pri ulazu u objekt obuku debele zimske garniture. Mi to ne koristimo jer ne silazimo u tako duboke jame niti boravimo u njima po više dana kao oni.

Prije nekog vremena pisali su nam da su na istraživanju neke jame u Prilenjima već doprli do 700 m dubine. Naravno da iz takvih objekata ne izlaze svaki dan. Jedna njihova grupa bila je na Siciliji i istraživala vulkan Etna u okviru međunarodne ekspedicije pod vodstvom vulkanologa Taziefa.

Svetlo im je na šljemu dvostrukoto: električno i karbidno. Na šljemu je kremeni upaljač. U karbidnu svjetiljku stavlju žvučnik za struganje parketa koja sprečava začepljivanje otopljenom masom. Na pete gumenih čizama montiraju neku vrstu aluminijiskih dereza za blatinjav teren. Prikljuk izlaska još dok su na dnu jame, složen materijal u vreće i zakopćaju ga karabinerom za pojasa. Tako speleolog penjući se nosi usput i materijal. Mi naprotiv, nastojimo da se pri penjanju manje opterećujemo, te izvlačimo materijal posebno. Moglo bi se navesti još dosta takvih zanimljivih opažanja. U većini objekata u kojima smo bili s Francuzima, sudjelovali su i članovi novoosnovanog SO PK »Split«: Goran Gabrijel i Josko Brzović. Inače je drugarski odnos na vrsini. U Francuskim su ekipama uglavnom mladi ljudi. Bilo je muškaraca i žena, bračnih parova i solista. Uglavnom bilo je uvijek veselo. U noći pred domom na Vidovoj gori privedivali smo male festivalne naših i francuskih pjesama. Miješali smo u razgovoru sve moguće jezike, ali smo se, što je na svoj način zanimljivo, odlično sporazumijevali, naročito u stručnim speleološkim terminima.

Francuzi obično sami finansiraju put i putuju svojim kolima, što je za njih svakako velik izdatak. Društvo im malo pomaže. Izdaju svoj list »Taiping« i, što je za nas pomalo neobično, članovi im ne žive svi u istom mjestu, nego i u udaljenijim gradovima.

Visko Dulčić, Split

Uspon na Dinaru

KREŠIMIR ORMANEC

ZAGREB, PD »Željezničar«

Sastali smo se u subotu ujutro 20. svibnja kod Pošte 2 i u 7 sati krenuli već prije zacrtanom trasom. Dva autobusa s 82 planinara, ovog časa putnika, koji su kao i svi njima slični ljudi čavrljali o vremenu, međusobno se upoznavali (obuhvaćeni su planinari iz društava diljem SR Hrvatske), dremuckali ili pak pjevali, žure na daleki cilj. Brzo i sigurno prolazimo Karlovcem, da bi negdje oko Slunja bučno pozdravili sunce i potajice stisnuli palčeve, da bi nam tako potrajalo još dva dana. Zadivljeno smo promatrati Ličku Plješivicu koja još nije zamjenila svoju zimsku šubaru, iako ćemo uskoro napustiti svibanj. Ulazimo u Bihać gdje je kratak odmor, težk toliko da ispružimo noge, napasajući oči uz razigrane slapove zelenomodre Une ili pak uživajući u bosanskim kulinarskim specijalitetima.

Ostaje nam još nešto asfalta, a onda nam svu pažnju zaokupi uzan put, pun rupa i mekan poslijepodne dugotrajnih kiša. Autobus gmiže, sopće, poskakuje, a još više mi u njemu. Pravi show imaju oni mlađi na zadnjim sjedalima. A tek spust do Drvara?

Mnogi od nas prvi put su posjetili toliko opjevanu i snimanu Titovu pećinu, da bi puni dojmova tih prošli gradom prema Bosanskom Grahovu i dalje Kninu.

Ovdje su žedni došli na svoj račun. A kada planinar nije žedan? Smješkam se sluteći:

...jer kad planinar vodu pije,
cijeli svijet se njemu smije,
zato mora piti alkohol...

I nisam se prevario. Desant je, kad nekog zaskočiš odozgo, a juriš kad svoje hrabro lice u trku staviš drugom pod nos. Kombinacija i jednog i drugog je kad ispadas iz autobusa koji nakon 300 kilometara »slučajno« parkira pred gostionicom, s grimasonom umirućeg i sa spužvom u želuci. Stvorene su i dobre zalihe piva za večerašnji logor.

Kod zalazećih traka sunca žurili smo uz Krkicu i mimo njenih veličanstvenih, još uviđek vodom prebogatih slapova. Postavili smo šator-naselje iza Krkića sela, više Bosnića mlina, samo stotinjak metara dalje na visoravni, nedaleko ceste za Vrliku, i samo desetak kilometara daleko od našeg cilja. Ovako šćućureni u podnožju tamnog planinskog masiva, ne vidimo ga još. Veseli žamor planinara-nomada začas nadvladaju ugodni mirisi iz raznovrsnih lonaca, šerpi, tavica i, tko zna kakvih sve posuda. Pravi pokretni muzej kulinjskih potrepština. Ponovo žamor. Odnekuda se stvori harmonika i gitara i, zna se: ustajanje je sutra u zoru, ali odmorne noge i mlade usijane glave misle da je dovoljno leći sat ili dva prije toga.

Probudio sam se u 4 sata i provirio kroz šator, ali sam pospanim pogledom video samo tamni kameni bedem Dinare, o koji su se okačili još tamniji oblaci, i tračke svjetlosti na istoku i u šatoru glavnog vode. Nedjelja je 21. svibnja 1972., a u nedjelju »radni ljudi« spavaju do deset. Ali ne, u 10 sati moramo biti 1500 metara više, očekuje nas Dinara, možda snježna, možda kišna, ali nas očekuje. Snažan glas našeg glavnog vode »Rudlavoga« — nazvanog tako, upravo ste pogodili, po svom antiobilježju — budi i najtvrdog spačavača. Spremamo samo sitnice, sokove, foto-aparate, kišne kabанице, jer sve drugo ostaje u logoru. Formiraju se trojke i četvorke, svaka s jednim rancem koji će onda kao štafeta ići s leđa na leđa.

Za toliki broj ljudi, za kolonu koja će se osipati već na prvim strmim padinama, određena su petorica vodiča; prvi i posljednji održavaju vezu voki-tokijem. Dobio sam ulogu »metle«, tj. da kao posljednji »sakupljam« one zaostale. Krećemo se prvo zaravnjenim podnožjem, kraškim terenom obraslim travom i gustim niskim trnovitim i grmolikim drvećem u pravcu sjevera prema izrazitom sedlu desno od Andića vrha (1527 m), kako čitam na karti. Prošavši omanji jarak nailazimo na stočarske staze i usput onako u hodu šošta zapitujemo, a simpatični mlađi crno-bijeli kozlići pozdravljaju nas mangupskim meketanjem. Po oblačnom vremenu u lagrenom tempu prolazimo pokraj Bukvinskog stana, pa Todorovića stana, da bismo onda širokom uhodanom stazom krenuli istočno, pravo na kameni masiv Dinare. Krševitu ravan, obraslu trnovitim niskim raslinjem, zamjenilo je strmo uspinjanje kroz razvijeniju bjelogoričnu šumu. Moja grupa na začelju polako se povećava, no to me ne brine. Vuče nas isti cilj, najviši vrh SR Hrvatske, jedan od 80 izabranih za ovu akciju. A kada zapne, tada je volja planinara jača od kondicije. Put nas vodi serpentinama do platoa s ruševinama kuća, spomenikom prošlog rata, zatim dalje pod stijene Dinare, obrasle krasnom, pretežno borovom šumom i ponekom smrekom. Lako pratimo glavnu stazu u smjeru sedla, ali kad se ta izgubila pod stijenama, koristimo mnoštvo raznih stazica držeći se našeg smjera. Konačno stižemo pod samo sedlo, već izvan šume. Tu nas ošinu vjetar noseći sa sobom miris snijega.

Po strmom travnatom terenu, obilazeći klekovinu, krećemo od sedla prema jugoistoku padinom grebena do snježanika, te njime izravno prema vrhu.

Još ga ne vidimo jer je nešto pozadi. Veza voki-tokijem besprijekorno funkcioniра, a sada je uspostavljena i vizuelna veza, jer se

»kolona mrvava« lijepo ocrtava na blistavoj snježnoj površini. Javljuju da je prva grupa već na cilju. Procjenjujem da će ovakvim tempom utrošiti još cijeli sat. Snijeg dobro drži, a mi se koristimo stopama naših prethodnika. Često se odmaramo koristeći otvorenost vidika, dok se sjeće igraju po vrhuncima, već prema tome tko je trenutni pobjednik, oblak ili sunce. Nestašan vjetar kao moćan saveznik ne želi se opredjeliti ni za jednu stranu.

Evo nas odjednom na vrhu. Kamena geodetska piramida, kota visine 1831 m. I dok je čelo kolone planinara stiglo na vrh zat 4,45 sati, posljednji dolaze čitav sat kasnije. Sam vrh je suh, bez snijega. Škrto sunce nam se smiješi, ali na toj visini ga ne osjećamo, jer briše hladan vjetar. Zaklanjamo se za gromade stijena, dok nam pogled luta obzorjem. Tamo negdje u jugoistočnom smjeru, dalek, zasježen, u oblacima, pozdravlja nas Troglav, najviša točka Dinarskog gorja. Sada je u susjednoj republici, ali planinari su vrlo široki pogleda i ne vide republičke granice, pa zbog toga ostaje želja da i njega jednom osvojimo.

Drug Aleksić, tajnik PSH, kratkim govorom podcrtava značenje uspona, a 80 planinara iz SR Hrvatske na zaista planinarima svoj-

stven način, zaželjelo je dug i plodonosan život predsjedniku Titu. Koristeći svečanu zgodu, predsjednik Komisije za vodiče PSH, Vlado Mlinarić, predaje trojici planinara značke vodiča PSH, kojima će se to sigurno duško urezati u sjećanje.

Grupa od 30 planinara seniora iz drugog autobusa, koji su noćili u Kninu, penjali su se drugim pravcem, iz sela Glavaša. Utrošili su gotovo isto vrijeme kao i mi, iako je njihov put manje strm. Alpinisti PD »Mosor« — Split ispenjali su taj dan prvenstveni smjer u stjeni Ošljaka i nakon toga stupili na vrh, pa im srušeno čestitamo.

Vratili smo se mnogo brže već poznatim stazama do naših šatora, a oni hrabri očupali su se u hladnoj izvorskoj vodi Krkice. Ovaj prilično naporan dan završio je isto tako napornim putovanjem kući. U povratku promjenili smo trasu, te smo od Knina vrlo dobrom cestom prošli Šibenik, Zadar i Karlobag, gdje nas zatiče mrak. Vozeti se prema Oštarijama nismo mogli uživati u kontrastima more — Velebit, kao ni u bisernom nizu Plitvičkih jezera. Usprkos brzoj vožnji, naš put se protegao sat i pol po ponoći. Zadovoljni, ali umorni, razišli smo se uz planinarsko HEJ-LOP!

Prutaš

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Jutro. Planine modre iz sna se bude. Sunce neojačalo, još nejačko, mada je »odskočilo«. Obasjalo je samo vrhove planine Vojnik i Bioč. Doline i mrki kanjoni prekriveni su jutarnjom izmaglicom, nalik na tanki neprozirni veo.

Rumene usne novog dana, kao purpur, ispijaju jutarnju rosu, pa se gusta, kao jed zelena trava, naglo suši. Neveliki pupoljci pretvaraju se u čaurice raznobojnog planinskog cvijeća, pa tako ispred nas prostiru šarene sagove. Patuljasti i zakržljali žbunovi mrke klekovine mjestimično prekidaju i presijecaju te šarene čilime prostrte ovdje na ogromnim plećima Prutaša.

Sunce nas u znak pozdrava obasja u trenutku kada smo izašli na zeleni hrbat Prutaša.

Bijela traka makadamske ceste, što prolazi kroz Todorov do, odavde liči na ogromnu zmiju bijeloušku koja vijuga kroz zelenu travu, upravo tako nam se čini.

Iz pravca Sušice i Šrkka uzdižu se i srljavaju jutarnje magle, koje su obavile i kamenu kulu Bobotova kuka. Stožina, taj ogromni kameni bodež, nemilosrdno para oblake i razgoni ih u paramparčad na sve strane.

Sve je tiho, ravnodušno i nepomično oko nas. Samo mi, za razliku prirode koja nas

okružuje, hitro odmičemo i konačno stižemo na vrh Prutaša, 2.400 metara. Stojimo na samom jedinstvenom vrhu Prutaša, tome petom po redu od 14 durmitorskih vrhova visokih preko 2 hiljade metara. Ispred Prutaša su: Bobotov kuk (2.522), Bezimeni vrh (2.480), Šljeme (2.472) i Minin bogaz (2.402). No, iako mu primat u visini oduzešte, Prutaš to nadoknadije svojom elegancijom, interesantnošću, dominantnim položajem i lokalitetom. Rebrasti kameni slojevi, sipari, trava i vječiti snijeg Prutaš čine posebno zanimljivim, lijepim i privlačnim. Jednostavno, Prutaš je jedan, on nema dvojnika niti sebi sličnog planinskog masiva u našoj zemlji.

* * *

Odadwe, sa prijestolja zelenog Prutaša, pružaju se dalekosežni jedinstveni vidici.

Sedlena greda, Uvita greda, Stožina i Šaren pasovi, s pravom nose te nazive. Imena su adekvatna, slikovita i jasna i ne bi im pristajala bilo kakva druga imena ili dodatak uz njih. Ne treba kartu čitati niti gorštaka pitati, njihov sam izgled daje im imena. Priroda se pobrinula, a čovjek je samo riječima to potvrdio.

Nasuprot nas u haotično rasutim gromadama stijena Bobotova kuka, koje djelomično prekrivaju snježne pjege, čini nam se da su

se tu zgomilale i preplele sve sjenke današnjeg dana. Njihovi oštiri zalisci dosežu čak duboko dolje u Škrčku dolinu, sve do jezera. U dnu toga glečerskog cirka leže dva Škrčka jezera. Voda je prozirno plave boje. Veliko jezero kao duša odražava svakog trenutka sve što se događa na nebu. Ali u jednom času površ jezera se izmjeni. Nesta toga vodenog ogledala, jer hrapave stijene Bobotova kuka »utonuše« u vodu svom svojom veličinom, snagom i grubošću.

Sasvim slučajno pogled nam zaluta za malom eskadrilom orlova. Prateći njihov let, lijevo od sedla koje razdvaja Bobotov kuk od Šarenih pasova, podno jedne stijene nalik na pećinu, ugledamo dvije divokozne s troje mlađih jarića. Naime, orlovi napadaju i proganjaju mlade kozliće, a koze, kao nježne i brižne majke, da bi ih zaštitiše, sklonile su ih u liticu, pa mlađe štite od napada tih gramzljivih oštrokljunaca. Kozliće su pribile uz stijenu, a one stoje na rubu provalije i odbijaju nasrataje gladnih kljunova koji traže dobar zalogaj. Dobro upućeni kažu, da je orao toliko jak da u kljunu može ponijeti mlado janje ili jare, a kada se njime gosti, glavu mu probije

kljunom. Ovog puta to nismo vidjeli, jer su divokozne bile upornije od orlušina.

Dolje niže, u pravcu sjevera, u tamnozelenom tjesnacu, uronilo je neveliko Suščko jezero. Vodenici talasi trepte na suncu. Mame naš pogled i želju za bliže viđenje i susret. Privlači nas to osamljeno jezero kao ljepota čudne i usamljene djevojke.

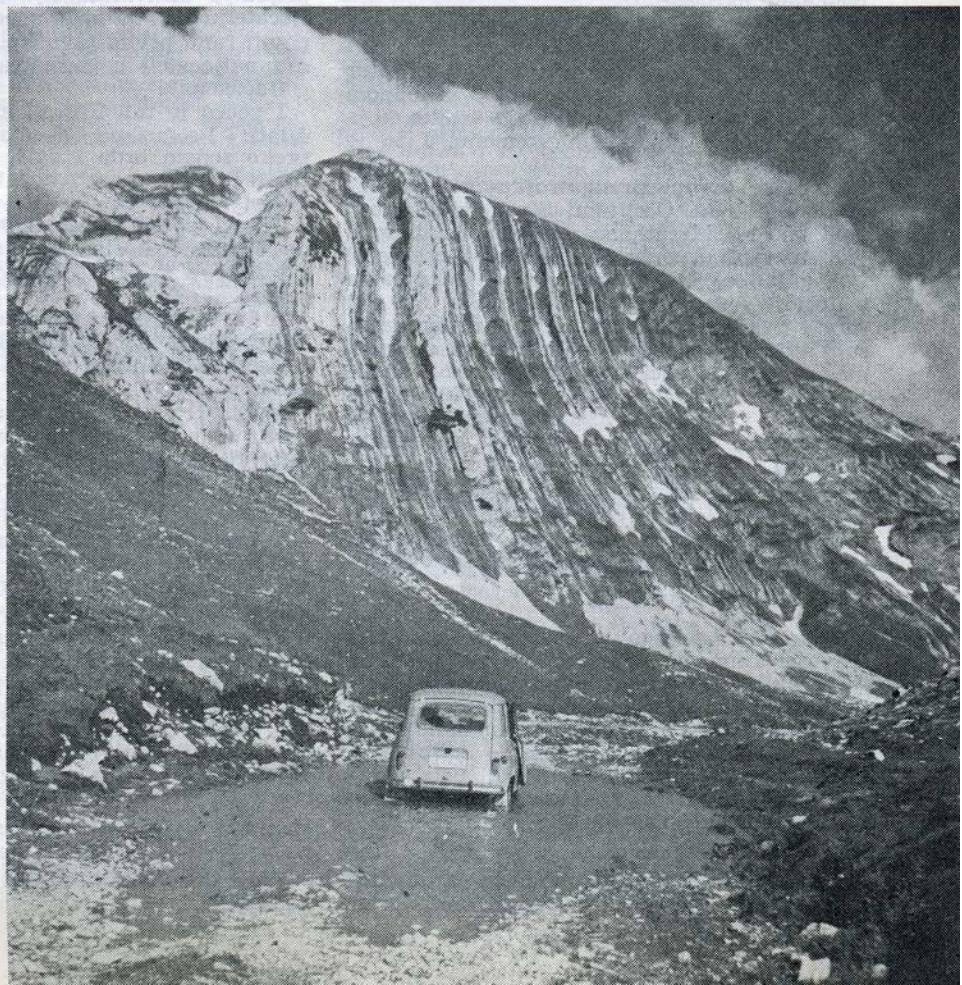
* * *

I dok upijamo nezaboravne vidike, oblaci nabubre na nebeskom plavom svodu, do maločas potpuno plavom, azurnom. Bijeli oblaci naglo potamniše i kišom zaprijetiše.

Pobješnjela družba vjetrova nagnala nas da pođemo sa vrha Prutaša. Spuštamo se niz zatravnjene strmine, a vjetar raščešljava nedozrelu travu pod našim nogostupima.

I tako, šibani vjetrom, pod prijetnjom tamnih oblaka zatrudnjelih kišom, stigosmo u dolinu, do vrela Piščet. Ovdje, iz ljutog kamena, zalutala voda galopira i navire kao suze djevojačke za izgubljenom i nepovratnom ljubavi.

Odavde, iz prostrane doline, kroz koprenu ljetnog pljuska, na tebe zamišljeno gledamo zebrasti dive — Prutašu.

Prutaš (2400 m)
iz Todorova dola

Foto:
U. Beširović

Ne po nordijskom, već po humanom sistemu

Uz XVI. memorijal »Janko Mišić«

JURAJ POSARIC

PD »ŽELJEZNIČAR« ZAGREB

U nedjelju 15. travnja, iz Ruda pod zasniženim Oštrcom, krenuli su, točno poslije 8 sati, takmičari XVI. memorijala J. Mišića na put u nepoznato. Poslije prvih ekipa u kategoriji članova (KC) od 19 do 35 godina ovog tradicionalnog masovnog planinarskog orijentacionog natjecanja, u zemlji vlažnoj od kiše i otopljenog snijega, ostali su otisci čepova atletičarskih papuča.

Papuča.

Atletičarskih papuča!

Zamislite, što će dotične papuče na orijentacionom natjecanju?

Na planinarskom orijentacionom natjecanju?

U pravilima koja je vrijedni organizator poslao uz prijavu za natjecanje, u jednom članu lijepo piše, da pobijede trojka koja stazu prode u najkraćem vremenu. I to je sva mudrost.

Stvarno, prvoplasirana trojka prijeđe stazu za 3,23 sata. Čestitam! Stazu dugu skoro pola one od Marathona do Atene s ukupno 1200 metara uspona. Još danput čestitam!

A kako se, molim vas, može u planinama prikeći 18 (osamnaest) kilometara za 3,23 (tri sata i dvadeset i tri minute)? Po planinama se planinari, tj. hoda s naprtnjačom na ledima, štapom u ruci i gojzericama na nogama. To sam čuo još dok sam bio klinac, od svog tate i drugih stričeka planinara. Ali sa svim tim se ne prelazi osamnaest kilometara za... itd.

Prema znanosti o hodanju po planinama koju propovijedaju planinski vodiči, a napose liječnici sportske medicine, takva se staza može najljepše propješaći za šest do sedam sati.

I što sad?

Sada vlasta »njegovo veličanstvo nordijski sistem!« Tamo na dalekom sjeveru sjetili se ljudi izmislići orijentaciono natjecanje po ravnicima, a jer je tamo obično hladno, pustili su natjecatelje trčati da se usput malo ugriju. Cross-Country od kontrole do kontrole. A tamo pak negdje, kod četrdeset i pete paralele, vidjeli ljuti to, kako se oni na sjeveru griju bez drva i ložulja, pa rekli:

Nismo ni mi gori!

Pa, izvolite drugovi planinari zamijeniti naprtnjače i gojzerice za gačice, sprinterice

i Sylva-kompase, a što je kod nas toplija klima — nije važno.

Sada vam je jasno. Atletika po bregovima. Tu i tamo koja krava začudeno gleda kako nekakvi šarenogači jurcaju s brduljka, pa preko potoka, uz livadu, na vrh brijege.

Pazite! Sad otkrivam Ameriku! Neki planinari su počeli glumiti trkače i trčati na planinarskim orijentacionim natjecanjima u gaćicama.

I osvajati prva mjesta. U gaćicama.

A u pravilima lijepo piše da je trojka uz prijetnju diskvalifikacije dužna pomoći natjecatelju koji se nađe u nevolji. Na primjer: poviti ranu prvim zavojem. A čime će to učiniti natjecatelj u gaćicama?

Gaćicama??

I počeo je rat. Traseri staza počeli razmisljati: Producimo li stazu i provedemo preko sedam brda i dola, takvi neće moći trčati, već će morati hodati.

Jest vraga!

Trkači počeli trenirati svaki dan, pa opet došli na isto. A staza dogurala i do pola maratonske, a sve bez pokroviteljstva Atletskog saveza.

A što na to kažu planinari koji su uveli ta natjecanja, nekad davno, da bi se vidjelo kako se tko snalazi u prirodi bez crveno-bijelih markacija?

— Mi ćemo lijepo stazu prehodati. Zašto žuriti kad se unaprijed zna tko će pobijediti? Ili se uopće nisu prijavili.

Šteta! Došli divlji, istjerali pitome.

Ne, to više tako ne smije i ne će biti.

U ime planinarstva i svega onoga što oplemenjuje čovjeka u prirodi skinut ćemo glavu Nordijskom sistemu u planinama i pokloniti ga nekom drugom.

Pripremajući se za organizaciju slijedećeg memorijala, pobrinut ćemo se da svaki natjecatelj ima odgovarajuću planinarsku opremu, bodovima nagraditi posjedovanje fotoaparata ili dalekozora, rekvizita bez kojih rijetko koji natjecatelj inače ide u brda i planinarski logično postaviti stazu.

I na kraju, za sve koji se zbog ovakvog stanja u orientaciji do danas nisu natjecali, na prijavu ćemo staviti naznaku:

NIJE PO NORDIJSKOM VEĆ HUMANOM SISTEMU!

PRVENSTVO SRBIJE NA CERU

Zbog tragedije na planini Ceru koja se dogodila 30. septembra 1972. godine u toku odvijanja dvo-dnevног orijentacijskog prvenstva planinara Srbije, ono je prekinuto. Naime, zbog vrlo duge staze i većeg broja zadatka koje treba izvršiti na terenu, prvenstvo Srbije se održava kao dvodnevno. Obilazeći kontrolne tačke na takmičarskoj stazi prvo gana takmičenja, u saobraćajnom udesu tragicno je izgubio život kapetan JNA Božin Božinovski, član Tehničke komisije i član PD »Avala«, iz Beograda. Čim su ekipe stigle na cilj prveg dana, takmičenje je prekinuto, a bodovanje završeno poslije u Planinarskom savezu Srbije prema postojećim rezultatima.

Na stazi od 25 km trebalo je za 6 h pronaći 6 kontrolnih stanica, zatim relativnu visinu staze, koordinate cilja, savladati prepreke, riješiti zadatke, pretrčati brzinsku etapu. Drugog je dana trebalo proći još 15 km (4 KT), kretati se po izlomljenom azimutu, odgovarati na SSP i GSS i izvršiti zadatak u svemu. Startovalo je 18 ekipa iz cijele Srbije. Stazu je sastavio i takmičenje vodio Aleksandar Petrović, načelnik Saveza beogradskih planinara, inače član PD »Zeljezničar« koje se već dvije godine ne takmiči. Pobjedila je »Avala« iz Beograda, prošlogodišnji prvak Srbije, u sastavu: Ljubin Kočović, ing. Branislav Božović i Radomir Bulatović. Drugi je »Čelik« 2., ekipa Metalurškog kombinata Smederevo, u sastavu: ing. Petar Ilić, Milan Krpan i Darko Marićević. Treći je »21 Maj« Beograd u sastavu: Buda i Veljko Radović i Vasa Bobić. Ove tri ekipe činile su reprezentaciju Srbije na prvenstvu Jugoslavije 14. i 15. oktobra na Papuku.

I 1971. godine bio je sličan redoslijed ekipa: 1. Avala, 2. 21 Maj Beograd, 3. Čelik Smederevo. U 1972. godini sve pobjedničke ekipe bile su iz beogradskih planinarskih zon, koja u 30 klubova okuplja preko 5000 registrovanih članova.

Ekipa pokrajina Kosovo i Vojvodina već duže se ne takmiče na ovom prvenstvu. Imaju svoja odvojena prvenstva i svoje pravke unazad tri godine direktno šalju na državno prvenstvo. Inače je 1969. godine »Akademik« iz Novog Sada bio prvak Vojvodine i prvak Srbije na Radanu ispred »Čelika«, a u sastavu ing. Đorđe Vučović, Franja Pehanović i ing. Predrag Zatezalo. Taj vrlo jak sastav danas je na okupu.

M. Kljajić

NOĆNO ORIJENTACIONO TAKMIČENJE U ČAST OSLOBODENJE BEOGRADA

Tradicionalno noćno planinarsko orijentaciono takmičenje u čast Dana oslobođenja Beograda održano je 28/29. 10. 1972. godine na obližnjem Avali. Takmičenje je bilo otvoreno za sve planinarske, sportske i druge organizacije. Stazu dugu 14 kilometara, sa 6 kontrolnih tačaka-stanica, trebalo je savladati za 4 sata i riješiti niz drugih zadataka iz planinarske orijentacije: ulaz pod određenim azimutom, određivanje tačaka presekom azimuta i koordinata, prelazanje brzinske etape (ispit spretnosti i izdržljivosti) i polaganje ispit u prve pomoći i gorske službe spasavanja.

Teren na kome su se nalazile kontrolne stanice bio je odlično izabran jer je polovina staze vodila kroz Šumski dio Avale. Vrijeme oblačno i malo vjetrovito ali povoljno za odvijanje takmičenja. U subotu 28. X 1972. godine na mjestu starta Planinarski dom »Carapićev brest« okupilo se 15 takmičarskih ekipa iz Beograda, Sarajeva, Zrenjanina, Niša, Smedereva, i vojne pošte 9234-Beograd.

U nedjelju 29. X 1972. godine Takmičarska komisija je sumirala rezultate i zvanično ih objavila pred svim učesnicima takmičenja:

1. Avala I — Beograd	1185	boda
2. Avala II — Beograd	1175	"
3. Čelik II — Smederevo	1170	"
4. Čelik I — Smederevo	1090	"
5. Jahorina — Sarajevo	1030	"
6. Avala IV — Beograd	1003	"
7. Javor — Beograd	830	"
8. JNA VP 9234-18	830	"
9. Pobeda MDM-B Beograd	689	"
10. Avala III — Beograd	600	"
11. PTT — Beograd	446	"
12. Pobeda INE — Beograd	363	"
13. EI Mladost — Niš	344	"
14. Zrenjanin — Zrenjanin	333	"
15. Obilić — Beograd	161	"

M. Kljajić

PRVENSTVO PLANINARA BEOGRADSKЕ ZONE

U nedjelju 9. septembra na Kosmaju je održano kvalifikaciono orijentacijsko takmičenje planinara beogradskе zone, koja u 30 društava okuplja oko 5.000 članova. Osim beogradskih tu su učlanjena i smederevska društva: Celik, Miroč i Sever. Od 19 ekipa trećina je bila iz Smedereva, jer su se Celik i Miroč takmičili sa po tri ekipe.

Na stazi od 20 km, sa 6 kontrolnih tačaka, pobijedila je ekipa Avale iz Beograda ispred 21. Maja i smederevskog Miroča, koji je prijatno iznenadjen i već duže u konstantnom usponu. U tri posljednje sezone uvjerljivo je ovde pobijedao Čelik 1. Ali ovog puta ekipa je pravo sa uspona na Mont Blanc stigla na start i to nekompletna, te je tako prošlo godišnji pobjednik ove zone na Divčibarama pao na 7 mjesto.

Stazu je sastavio i takmičenje vodio Aleksandar Petrović, član PD Željezničar i bivši načelnik PS Srbije. Prvi put je uveden potpuno različit start za sve ekipe, a ne kao prije isti i zajednički. Cilj je bio novi spomenik na Kosmaju.

Redoslijed ekipa bio je slijedeći: 1. Avala — Beograd, 2. 21. Maj — Rakovica-Beograd, 3. Miroč — Smederevo, 4. 21. Maj 2 — Rakovica-Beograd, 5. Čelik 2 — Smederevo itd.

M. Kljajić

DRUGO PRVENSTVO PLANINARA JUGOSLAVENSKIH ŽELJEZARA

Na Smetovima, vrlo lijepom izletištu 8 kilometara od Zenice, u nedjelju 25. 6. 1972. je održano 2. orijentaciono takmičenje planinara jugoslavenskih željezara. Na stazi od 20 km sa šest kontrolnih tačaka, koju su sastavili Jovo Šarović i Salih Gafić, najbolji je bio Celik, klub Metalurškog kombinata Smederevo, u sastavu Dragije Čikić, Milutin Kljajić i Milorad Garović, koji je stazu obradio i pretrčao za 3,05 sata, odnosno sat prije drugoplasiranog Čelika iz Željezare Nikšić u sastavu: ing. Vojin Dukanović, Dragan Milićić i Ratko Malović. Treća je sa zakašnjenjem od 3 minute ekipa Zvijezde iz Željezare Ilijas u sastavu Anton Baškarad, Amir Berbić i Irfan Slijivo. I na brzinskoj etapi Smederevcu su bili najbolji, pretrčali su je za 13 minuta, Nikšićani za 16, a Ilijas za 25 minuta.

Čelik iz Nikšića je i 1971. godine bio drugi, a ove godine bit će domaćin i organizator ovog takmičenja jugoslavenskih planinara. Ovo je izjavio ing. Dukanović, predsjednik sportskog društva Željezare Nikšić. Verujemo da će i ovaj budući skup biti vrlo uspešan.

Takmičilo se prema propozicijama PSJ sa po tri člana u ekipi, a redoslijed ekipa po zbrajanju negativnih bodova i mjerjenja brzinske etape je:

1. Čelik — Smederevo 18 bodova 13 min.
2. Čelik — Nikšić 27 bodova 16 min.
3. Zvijezda — Ilijas 43 boda 25 min.
4. Zenica 50 bodova itd.

Tri propovlaširane ekipe dobile su prigodne nagrade i bukete planinskog cvijeća, koje su im spremili mlađi planinari dok su bili na izletu.

Ing. Jure Šapina, predsjednik PD »Željezara« Zenica, društva domaćina, u završnom govoru između ostalog je istakao: »Svi mi radimo u metalurškim preduzećima, tamo gdje su zagadenja maksimalna i gdje planinari više nego na drugim mjestima krče put svome mjestu...«. On je preporučio, a skup se složio, da se u interesu još većeg uspjeha u radu, buduća sastajanja planinara jugoslavenskih željezara obavljaju pod izvjesnim patronatom PSD »Čelik« iz Smedereva koje je ovo iniciralo i pokrenulo 1971. godine povodom svoje 10-godišnjice i puštanja u rad dijela Metalurškog Kombinata Smederevo. Cio skup je protekao posve drugarski i u veoma prijatnoj atmosferi. Organizacija je bila besprekorna i domaćina svaka čast.

Na kraju da kažemo da je skup, kao i start i cilj, bio u domu Smetovi. To je lijepa kuća u lijepom krajtu, vrlo čista, na visini od 940 m. Dom je otvoren 1970. godine i najveći dijelom izrađen upornim radnim akcijama. Udaljen je od Zenice 8 km i povezan tek završenim asfaltnim putem. Stalno je opskrbljjen, s tekućom hladnom i toploim vodom, s parnim grijanjem i dvije kuhinje, za planinare jedna, a druga domska.

Splitski planinari na Dinari

BOJAN TOLLAZZI

SPLIT

Nedjelja, 22. travnja 1973. godine u jutro. Na Rivi ispred Sv. Frane sakupilo se 35 planinara. Kuda li će ovaj svijet? Svi u planinarskoj odjeći sa teškim ruksacima! Cilj je Dinara. Izlet planinara splitske regije.

Dan je divan. Nebo bez oblaka. Sjeveroistočno od grada kupa se u sunčevoj zori slijegom pokriveni Mosor. Mnoge oči planinara tog jutra okrenule su se znatižljivo prema vrletima Mosora da tu nađu odgovor — kakvo će biti vrijeme? Sunčeve zrake unijele su još više raspoloženja u već ionako raspoložene planinare.

Autobus kreće. Zagor, smijeh, planinarske priče, pozdravljanje i upoznavanje. Vozimo se po vrlo lošem putu kroz maglu prema selu Glavašu na podnožju južne padine Dinare. Odjednom, kao da se podigao zastor kazališta. Pred našim očima sva u sjaju bjeline novo napadalog snijega, umivena od dugih kiša, zabilatala je u plavetnitu neba, sunčevim zrakama obasjana ljepotica-planina Dalmacije, Dinara. Svi se dižemo sa svojih sjedišta. Pitana, odgovori, divljenje našo »ljepotici«, ali i visini koju trebamo savladati.

Ubrzo smo napustili udobni autobus i naptigli teške naprtinjače. Po njihovoj veličini moglo bi se zaključiti da vlasnici namjeravaju ostati mjesec dana u planini (standard i appetiti). Još je malo prohладno. Svejedno, skinuli smo vindjake i džempere. Padina Dinare i težina tereta na ledima, brzo će nas ugrijati.

Krećemo kroz selo Glavaš. Tipično dinarsko selo, sagradeno na padini Dinare i njezinog krša. Pozdravljamo stanovnike, a oni nam žele sretan put i uspon. To su kršni ljudi, oprobani prohujalim stoljećima, očeličeni surovom dinarskom klimom. Neka im je sa srećom i u buduću! Na izlazu iz sela formiramo kolonu. U svim srcima isti žar — popeti se na vrh. To znači pripremiti se na napore i ustrajnost.

Sa čela kolone dođe naredenje putem »vezet« da se prebrojimo. Jedan, dva... Ima nas tačno 35 planinarki i planinara. Netko dobaci: Dobro da smo se prebrojili sada, dok nas nije još magla obavila. Na Šator-planini 1970. prebrojili smo se tek kada smo već dva sata lutali po magli. Bilo nas je 13! Pa šta da još dodamo?

BILJEŠKA O ČLANKU NA SLIJEDEĆOJ STRANICI

U dvobroju 1—2 iz 1967. godine donesen je prilog u kojem su popisani članci o bosansko-hercegovačkim planinama objavljeni u ovom časopisu od njegovog izlaska zaključno sa 1966. godinom. Ovdje su obuhvaćeni bibliografski podaci objavljeni u časopisu od 1967. do zaključno 1972. godine. No, osim izloženog, u časopismu je još niz kraćih članaka i vijesti o planinarskim aktivnostima, ali radi svoje male obimnosti ovdje nisu pobrojani. Prva brojka označava dvobroj »Naših planina«, druga godinu, a treća stranicu. Podatke o speleološkim istraživanjima, uključivo i BiH, objavio je ing. S. Božičević u NP 11-12 1969, str. 279.

Padina je sve strmija. Poslije sat i pol uspona već nailazimo na snijeg. Sve više ga ima. Radost! Mjesec maj je »ante portas«, a na planinama još čvrsto caruju zima, vjetrovi i mrazovi. Stižemo do pastirske staja na Razvali. Jedva ih primjećujemo, toliko je snježni pokrivač debeo. Udobno se smjestimo okolo staje. Nađe se i po koja daska, greda, što sve dobro dode za sjedište. Već i vatrica pucketra. Odrješujemo naprtinjače, appetita nikome ne nedostaje. Treba se i dobro okrijepiti, jer je pravi uspon tek pred nama.

Opet kolona, brojno malo smanjena. Ka vrhu kreće nas 24, ostali će sačekati kod staja. Na čelu kolone utire prtinu Boris. Visok je to momak. Nije mu lako, ali je korisno! Na Špicbergima, kamo će ići kao član alpinističke ekspedicije PD »Mosor«, bit će sigurno mnogo više snijega.

Padina je sve strmija, snijega sve više, ali i sa svakim metrom uspona sve jača volja da se pobijedi visina. Vođa izleta sve češće pištaljkom daje znak za odmor. Ali samo dvije minute, disciplina!

Pobjeda je tu! Svih 24 planinara popelo se na vrh V. Kleka (1706 m). Među nama i drug Pavao Ligurić sa svoje 64 godine. Njemu naročito čvrsti stisk ruke! Pruža nam se divan vidik na Troglav, Šator-planinu, sve pod snježnim pokrivačem, a u Cetinskoj krajini cvatu voćke.

Sa sobom smo ponijeli i limenu kutiju sa spomen-knjigom. Svih 24 planinara upisalo se. Knjiga će ostati na vrhu V. Kleka i neka se svi upisu u nju, koji stignu na taj vrh. Točno prema sjeveru povremeno iza oblaka izviruje najviši vrh Dinare visok 1831 metar. Kao da nas zove. Snage i volje imamo, ali vrijeme ne dozvoljava, Split je još daleko.

Sretni se spuštamo niz strmu padinu prema stajama. Zaori pjesma planinarska, pjesma drugarstva. Počinje padati i snijeg. Veličanstveno je! Ništa nam ne može pokvariti raspoloženje. Ni kiša, koja nas dobro kvazi kroz Glavaš.

Društveni izlet planinara, članova planinarskih društava »Mosor«, »Split« i »Kozjak« posve je uspio!

Dinaro, doviđenja na jesen!

Bosna i Hercegovina u »Našim planinama«

JOSIP BAĆI

SARAJEVO

Bitovanja

Emina Hrasnica, Sarajevo: Na Lopati novembru	9—10/67—228
Mehmed Sehić, Sarajevo: Lisin i njegovi vidici	5—6 /70—144

Bjelašnica — Igman

Drago Bozja, Sarajevo: Deset bjelašničkih dana	5—6 /67—135
Uzeir Beširović, Sarajevo: Oj Igmane, ti planinu stara	5—6 /69—113
Slobodan Zalica, Sar.: Pećina Kuvija ili Megara	1—2 /72—41

Cvrsnica

Uzeir Beširović, Sar.: Olujna noć na Plasi	1—2 /67—40
Ešref Korjenić, Sar.: Više od tristo puta na Cvrsnici	9—10/67—231
Josip Plaček, Zagreb: Sjećanje na izgradnju kuće na Vilincu	11—12/67—244
Bećir Behrem, Jablanica: Planinari PD »Vilinac« na djelu	11—12/67—265
Bećir Behrem, Jablanica: Planinarska štafeta na Cvrsnici	7—8 /68—191
Ing. Marija Kostanjšek, Zgb.: Sa Prenja na Cvrsnicu	1—2 /69—21
Ilija Dilber, Zenica: Sjećanje na jedan uspon	3—4 /69—60
Bećir Behrem, Jablanica: Izlet na snježnu tvrdavu Hercegovine	9—10/69—226
Ilija Dilber, Zenica: S putom po Cvrsnici	5—6 /70—116
Petar Hilčić, Sar.: Veliki kuk na Cvrsnici	5—6 /70—123
Sonja Šiljak, Sar.: Želja stara 20 godina	3—4 /71—36

Jahorina — Ravna planina

Nazim Skaljić, Sar.: Ravna planina	9—10/67—219
Ešref Korjenić, Sar.: Entuzijazam »Igmanaca«	9—10/67—220
Hrvoje Batinić, Sar.: Radujemo se proljeću	7—8 /68—178
Branislav Zlobicki, Sar.: Nova godina na Jahorini	9—10/69—196

Maglić

Ešref Korjenić, Sar.: Planina u kojoj vode nema	3—4 /67—71
Uzeir Beširović, Sar.: Planinski susreti	7—8 /69—71
Mirko Grašovec, Zagreb: Zapis i doživljaji s Maglića	3—4 /72/89
Uzeir Beširović, Sar.: Susret sa Lebršnikom	5—6 /72—127
Ivo Ott, Karlovac: Šetnje Maglićem i Zelengorom	9—10/72—239

Planine Zapadne Bosne

Mehmed Salkić, Bihać: Na Šatoru i Klekovači	7—8 /70—197
Uzeir Beširović, Sar.: Na vrhu Klekovače	3—4 /71—38
Ešref Korjenić, Sar.: Oj Kozaro, gusta šuma!	7—8 /71—135
Mehmed Sehić, Sar.: Planine zapadne Bosne	9—10/71—182
Mehmed Sehić, Sar.: Raduša, Ljubuša, Vran	1—2 /72—33

Prenj

Uzeir Beširović, Sar.: Priče s Prenja	3—4 /67—51
Ešref Korjenić, Sar.: Novogodišnja noć	3—4 /67—54

K. N. U carstvu poezije	3—4 /67—55
Branislav Zlobicki, Sar.: U pohode Prenju	5—6 /67—102
Borislav Radošević, Sar.: Prenj u maju Ilija Dilber, Zenica: U stijenama zapadnog Prenja	9—10/67—221
ing. Marija Kostanjšek, Zagreb: Sa Prenja na Cvrsnicu	7—8 /68—161
Uzeir Beširović, Sar.: Lupoglavl Slobodan Zalica, Sar.: Žimski uspon na Lupoglavl	1—2 /69—21
	5—6/70—118
	1—2 /72—37

Tjentište

Ešref Korjenić, Sar.: Planinarsko obilježavanje Sutjeske	5—6 /68—97
Uzeir Beširović, Sar.: Muzej u planini Ing. Svetozar Knežević, Goražde: Nacionalni park Sutjeska	5—6 /68—101
	11—12/69—258

Treskavica

Drago Entraut, Sar.: Kruna Nikolinih stijena	1—2 /68—31
Vlado Oštrić, Zagreb: Partizansko planinarenje na Treskavici	1—2 /70—14
Vlado Oštrić, Zgb.: Pisci, znanstvenici i partizani o Treskavici	9—10/70—257

Tuzlanski region

Željko Hlebec, Zagreb: Preko Konjuh planine	1—2 /68—22
Boris Regner, Beograd: Konjuh planinom	9—10/70—245
Karmelo Lovrić, Split: Prvi susret s Ozren planinom	5—6 /71—93

Vlašić

Uzeir Beširović, Sar.: Vlašić	7—8 /67—159
Ešref Korjenić, Sar.: U tminli paklarskih stijena	2—10/70—243
Sefko Hadžalić, Sar.: Poljubac životu	9—10/70—243

Vranica

Ing. Čedomil Šilić, Sar.: Jedna planina mijenja svoj izgled	7—8 /67—163
Uzeir Beširović, Sar.: Put preko Vranice	3—4 /68—50
Uzeir Beširović, Sar.: TV Karavan na Vranici	7—8 /69—189
Branislav Zlobicki, Sar.: Iz planinarskog dnevnika	9—10/69—193
Josip Bačić, Sar.: Preko planina od Busovače do Bradine	9—10/69—209
Tomislav Batinić, Sar.: Na Vranicu sa zapadne strane	11—12/70—303
Tomislav Batinić, Sar.: U potrazi za izvorom Vrbasa	5—6 /72—131

Zelengora i Lelija

Mr Ekrem Gacić, Sar.: Uspon na Leliju	1—2 /68—39
Uzeir Beširović, Sar.: Žimski uspon na Zelengori	5—6 /72—115
Uzeir Beširović, Sar.: Čudan spomenik na Zelengori	9—10/72—215
Ivo Ott, Karlovac: Šetnja Maglićem i Zelengorom	9—10/72—239

Zenički region

Milan Šabić, Zenica: Smetovi	5—6 /67—106
Abdulah Hodžić, Zenica: Smetovi — duša Zenice	1—2 /71—10

Rijeke i jezera

Dr Halid Čaušević: Vinjete za priče o jezerima	1—2 /67—7
Veljko Vučetić, Split: Modro i Crveno jezero kod Imotskog	3—4 /67—56
Agata Truhelka, Zagreb: O Plivi i Vrbasu	1—2 /68—33
Uzeir Beširović, Sar.: Bosanski kolorado	9—10/68—208
Uzeir Beširović, Sar.: Kozja čuprija	9—10/68—209
Uzeir Beširović, Sar.: Suze neba	11—12/68—244
Uzeir Beširović, Sar.: Naši kanjoni	7—8 /71—131
Boris Regner, Beograd: Nad kanjonom Drine	1—2 /72—39

Transverzale u BiH

Miroslav Miličević, Sar.: Transverzale u BiH	3—4 /67—75
Ešref Korjenić, Sar.: Dnevnik planinar, transverzale Sutjeska	1—2 /69—13
Mehmed Sehić, Sar.: Transverzale u BiH	1—2 /70—19
Uzeir Besirović, Sar.: Tuzlanska plan. transverzala	3—4 /72—65
Mehmed Sen.c, Sar.: Tuzlanska plan. transverzala	7—8 /72—173
Mehmed Sen.c, Sar.: Tri nove transverzale u BiH	9—10/72—235

O ostalim planinama u BiH

Branislav Zlobicki, Sar.: Na pustom gradu Bobovcu	5—6 /67—97
Ing. V.ktor Rzehak, Sar.: Zaštita prirode u BiH	5—6 /67—113
Kiro Bihać, Skopje: 10 godina susreta »Bratstvo i jedinstvo«	9—10/67—229
Uzeir Beširović, Sar.: Kladowo polje	11—12/67—273
Uzeir Beširović, Sar.: Život u planini	1—2 /68—9
Ešref Korjenić, Sar.: Hvala mlađici iz GSS-a	3—4 /68—57
Dr Halid Čaušević, Sar.: Čovjek i stijena	7—8 /68—145
Zijah Jajatović, Sar.: Nekoliko riječi o Visočići	7—8 /68—162
Ešref Korjenić, i Nazif Skaljić, Sar.: Na dubini od 207 m (Visojevica)	9—10/68—203
Dr Halid Čaušević, Sar.: Razočaranja koja to možda i nisu	11—12/68—241
Seško Hadžalić, Sar.: Meditacije o jednom liku	3—4 /69—53
Bećir Behrem, Jablanica: Prvi put na Dinari	3—4 /69—68
Ešref Korjenić, Sar.: Planinari, dodite nam opet	5—6 /69—99
Uzeir Beširović, Sar.: Stečci	11—12/69—253
Ešref Korjenić, Sar.: Giljska pećina Josip Bačić, Sar.: Trebeviću visok terferić!	1—2 /70—11
Uzeir Beširović, Sar.: U zemlji što se Bosna zove	3—4 /70—74
Mehmed Sehić, Sar.: Cabulja	11—12/71—237
	5—6 72—123

Alpinizam

Smjer Mulahusić — Hilčišin u Izgorjeloj grudi (Prenj)	3—4 /67—88
Smjer Mulahusić — Hilčišin u sz. stijeni Otiša	" "
Smjer Mulahusić — Hilčišin, smjer C u Zupcu	" "
Smjer »Tečajka« u stijeni Osovca na Prenju	9—10/67—233
Smjer »Elegantna« na Romaniji	" "
Smjer Dilber-Zahirović u Izgorjeloj grudi	5—6 /68—133
Smjer Dilber-Omanović u zapadnoj stijeni Otiša	" "
Smjer Dilber-Zahirović u Vjetrenim brdima	" "
Smjer u Obliku na Treskavici	7—8 /68—185
Desna pakotina u stijeni Romanije	" "
Varijanta željezničarskog smjera na Pešti brdu u Cvrsnici	" "

Sjeveroistočna stijena Osovca	11—12/68—280
Prečenje Podotija	" "
Sjeverozapadna stijena Zelene glave	" "
Južna stijena Babina zuba kod Sarajeva	Novi smjerovi u skupini Biće-Maglić 3—4 /69—92
14 prvenstvenih uspona na Prenju (Josip Leskovšek, Zgb.)	3—4 /70—106
Novi usponi na Prenju	3—4 /70—107
Smjer »Jekac u zapadnoj strani Otiša	11—12/70—313
Prvenstveni usponi u Magliću	7—8 /71—172
Varijanta smjera Dragman-Brezovački u Velikom kuku u Cvrsnici (Faruk Zahirović, Sarajevo)	11—12/71—263
Smjer Hilčišin-Zal.ca na Lupoglavlju (Slobodan Zalica)	3—4 /72—105
Prvenstveni silaz niz stijenu Velikog Kamena na Prenju (Borislav Aleraj)	5—6 /72—149
Smjer »Kišoviti kamini« na Treskavici (M. Sišić, Sar.)	11—12/72—293
Dugi bosanski smjer na Prenju (M. Sišić, Sar.)	" "
Smjer »Bjelašnica 25« u stijeni Veleži (M. Sišić, Sar.)	11—12/72—294
Zimski uspon na Osobac u Prenju (M. Sišić, Sar.)	" "
Varijanta kamina u Izgorjeloj grudi na Prenju	11—12/72—295
Kotlovske smjerovi na Bjelašnici (Drago Bozja)	11—12/72—295

Materijali za historijat planinarstva u BiH

Dr Halid Čaušević, Sar.: Planinarstvo u BiH između dva rata	3—4/67—59; 5—6 /67—107 i 7—8/67—179
Mišo Miličević, Sar.: Uz 20-godišnjicu izgradnje planinarskih kuća u BiH	7—8 /67—187
Dr Halid Čaušević, Sar.: Planinarstvo u BiH između dva rata	9—10/67—214
Vlado Oštrić, Zagreb: Novi prilog povijesti RTD »Prijatelj prirode«	11—12/68—265
Dr Halid Čaušević, Sar.: Planinarski i sociološki aspekti jedne lamentacije	5—6 /69—121
Ešref Korjenić, Sar.: Na marginama predatnog »Prijatelj prirode«	7—8 /70—181
Drago Entraut, Sar.: 20 godina rada PD »Treskavica«	1—2 /70—33
Ešref Korjenić, Sar.: Sarajevsko turističko društvo »Prijatelj prirode«	1—2/71—21; 3—4/71—63 i 5—6 /71—113
Dr Halid Čaušević, Sar.: Dileme oko jedne osamdesetgodišnjice	11—12/71—273

Portreti

Dr Mirko Marković, Zagreb: Josip Plaček, uz osamdesetgodišnjicu	11—12/67—241
Vlado Oštrić, Zagreb: Izlet Gavrila Principa na Bjelašnicu 1911. god.	1—2 /68—13
Ešref Korjenić, Sar.: Anton Južnić, šezdeset godina drugovanja sa planinom	3—4 /69—73
Abdulah Hodžić, Zenica: Mirko Popović, dobitnik 12-aprilske nagrade grada Zenice	5—6 /72—153

In memoriam

Planinarska solidarnost — Suljo Suljagić (U. Beširović)	3—4 /67—93
Tužni spomen-k pod vrhom Bjelašnice (M. Vasiljević-Lilo)	11—12/68—235
Jozo Klepica 1904—1969 (Uzeir Beširović)	9—10/69—231
Poslijepo tragedije na Prenju (dr Željko Poljak)	5—6 /70—115
Jovo Radomirović-Cića (Adalbert Kačvinski)	3—4 /70—98
In memoriam trojici hrabrih (Milan Andrić)	5—6 /70—113
Ljudevit Cermak (Martin Ivezić)	7—8 /70—223
Lujo Dic (Josip Bačić)	9—10/70—265
U pohode mrtvim drugovima (Tomislav Batinčić)	1—2 /71—26
Robert Benak (Radoslav Radošević)	5—6 /71—86
Memorijalni pohod na Lupoglavlju (Uzeir Beširović)	5—6 /71—87
Tužna desetogodišnjica (Ante Griman)	9—10/72—245
Jakob Trifković (Josip Bačić)	11—12/72—282

Vjekoslav Škaberna

1893—1973

U 80. godini života umro je 19. svibnja zagrebački planinar starije generacije Vjekoslav Škaberna. Rođen 20. V. 1893. u Zagrebu, grafički je zanat izučio u tiskari Granitz 1912. kao ručni slagar, a 1915. prakticira za strojotiskara. Već 1912. pristupa u planinarsku sekciju tipografskog sportskog kluba »Zagreb«, te propagira planinarski pokret među grafičkim radnicima.

Godine 1922. učlanio se u HPD, te zajedno sa svojim pok. prijateljem grafičarom Karlekom Rantom, članom UO »Središnjice« HPD-a, postavlja 1922—1925 prve markacije i putokazne ploče na našoj Medvednici i u Samoborskom gorju. Godine 1925. učlanio se i u PD »Runolist« u Zagrebu, te svim marom zdušno pomaže u dobrovoljnim radnim akcijama na pripremnim radovima za gradnju planinarskog doma »Runolist«.

Zajedno s Rantom bio je 1929. prvi puta u Julijskim Alpama, te je posjetio Triglav. U narednim godinama prošao je Kamniške Alpe i Karavanke, no naporne alpske ture nisu ga naročito oduševile. Ostao je vjeran Medvednici i Samoborskog gorju. Bio je angažiran i u Centralnom naobrazbenom odboru, sindikalne organizacije grafičara, naročito u uredništvu stručnog časopisa »Grafičke revije«. Kao funkcioner sindikalne organizacije prisustvovao je nekim stručnim ekskurzijama, npr. Beč—Prag, te na Međunarodnoj grafičkoj izložbi u Barceloni. Godine 1930. u zajednici sa drugom Pipinićem organizirao je prvu »Izložbu štampe« u starom Zagrebačkom zboru u Martićevoj ulici.

Poslijeratnoj organizaciji planinara pristupa odmah nakon osnutka PD »Zagreb« godine 1948. Nakon osnutka PD »Grafičar« 1950, prelazi u to društvo i svojom radnom dinamikom i velikim iskustvom pomaže oko izgradnje planinarskog doma na Malom Sljemu. Godine 1955. i 1956. bio je angažiran u Odboru za izgradnju vodovoda za dom, angažirao se i na terenu, na administrativnim poslovima, a pomogao je »Grafičaru« i u prvim koracima nakon preuzimanja objekta na Kraljičinu zdencu 1956. Još je spomena vrijedna i radna akcija na uređenju pješačke staze do Kraljičina zdence uz potok u duljini cca 3 km. Ideju za to uređenje dao je također drug Vjeko zajedno sa svojim pok. prijateljem Rantom. Oni su vodili nadzor i propagandu, te su predinjačili u radnim akcijama. Radovi su bili posvećeni 80-godišnjici osnutka planinarske organizacije u Hrvatskoj, a započeti su 18. srpnja 1954. Svečano otvorenje staze obavljeno je 17. listopada iste godine uz brojno učešće planinara.

Za svoj nesebičan i primjeran rad primio je 1958. diplomu počasnog člana PD »Grafičar«, 1964. Zlatni znak priznanja PSH, 1965. i 1970., prigodom proslava 15. i 20. godišnjice društva, spomen-plakete društva.

Na sahrani od pokojnog druga Vjeka oprostio se u ime PD »Grafičar« predsjednik drug Osrečak, evocirajući njegov dugogodišnji rad u planinarskim organizacijama.

D. R.

Iz literaturu

FICKO: KAMNIŠKE I SAVINJSKE ALPE

Peter Ficko: »Kamniške in Savinjske Alpe«, planinski vodnik, Ljubljana 1973. Izdavač Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Dvoržakova ul. 9. Uredio Milan Cilenšek. Tiskar »Mariborski tisk«. Zemljovid Alojz Prelc. Na slovenskem jeziku, 350 stranica, 10 trobojnih zemljovidov u prilogu, 16 fotografija reproduciranih na papiru, za umjetni tisk, plastični ovitak, format 12x16 cm. Cijena 75,00 dinara.

Kao što smo već najavili (NP 1—2, 1973, str. 18), izasao je iz tiska željno očekivani planinarski vodič »Kamniške in Savinjske Alpe«. Odmah da kažemo: sjajan je! To nije samo vodič, to je čitava enciklopedija o ovom dijelu naših Alpa. Knjiga kojom nam se predstavio Peter Ficko, profesor geografije u Velenju, mogla bi svakom autoru poslužiti kao životno djelo, a do sada nam je on kao planinarski pisac bio gotovo nepoznat! Dakako da Kamniške i Savinjske Alpe (to su, sada je nejasnoča oko imena riješena, dva dijela jedne alpske skupine) i zasljužuju ovakovu ediciju.

Gradivo je podijeljeno, slično kao i u nedavno izашlo vodiču po Karavankama, na tri glavna

dijela. U uvodnom dijelu prikazane su prirodne osobine i društvene pojave, a dodane su i praktične upute posjetiocu (npr. o stanicama GSS-a, planinarskim kućama, kretanju u graničnom pojasu i sl.). Drugi dio nosi naslov Doline i naselja, ima oko 40 stranica, a u njemu su obradena podnožja i polazne točke za uspone. Najobičniji i za posjetioca najvažniji je treći dio (240 stranica) u kojem su podrobnog opisani svi planinarski objekti, usponi do njih i do vrhova, te planinarski putevi i prelazi. Masis je podijeljen na četiri skupine: Storžičevu, istočnu centralnu, zapadnu centralnu, te istočnu, a svaka od njih na dvije do tri podskupine. Abecedno kazalo na kraju olakšava snalaženje u tom ojašnjoj knjizi.

Posebno treba istaknuti da knjiga nije samo vodič. Ona daje cjelovitu sliku o masivu, protkana je nebrojenim dragocjenim podacima i osobnim autorovim zapažanjima. Ilustracija nema mnogo, ali su vrlo dobro izabrane i dobro reproducirane. Teško da bi toj knjizi mogli naći neku zamjerku, a to je svakako i zasluga uredničkog odbora u kojem nalazimo ugledna imena stručnjaka. Zanimljivo je da su idejni začetnici serije ovakvih vodiča uspjeli

provesti u djelo jedinstven način obrade po određenoj shemi, pa iako je npr. autor vodiča po Karavankama druga osoba, čitalac to u prvi mah ne zamjeće. Dakako da pisci vodiča pri tome trebaju imati priličnu sposobnost prilagodavanja i u konцепцијi činiti stanovite ustupke, ali to je samo u korist čitalaca.

Kako se moglo čuti na nedavno održanoj redovnoj skupštini PZS, uskoro izlazi iz tiska i svezak o Julijskim Alpama iz pera Franci Savenca. Planinari bez sumnje i ovo djelo očekuju s velikim

zanimanjem, koliko zbog teme, toliko i zbog imena renomiranog autora. Preporučamo planinarima koji imaju namjeru posjetiti naše Alpe da svakako nabave obje knjige, jer će, koristeći se njihovim podacima, daleko potpunije i bogatije doživjeti planinu. Ovim kratkim prikazom dakako da nije sve rečeno o Fickovoj knjizi što bi trebalo reći i zato očekujemo i nadamo se da ćemo uskoro na stranicama našeg časopisa moći čitati potpuniji kritički prikaz.

Dr Željko Poljak

Vijesti

IZLOŽBA PLANINARSKE FOTOGRAFIJE PD »BJELAŠNICA«

Povodom 25 godina postojanja i rada planinarskog društva »Bjelašnica« u Sarajevu je od 9. 5. — 15. 5. 1973. godine u sklopu IV međunarodnog sajma Sporta i turizma u velikoj sali privredno-sportskog centra Skenderija održana izložba planinarske fotografije u organizaciji društva. Za izložbu se odzvalo 33 autora. Odziv autora po republikama izgleda ovako:

24 autora iz SR Slovenije (Ljubljana 22, Maribor 1, Kočevje 1),
8 autora iz SR Bosne i Hercegovine (svi iz Sarajeva),
4 autora iz SR Hrvatske (Zagreb 2, Opatija 1, Varaždin 1) i
2 autora iz SR Srbije (Zemun 1, Bačka Topola 1). Izloženo je ukupno 144 fotografije. Žirii u sastavu: Nikola Marušić, majstor umjetničke fotografije, Malik Zolić, amater II klase, Akademski klub Sarajevo i Teufik Bušatić, sekretar Foto saveza BiH, odredio je sljedeće nagrade:

I nagrada:
Simončić Jelka, Ljubljana — »Popad«;
II nagrada:
Bijak Vojko Ljubljana — »Stopinje v snegu« i Kvaternik Stane, Ljubljana — »Sam«;
III nagrada:
Beširović Uzeir, Sarajevo — »Pozdrav suncu i magli«,
Sehić Mehmed, Sarajevo — »Prošlost« i Müller dr Dušan, Ljubljana — »Na slemenu«;
Diplome:
Simončić Vlastja, Ljubljana — »Rjavina«,
Česnik Marjana, Ljubljana — »Jalovec«,
Korošin Janez, Ljubljana — »Prtovek«,
Smerki Zlatko, Varaždin — »Valovik« i Kulenović Nijaz, Sarajevo — »Skulptura«;
Nagrada Foto saveza BiH:
Bijak Vojko, Ljubljana — »Planinske kavke«;
Nagrada za najbrojnije učešće:
Foto-kino klub Planinske zvezde Slovenije,
Ljubljana.

M. Sehić

IZDATE ZNAČKE OSNIVACIMA TRANSVERZALE »PO PLANINAMA BIH«

Na skupštini Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine, koja je održana u Sarajevu 22. 4. 73. godine, izdate su značke transverzale »Po planinama Bosne i Hercegovine« njenim osnivačima. Hadžalić Šefki, Korjenić Ešrefu i Zrinušić Franji izdate su sve tri značke, bronzana, srebrna i zlatna, dok su Skoković Zvonimir i Sehić Mehmedu idate sve četiri značke, naime i počasna značka sa zlatnim vijencem PS BiH jer su podnijeli dokumentaciju o obilasku svih tačaka spomenute transverzale. Značke nose na poliedri ugravirane natpise za osnivanje transverzale, pa su tako početni brojevi ostali slobodni za obilaznike.

M. S.

UZ JUBILEJ PD »BJELAŠNICA« SARAJEVO

Povodom 25 godina postojanja i rada Planinarskog društva »Bjelašnica« u prva četiri mjeseca ove godine u prostorijama PD »Bjelašnica« održavane su svake srijede projekcije kolor-dijapo pozitiva. Po red planinara iz Sarajeva, Beširović Uzeira, Bozje Drage, Skoković Zvonimira, Hiljanić Petra, Džemaludina Cice, Rusjan Lazara, Sormaz Miodraga i Sehić Mehmeda kao gost bio je i poznati planinar

iz Karlovca Ivo Ott koji je prikazao dijapo pozitive sa novo otvorene transverzale »30 vrhova« (Slovenija — Austrija — Italija). Prostorije PD »Bjelašnica« bile su uvijek prepune, a održano je ukupno 15 predavanja.

Od početka ove godine do danas u prostorijama PD »Bjelašnica« održane su 4 izložbe planinarske fotografije koje su prikazale razvoj transverzala u Jugoslaviji. U prvoj izložbi bile su prikazane transverzale SR Slovenije. Druga izložba obradila je transverzale SR Hrvatske, dok je treća prikazala razvoj ovog veda planinarenja u SR Srbiji. Četvrta izložba prikazala je razvoj transverzala u SR Bosni i Hercegovini. Pored fotografija bile su izložene i skice svih 39 postojećih transverzala u Jugoslaviji. Posebna izložba obuhvatila je skice transverzale »30 vrhova«, koja je prošle godine puštena u obilazak u Sloveniji. Također posebna izložba prikazala je Velebitski planinarski put za koji među planinarama vlada veliko interesovanje.

SUSRET PLANINARA-ŽELJEZNIČARA U GUPČEVU KRAJU

Dne 15. IV 1973. održan je susret planinara željezničara iz Ljubljane, Maribora i Zagreba. Nakon prijema kod domaćina PD »Stubičan« iz Donje Stubice, prošli su putem kroz Gupčev kraj. Prijе obilaska kroz Gupčev kraj izmijenjene su zdravice u čast »Dana željezničara«, zatim u spomen na 400-godišnjicu Seljačke bune pod vodstvom Matije Gupčića, koju je evocirao predsjednik planinara domaćina.

Susret je bio vrlo srdačan i sam po sebi nameće potrebu što tješnijih i češćih susreta između planinara Slovenije, Hrvatske i drugih republika.

Nakon susreta podijeljene su diplome, koje simboliziraju »Dan željezničara«, zatim se krenulo statom kroz Gupčev kraj, koji je bio vrlo lijep, iako nas je kiša nemilice pratile do Gupčeve lipe. Susret je okončan u Gornjoj Stubici uz pjesmu i glazbu učesnika.

Vrijedno je napomenuti, da se medu nama nalazio 78-godišnjak Pero Armanini, koji je u vrlo dobroj planinarskoj kondiciji.

Josip Sakoman

GOSPIČKI PLANINARI NA OLIMPU

Članovi PD »Visočica« iz Gospića Pero Korica, Ante Rukavina i Dane Surla pridružili su se planinarama-željezničarima iz Beograda i Niša i 1. svibnja izvršili uspon na najvišu grčku planinu Olimp. Iz mjesta Litochoro, jugoistočno od Olimpa i nedaleko od Egejskog mora, autobus je planinare dovezao do kraja novootvorene šumske ceste na visini od 1100 metara, a odatle do planinarskoga doma na visini 2100 metara ima 3—4 sata hoda, od čega je posljednju četvrtinu staze pokrivalo nevelik snijeg. Prvi svibnja Korica i Rukavina sa još trinaestoricom planinara iz Beograda i Niša pokušali su uspon na najviši vrh Olimpa (2917). Iako pravi amateri i amaterski opremljeni sa samo 2 cepinama i jednim užetom, stigli su skoro na sam vrh. Uspon od doma do najviših vrhova ide po snijegu i vrlo strmim padinama, mjestimično po ledu i isparima. Posljednjih nekoliko desetaka metara bilo je nemoguće svladati po strmom, uskom te zaledenoj i po život opasnoj stjeni. Steta, jer su sam vrh i grčka zastava na njemu bili na dohvrat ruke. Ovaj izlet i uspon članovi PD »Visočice« iz Gospića poduzeли su kao svoj prvi prilog proslave 100-godišnjice hrvatskog planinarstva (1874—1974).

Ante Rukavina

UREĐENA STAZA NA OŠTRU KOD GOSPIĆA

Brežuljak Oštra (798 m) udaljen je od Gospića 4 km idući prema Karlobagu, sa svih strana izgleda kao pravilan stozac. Desetjećima su učitelji vodili djece na njezin vrh učeći ih tu prvim planinarskim koracima i, »zaražen« lijepim pogledom na Ličko polje, mnogi zauvijek postaše planinari. Još prije Prvog svjetskog rata ondašnji predsjednik podružnice HDP-a u Gospiću Ivan Gojtan uređuje stazu do vrha, koja je na većem dijelu puta i danas prilično sačuvana, a na samom vrhu podizže piramidu. Bile su to prve akcije u njegovu legendarnom planinarskom radu u Lici. Temelji piramide i danas se vide, a porušena je na upravo smješan način. Naime na sjevernoj padini Oštре nalazila se još od godine 1893. rezervoar za vodu gospičkog vodovoda. U bojazni da tko ne zatruje vodu, za vrijeme prvog svjetskog rata austrougarska vlast je uz rezervoar podigla baraku i postavila stražu. Kad je završen rat novoustavljena vlast je makla stražare i uskoro općinska uprava poslala dva radnika da porušu onu »baraku« na Oštři. Radnici su porušili piramidu na vrhu Oštře smatraci je manje važnom od nepotrebne barake uz vodovod. Zaprepašteni Gojtan podigao je sudska tužbu, no piramida nije ni do danas obnovljena.

I posljednjih godina Oštřa je omiljeno izletište manjeg broja Gospičana, pa su zato članovi PD »Visočica« iz Gospiča iskoristili lijepo ovogodišnje ožujske dane i raskrili i počistili stazu, te je posve iznova označili. Na početku uspona, koji je ujedno ulaz i u kamenolom Gradevinskog poduzeća »Lika«, stavljena je ploča sa oznakom visine i pravca. Pri ovom poslu naročito su se istakli poniri-planinari Jerko, Nina, Vlatka i Antonija Rukavina i Nada Dragosavac.

Tako se sada od asfaltne ceste do vrha može doći za četrdesetak minuta lagana hoda svaldavši visinsku razliku od 230 metara.

Ante Rukavina

TRANSVERZALA »SUTJESKA«

Na XI sletu planinara Jugoslavije, održanom na Kozari prošle godine, puštena je u obilazak i transverzala »Sutjeska«.

Do kraja 1972. godine transverzalu je obišlo 17 obilaznika. Prvih pet su članovi ekipe koja je markirala transverzalu.

1. Ešrefi Korjenić	PD »Energoinvest«	Sarajevo
2. Dževdet Jaha	PD »Igman«	Sarajevo
3. Srećko Veselinović	PD »Igman«	Sarajevo
4. Mićo Carapić	PD »Maglić«	Goražde
5. Jakub Hubljev	PD »Maglić«	Goražde
6. Petar Simoneti	PD »Konjuh«	Tuzla
7. Enver Muhalihović	PD »Konjuh«	Tuzla
8. Hedija Alispahić	PD »Konjuh«	Tuzla
9. Mubera Bećirović	PD »Konjuh«	Tuzla
10. As.m Kalesić	PD »Konjuh«	Tuzla
11. Šefko Mutevelić	PD »Konjuh«	Tuzla
12. Hamzalija Mehinović	PD »Svatovac«	Lukavac
13. Zvonko Skoković	PD »Bjelašnica«	Sarajevo
14. Sead Pršes	PD »Bjelašnica«	Sarajevo
15. Mehmed Šehić	PD »Bjelašnica«	Sarajevo
16. Ivo Ott	PD »Dubovac«	Karlovac
17. Mehmed Šehić (II put)	PD »Bjelašnica«	Sarajevo
M. S.		

PRVE ZNAČKE TRANSVERZALE »PO PLANINAMA BIH«

Za republičku transverzalu »Po planinama Bosne i Hercegovine«, koja je puštena u obilazak prošle godine na XI sletu planinara Jugoslavije na Kozari, izdate su prve bronzone značke.

Za tu transverzalu, koja se obilazi po sistemu bodovanja kontrolnih tačaka, uspostavljene su tri značke: bronzana (100 bodova), srebrna (200 bodova), zlatna (300), dok obilaznik koji sakupi 400 bodova od mogućih 470, dobija počasnou značku za zlatnim vijencem, koja se inače dodjeljuje za naročite zasluge u razvoju planinarstva. Prve tri značke obilaznici plaćaju po cijeni od 30 dinara po komadu, dok se počasnou značku za zlatnih vijencem i diploma dodjeljuje besplatno.

Dnevnik ove transverzale može se nabaviti u Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine po cijeni od 10 dinara.

Prvi nosioci bronzanih značaka jesu		
1. Meandžija Nenad	»Bjelašnica«	Sarajevo
2. Sajević Jozo	»Bjelašnica«	Sarajevo
3. Kulenović Damir	»Bjelašnica«	Sarajevo
4. Milicević Miroslav	»Bjelašnica«	Sarajevo
5. Arnautović Fuad	»Famos«	Hrasnica
6. Hadžimuratović Smail	»Energoinvest«	Sarajevo
7. Mlinarević Antun	»Energoinvest«	Sarajevo
8. Hilčićin Petar	»Bjelašnica«	Sarajevo
9. Džemaludin Cico	»Bjelašnica«	Sarajevo
10. Sarmaz Miodrag	»Bjelašnica«	Sarajevo
M. S.		

»JAVOR« — NOVO PLANINARSKO DRUŠTVO U VLASENICI

Visojevac, pošumljena zelena barijera, prijeteci se nadiv nad malim bosanski gradić — Vlasenicu. Visojevac, najvišim vrhom Klik (904 m), ustvari je sjeverni izdanak prostrane zelene planine Javor, a ispod Vlasenice u pravcu sjevero-zapada prostire se ravni blagozatalanski Birač, poznat ustanječi kraj naše Narodnooslobodilačke borbe. Njegovi hrabri borci — neki od njih su proglašeni narodnim herojima — i narod toga kraja dali su velik doprinos našoj narodnoj revoluciji, pa uslijed tega zauzimaju vidno mjesto u istoriji NOR-a.

Iako se svi ostali gradovi Birača nalaze u nižim i pitomijim predjelima nego Vlasenica (670 m), ipak je ona prva u tome kraju SR Bosne i Hercegovine koja je dobila planinarsku organizaciju! Iako nema, ama baš nikakve planinarske tradicije, u tome gradiću počno Javora, koji broji nepunih šest hiljada stanovnika, ipak je nikla planinarska organizacija!

Kako baš tu, na planinskoj visoravni, takoreću na samoj planini, u tome planinskom mjestu, poznatom po stičarstvu i šumarstvu daleko više nego po nečemu drugome? Kako to da u većim gradovima sjeveroistočne Bosne sa razvijenom industrijom i sa daleko više gradskog obilježja, naprimjer u obližnjem Zvorniku, nedalekoj Bijeljini, Brčkom, Bos. Brodu itd., ne postoje planinarska drustva?

Odgovor na ovo pitanje je jednostavan: Vlasenica je imala sreću da je dobila jednog planinarskog entuzijastu, a s njime i planinarsku organizaciju! I, ništa više!

Naime, mladi intelektualac, koji je u velikom gradu u toku školovanja stekao planinarsko iskustvo, došao je u Vlasenicu, ne samo da živi i radi o svome osnovnom pozivu, nego je pokrenuo akciju i uspio osnovati Planinarsko društvo »Javor« — Vlasenica.

Naravno, teško mu je bilo planinarskom idejom »zaražiti« one koji su tada prvi put čuli za planinarsvo. Ovo tim više što su mnogi od njih rođeni i odrasli na visoravni Birač ili na obroncima Javor planine. Izvjestan broj ih je teškom mukom uspio doći do prvog gradića — Vlasenice, a sada ponovo da idu u planinu, e, to neide. Nikome se, inače, u životu neide nazad. Medutim, ovog puta i u ovom slučaju, mladi diplomirani pravnik Dragomir Čeliković, tako se zove utemeljivač planinarskog društva u Vlasenici, uspio je svojom upornošću prevazići praksu i shvatjanja svih ostalih gradova i ljudi. Uspio je na osnivačkoj skupštini okupiti 150 članova, uglavnom, mlađih učenika, intelektualaca, odnosno prosvjetnih radnika.

Kada su formalno-pravno osnovali Planinarsko društvo »Javor« mladi planinari, iako bez iskustva i pomoći planinarske organizacije (PS BiH) i bilo čije druge, počeli su sa prvim izletima i obilascima obližnjih planina i značajnih mjesta iz NOR-a.

Za nepunu godinu dana punu afirmaciju donijeli su im masovni pohodi, marševi i druge akcije koje su bile vezane za događaje i mjestra vezana i značajna za našu narodnu revoluciju. To je ujedno bio »ključ« kojim su otvarana sva vrata novoosnovanom PD »Javor«. Jer, planinari su, zaista, najvjerniji sljedbenici partizanskog načina života, drugarstva i dosljedni sljedbenici najveće tekovine narodne revolucije: bratstva i jedinstva.

Rukovodeći se pomenutim principima, odmah u startu planinari Vlasenice uspjeli su da okupe oko

200 članova, mahom, mladića i djevojaka školskog uzrasta, a ovi mlađi su sigurna garancija da će uspijeti. Jer, ta snaga i mladost nesumnjivo svjedoči da su kadri održati se i uspijeti u planinarskoj ideji, pogotovo što ih bodri i podržava cijeli grad — Vlasenica i njene sve strukture. Istina, sve je to u početku, »u povojju«, ali sudeći po sadašnjim solidnim temeljima, koji su udareni na pravo mjesto, može se sa sigurnošću očekivati dalji razvoj i hod ovog najmlađeg (po godinama članstva i osnivanju) planinarskog društva u Bosni i Hercegovini.

Mlađi vlasenički planinari mogu da posluže kao primjer mnogo većim gradovima. Na njih bi se trebali da ugledaju oni koji nemaju planinarsku organizaciju u svome gradu. Jer, svako od njih ima uslove — ali ne i volju!

Zanimljivo je da Planinarski savez BiH do danas nije pružio nikakvu pomoć niti je pokazao interes za PD »Javor«, iako se to s pravom očekivalo.

Normalno je očekivati da će novoizabrano rukovodstvo ovog Saveza prihvatiće ovo »novorodenče« i svestrano ga pomoći da se brže udžde i raste.

Uzeir Beširović

PRODAJA PLANINARSKIH ZNACAKA

Planinarski savez Hrvatske raspolaže sa slijedećim značakama:

Zavižan — Velebit	Spanov vrh 1365 m
Paklenica — Velebit	Velika planina Bohinj
Bled 100	Dragatov dom na Homu Osanjkarica (Koroška)
Bled — Stari grad	Raduha 2062 m
Koča Smrekovac	Vogel 1537 m
Glaguta 1060 m (Pohorje)	Naravsko ledine na Koroškom
Mozirska koča 1344 m	Slap Savice Bohinj
Poštanski dom (Pohorje)	Jezersko 906 m
Dom planinka (Pohorje)	III planinarski slet Ljubelj 1065 m
Laško	Fužine
Peseč 1382 m (Pohorje)	Značka Planinarskog saveza Hrvatske
Postojna	
Ljubelj 1065 m	
Dom na Jezerskom	
Hotel Bellevue 1050 m	
Pohorje)	

Cijene značaka po komadu su slijedeće: Zavižan i Paklenica din. 10, značka PSH din. 7, a sve ostale din. 3.

Značake se mogu nabaviti u poslovnicu PSH, a izvan Zagreba se šalju pouzećem. Ukoliko društva uzimaju u komisiju prodaju veći broj značaka, odobrava se rabat. U toku je izrada značaka Rossijeve kolibe i Vaganskog vrha na Velebitu. Narudžbe se šalju na adresu: PSH, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22.

PLANINARI TITUZA RODENDAN

Svi narodi Jugoslavije, mlađi i stari, sportaši, pripadnici JNA, planinari, pripremili su se da svečano dočekaju Dan mladosti, 25. svibnja 1972. i dostojno proslave 80. rođendan predsjednika Republike. Citiram dijelove zaključaka iz zapisnika IV. sjednice Izvršnog odbora PSH:

— Da se u čast Dana mladosti i 80. rođendan druge Titu organizira zajednička akcija planinara Jugoslavije »Na 80 vrhova za Titov rođendan«...

— Svi usponi obaviti će se istog dana i to u nedjelju 21. 5. 72. g.«

— Prilikom izbora treba voditi računa da bude zastupljen najviši vrh Republike, bar po jedan vrh iz svake regije, te oni vrhovi (planine), koji su odigrali značajnu ulogu u NOB-i i razvoju planinarskog pokreta. Na PSH otpada 10 vrhova i predlažu se slijedeći:

1. Kumrovec sa Cesogradskom gorom (organizator centrala ZPP)
2. Dinara (Komisija za vodiče PSH)
3. Varaždinski vrh (PD »Paklenica« i PD »Visočica«)
4. Kalnik (PD »Kalnik«)
5. Učka (Općinski planinarski savez, Rijeka — OPSR)
6. Bleiolasica (PD »Petehovac«)
7. Zvečević (Planinarski odbor Slavonije)
8. Mosor (Planinarski odbor Dalmacije)
9. Klek (PD »Klek«)

10. Japetić (Planinarski odbor Zagreba — POZ)
— Apelira se na društva da se sa što većim brojem članova uključe u ovu akciju.

Planinari društva »Željezničar« iz Zagreba sudjelovali su čak u tri akcije. Najviše njih, 42 omladinaca i seniora, posjetili su u Samoborskom gorju planinarski dom na Žitnici, odnosno vrh Japetić

(871 m), i od zagrebačkih društava bili među najbrojnijim grupama. U organizaciji seniorske sekcije, pun autobus veselih i uvijek dobro raspoloženih planinara, uveličao je proslavu u Zvečevu, a 11 predstavnika svih sekcija i odsjeka posjetilo je najviši vrh republike — Dinaru (1831 m). Na svakom vrhu i mjestu proslave nalazio se prigodan žig, a održani su i kraći prigodni govor.

U akciji na Dinaru, osim članova zagrebačkih društava »Runolist«, »Vihor«, »Velebit«, »Zagreb-Matica« i »Željezničar«, sudjelovali su planinari iz »Japetića« — Samobor, »Jankovca« — Osijak, »Ravne Gore« — Varaždin, te »Zanatlije« — Osijak.

Kao sudionik, jedan od organizatora i jedan od petorice vodiča na Dinaru, opisujem u ovom broju (str. 191) našu, mislim vrlo uspješnu akciju.

Krešimir Ormanec

OTVOREN »PAKLENIČKI PLANINARSKI PUT«

Na osnovu zaključaka donesenih na sastanku održanom 7. 12. 1972. Upravni odbor Planinarskog društva »Paklenica« iz Zadra, u okviru proslave 100-te obljetnice planinarstva u SR Hrvatskoj i Jugoslaviji i 10-te obljetnice obnove rada Planinarskog društva i izgradnje planinarskog doma, a u čast 30-te obljetnice II zasjedanja AVNOJ-a i 30-te obljetnice prijelaza Zadra matici zemlji pripremio je »Paklenički planinarski put«.

Svečanost otvaranja održana je 9. lipnja 1973. u Planinarskom domu u Velikoj Paklenici na Velebitu. Osim zadarskih planinara i ostalih ljubitelja prirode, svečanost su prisustvovali predstavnici svih obilježnih planinarskih društava: »Visočice« iz Gospića, »Kozjaka« iz Kaštel Sućurca, »Splitske« i »Mosore« iz Splita i dr.

Na svečanosti je podnesen kratki izvještaj o radu PD »Paklenica« za razdoblje od 1963. do 1973. Osim toga, otvoreni je »Paklenički planinarski put« (PPP) i podijeljeno 14 prvih počasnih značaka planinarama koji su najzaslužniji za otvaranje ovog puta.

PPP je pješačka staza, dugačka oko 40 km (ovdje nije uračunat put do neobavezne kontrolne točke), koja povezuje klance i najviše vrhove u i oko Velike i Male Paklenice.

Svrha puta je, da posjetiocima prikaže najljepše detalje i osobine tog vrijednog prirodnog fenomena planine, koji predstavlja pravi biser Velebita, što je i uvjetovalo da je područje Velike i Male Paklenice proglašeno Nacionalnim parkom.

Trasa staze obilježena je uobičajenom planinarskom označkom (markacijom) i slovom »P«. Na trasi se nalazi: 7 obveznih i 1 neobavezna kontrolna točka. Kontrolne točke opskebljene su s posebnim žigom i upisom knjigom. Neobvezna kontrolna točka nalazi se na Bojinom Kuku.

Za prelazak trase PPP-a potrebno je 2 dana lagano hoda. Ako se ide i na Bojin Kuk, vrijeme hoda produžava se još za 1 dan. Mogućnost noćenja na trasi osigurava »Borjsov dom« u Velikoj Paklenici i sklonište na Ivinim Vodicama, aopske samouzdanje »Borjsov dom« koji je stalno otvoren.

Obilazak PPP-a nije ograničen vremenski ni smjerom puta.

Dnevnik PPP-ja izdaje PD »Paklenica« na pismeni ili osobni zahtjev pojedinaca ili društva uz cijenu od 20 dinara.

U cijelu Dnevniku uključena je i vrijednost značke i troškovi poštarine.

Kao narudžba vrijedi: poštanska uputnica adresirana na PD »Paklenica«, Zadar P. Čingrije 2, s naznakom svrhe uplate. Posjet kontrolnim točkama dokazuje se otiskom žigova na odgovarajućoj stranici Dnevnika.

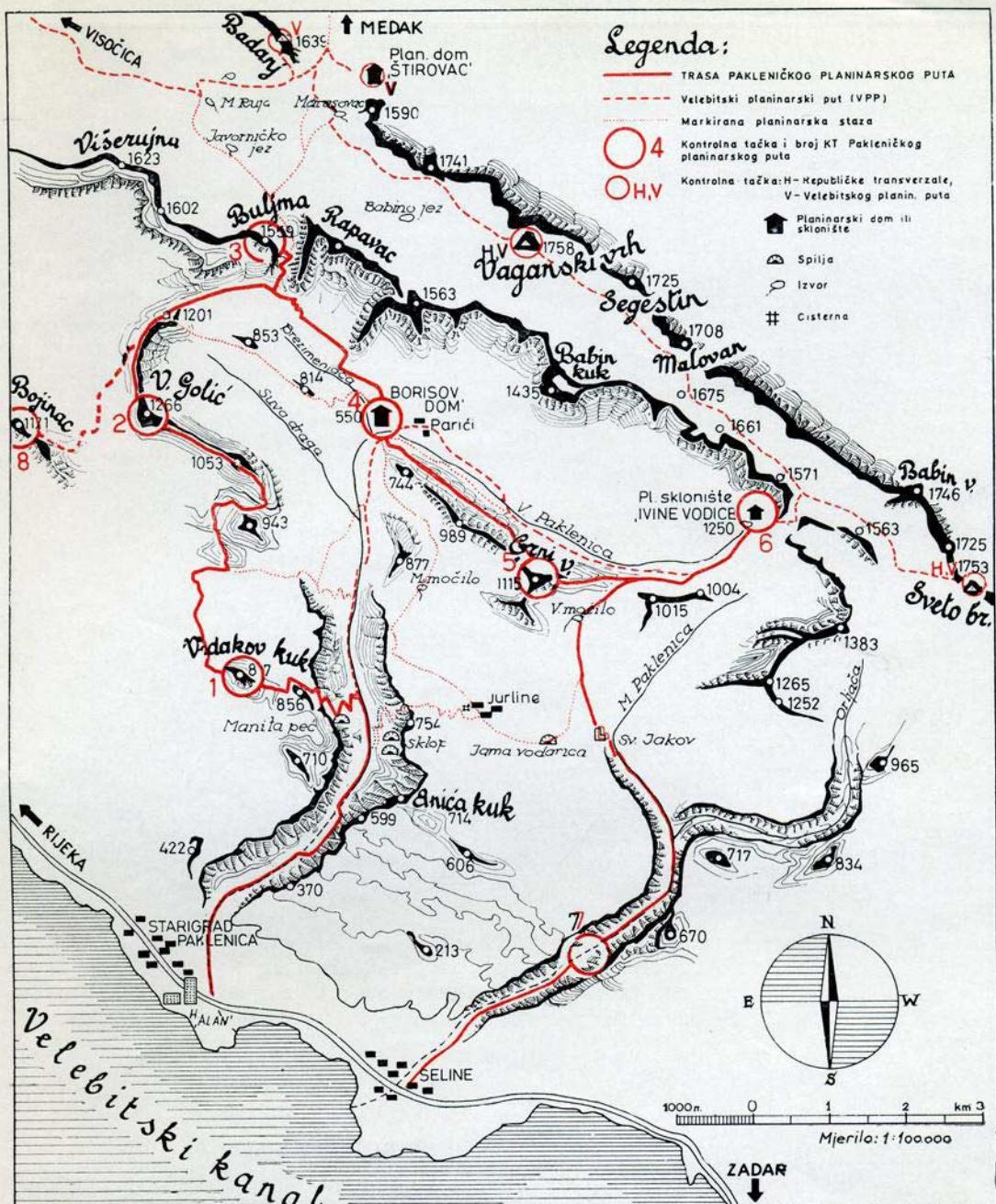
Uredno ispunjen Dnevnik šalje se na adresu PD »Paklenica«. U roku od 15 dana PD »Paklenica« vraća vlasniku Dnevnik zajedno sa značkom.

Ako postoje neke nejasnoće u Dnevniku, njezin je vlasnik dužan da zahtjev PD »Paklenica« dati potrebna objašnjenja. U tom slučaju može se produžiti rok vraćanja Dnevnika vlasniku.

Dnevnik služi vlasniku kao svojevrsna uspomena te se u slobodni prostor mogu otiskivati i ostali planinarski žigovi.

PPP se prelazi u dvije etape po oko 8 sati hoda (bez neobavezne kontrolne točke). Popis kontrolnih točaka sa skicom puta otisnut je na omotu ovog broja.

D. P.

PAKLENIČKI PLANINARSKI PUT

(Uz vijest na str. 192.)

PPP prelazi se u dvije etape od po oko 8 sati hoda (bez neobavezne kontrolne točke).

1. etapa

Starigrad Paklenica — klanac Velike Paklenice — Manita Peć — K 856 — Vidakov Kuk — K. 1053 — Veliki Golić — Stražbenica — Buljma — »Borisov dom« u Velikoj Paklenici.

Kontrolni žigovi: 1. Vidakov Kuk: na vrhu podno kamena označenog slovima KT; 2. Veliki Golić: na vrhu na mjestu označenom slovima KT; 3. Buljma: na kamenu na početku prijevoja s lijeve strane puta prema Strugama, prema kojem je ucrtana strelica sa slovima KT; 4. »Borisov dom« u Domu.

2. etapa

Planinarski dom — Crni Vrh — Ivine Vodice — Velika Močila — Sv. Jakov — Mala Paklenica — Selne.

Kontrolni žigovi: 5. Crni Vrh: na vrhu na mjestu označenom slovima KT; 6. sklonište na Ivinim Vodicama: u skloništu; 7. klanac Male Paklenice: u pećini Kapaljka 10 m lijevo od puta prema Selinama. Prilaz pećini pokazan je strelicom označen slovima KT.

Kontrolni žig neobavezne kontrolne točke nalazi se na samom vrhu Bojinog Kuka, na mjestu označenom slovima KT. Prilaz Bojinom Kuku moguće je iz više pravaca.

Planinari!

Posebni odjeli sport-opreme
u robnim kućama NAMA
nude Vam opremu
i prikladnu odjeću:

NAPRTNJAČE

TORBE DOMAČE I UVÖZNE

PLINSKA KUHALA I GRIJALICE

TERMOS-BOCE ZA PIĆE I HRANU

TURISTIČKE KUTIJE

KOŠULJE

HLAČE

VJETROVKE

KAPE

ČARAPE

I JOŠ MNOGO TOGA...

Odaberite robu u najširem assortimanu, uz
non-stop radno vrijeme, specijalne kredite i
besplatnu dostavu u kuću.

ROBNE KUĆE

nama

ZAGREB